

**Міжнародна науково-
практична конференція**

.....
**International scientific
and practical conference**

29 жовтня 2024 р.
м. Чернігів, Україна

.....
October 29, 2024
Chernihiv, Ukraine

**Наука та освіта як фактори
соціально-економічного розвитку**

.....
**Science and education as factors of
socio-economic development**

Міжнародна
науково-практична
конференція

**Наука та освіта
як фактори соціально-
економічного розвитку**

Матеріали

29 жовтня 2024 р.

м. Чернігів, Україна

International
scientific and practical
conference

**Science and education as
factors of socio-economic
development**

Proceedings

October 29, 2024

Chernihiv, Ukraine

Наука та освіта як фактори соціально-економічного розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / Міжнародний гуманітарний дослідницький центр (Чернігів, 29 жовтня 2024 р). Research Europe, 2024. 118 с.

До збірника ввійшли матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Наука та освіта як фактори соціально-економічного розвитку", яка відбулася 29 жовтня 2024 року. Збірник розрахований на науковців, освітян, студентів, державних службовців, представників бізнесу та широку громадськість.

Робочі мови конференції: українська та англійська.

Публікується в авторській редакції

Матеріали збірника подаються в авторській редакції та публікуються мовою оригіналу. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність наведених фактів, власних імен, цитат, статистичних даних, галузевої термінології та іншої інформації.

Відповідно до Закону України "Про авторське право і суміжні права", при використанні наукових ідей та матеріалів цього збірника, посилання на авторів і видання є обов'язковим.

**Research
Europe.org**

IHC INTERNATIONAL
HUMANITARIAN
RESEARCH CENTER

© Міжнародний гуманітарний
дослідницький центр, 2024

© Research Europe, 2024

UDC 37

Science and education as factors of socio-economic development : proceedings of the International scientific and practical conference / International Humanitarian Research Center (Chernihiv, 2024, October 29). Research Europe, 2024. 118 p.

The collection includes the proceedings of the International scientific and practical conference "Science and education as factors of socio-economic development", which took place on 29th October 2024. The collection is aimed at scientists, educators, students, government officials, business representatives, and the wider public.

Working languages of the conference: Ukrainian and English.

Published in the author's edition

The collection's proceedings are presented in the author's edition and published in the original language. The authors of published materials hold complete responsibility for the precision of facts, proper nouns, quotes, statistical data, industry terminology, and other information presented.

According to the Ukrainian Law on Copyright and Related Rights, it is mandatory to cite the authors when using scientific ideas and materials from this collection.

**Research
Europe.org**

IHR INTERNATIONAL
HUMANITARIAN
RESEARCH CENTER

© International Humanitarian
Research Center, 2024

© Research Europe, 2024

Official website: researcheurope.org

ЗМІСТ

.....

TABLE OF CONTENTS

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

.....

SECTION 1. THEORY AND TEACHING METHODS

Дерстуганова Н. В.

Досвід ЄС у подоланні компетентнісного розриву (competences gap) на ринку праці. 10

Дудникова П.

Різновиди подкастів та особливості їх використання при викладанні англійської мови в середніх класах. 14

Подоляк М. В.

Порівняння ефективності традиційного, дистанційного та змішаного навчання іноземної мови у ЗВО. 16

Скрипник С. В., Вань С. І.

Особливості використання мобільних застосунків на уроках основ здоров'я. 20

СЕКЦІЯ 2. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ В ОСВІТІ

.....

SECTION 2. INFORMATION TECHNOLOGIES AND INNOVATIVE METHODS IN EDUCATION

Мороз Т. В., Арабаджи-Тіпенко Л. І.

Ефективність застосування ІКТ в освітньому процесі на заняттях біології. 23

Petlovych, V. R., Shakleina, I. O.

Development of a service for the organization of intellectual quiz. 26

СЕКЦІЯ 3. ШКІЛЬНА ОСВІТА

.....

SECTION 3. SCHOOL EDUCATION

Матеюк О. П., Дорош К. В.

Використання ігрових методів навчання на уроках основ здоров'я. 30

Матеюк О. П., Ружицька М. В.

Методичні аспекти підготовки і проведення інтегрованих
уроків під час навчання предмету "Основи здоров'я" 33

Міськова Н. М., Коханевич Н. В.

Гейміфікація як засіб навчання математики молодших
школярів в освітньому середовищі нової української школи. 38

Новицька А. І., Баранцова І. О.

Особливості застосування ІКТ на заняттях
з англійської мови у старшій школі. 41

Сеньовська Н. Л., Скуратко Т. М.

Проектна діяльність як складова освітнього
волонтерства: практичний компонент. 44

СЕКЦІЯ 4. ВИЩА ОСВІТА

.....

SECTION 4. HIGHER EDUCATION

Бондарчук А. Я.

Методика роботи з дитячим хоровим колективом. 48

Ван Сян

Самоорганізація неформальної освіти щодо набуття
самоосвітньої компетентності в музикально-педагогічної
діяльності як педагогічна умова. 50

Рига Х. О.

Роль освіти у зростанні соціального та
економічного потенціалу суспільства. 52

СЕКЦІЯ 5. ТОЧНІ ТА ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

.....

SECTION 5. EXACT AND NATURAL SCIENCES

Стрельцова В. В.

Обробка інформації адресованої I та II сигнальним
системам на фоні набутої короткозорості середнього
ступеня та імуностимуляції. 56

СЕКЦІЯ 6. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

.....

SECTION 6. SOCIAL AND HUMANITARIAN SCIENCES

Navryliuk, K.

Corporate identity in communication systems of company. 60

Гончаровська Г. Ф., Лобунець В.

Психологічні особливості емоційних станів військовослужбовців
в умовах медико-психологічної реабілітації. 63

Гуляк У. М.

Дослідження впливу ціннісних орієнтацій
військовослужбовців ЗС України, призваних по
мобілізації, на мотивацію до бойових дій: аналіз досвіду. 67

Дзира І. Я.

"Словник української мови" Павла Білецького-Носенка як
джерело для вивчення української правничої термінології. 71

Жилінська О. І., Дроб Н. Р.

Професійне вигорання працівників як управлінська проблема. 74

Корсак К. В., Корсак Ю. К.

Мегареволюція в соціально-гуманітарних
науках та її використання в Україні. 78

Лазоренко Л. В., Пархоменко В. В.

Використання синергетичного підходу у методології
проведення наукових досліджень в управлінні. 83

Супрун А. Г., Оніпа С.

Розуміння свободи в умовах деструктивної реальності. 86

Fuchylo, A.

Peculiarities of composing stories
based on video materials in English. 88

Шевченко Н. Ф., Горбань Г. О.

Особливості прояву тривожності в
дітей молодшого шкільного віку. 90

Ярославський М. В.

Етнічний бізнес: тематичне структурування
соціологічного дискурсу. 93

СЕКЦІЯ 7. ЕКОНОМІКА ТА ТЕХНОЛОГІЇ

SECTION 7. ECONOMICS AND TECHNOLOGY

Білан Є. В.

Відновлення житлового будівництва України:
стратегічне бачення кластерів регіонів та підприємств. 97

Боровік Л. В., Задумін Д. О.

Екологічна безпека як фактор сталого розвитку. 99

Гудзь О. Є., Коровін В. О.,

Тяжина А. М., Шавловський П. В.

Напрями організаційного розвитку підприємства. 101

Лесюк В. С.

Економічна ефективність аграрних
підприємств крізь призму рентабельності. 104

Правдін М. О.

Взаємодія національного та іноземного інвестування
в нових ринкових економіках в умовах глобалізації. 106

СЕКЦІЯ 8. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ

SECTION 8. PHYSICAL CULTURE AND SPORT

Кондрацька Г. Д.

Масаж у комплексному процесі відновлення
здоров'я, фізичного стану та працездатності. 112

СЕКЦІЯ 9. КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

SECTION 9. CULTURE AND ART

Князєв В. Ф.

Особливості навчально-творчої діяльності в
інструментальному ансамблевому колективі. 115

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

SECTION 1. THEORY AND TEACHING METHODS

Дерстуганова Н. В.,

канд. пед. наук, доцент кафедри

освіти та управління навчальним закладом,

Класичний приватний університет, м. Запоріжжя

УДК 331.5

**ДОСВІД ЄС У ПОДОЛАННІ КОМПЕТЕНТІСНОГО
РОЗРИВУ (COMPETENCES GAP) НА РИНКУ ПРАЦІ**

Проект "KeySTART2Work – Key Skills and Employability Assessment Service for young and adult learners" проводився в рамках програми Erasmus+ у 2015–2016 рр. за участю таких країн, як Іспанія, Італія, Австрія, Греція, Польща та Бельгія з метою пошуку оптимальних шляхів подолання складної ситуації, що склалася на європейському ринку праці. Організатори даного проекту вважають, що висококонкурентний європейський ринок праці вимагає підвищення рівня розвитку трансверсальних компетентностей, які є ключовими при працевлаштуванні, та з якими більшість здобувачів вакансій і професіоналів недостатньо обізнані, а тому не знають, як такі компетентності можуть бути визначені, оцінені та належно представлені при працевлаштуванні [6].

Зазначимо, що у даному проекті трансверсальні компетентності розуміється як такі, що "були набуті в одному контексті або для вирішення особливої ситуації/проблеми та можуть бути перенесені в інший контекст" [4]. На сьогодні проблема узгодження термінології компетентнісного підходу знаходиться в епіцентрі уваги наукової спільноти. Питання змістового навантаження понять "трансверсальні компетентності", "загальні компетентності", "універсальні компетентності" та їх синонімії розглядалися нами раніше [1; 2].

За результатами проекту "KeySTART2Work – Key Skills and Employability Assessment Service for young and adult learners" було сформовано "Catalogue of Transversal Competences. Key for Employability" (Каталог трансверсальних компетентностей. Ключ до працевлаштування) [4]. Перелік трансверсальних компетентностей, що увійшли до даного каталогу з визначеннями та посиланнями на відповідні джерела, представлено у вигляді таблиці 1.

Каталог трансверсальних компетентностей.
"Catalogue of Transversal Competences. Key for Employability"

№	Трансверсальні компетентності	Визначення трансверсальних компетентностей
1.	Міжкультурні навички та глобальна обізнаність	Міжкультурна компетентність (кроскультурна компетентність) – це здатність ефективно та шанобливо спілкуватися з представниками інших культур; розуміння специфічних для даної культури концепцій сприйняття, мислення, почуттів та дій. Глобальна обізнаність – це концептуальне розуміння, що ґрунтується на відповідних знаннях про глобальні та культурні перспективи. Вона не обмежується екологічними, соціальними, культурними, політичними та економічними відносинами.
2.	Гнучкість та адаптивність	Здатність розставляти пріоритети, ефективно адаптуватися до мінливого професійного середовища, а також до емоційних станів, що виникають через щоденну взаємодію з професіоналами, які мають різний рівень влади. Здатність підтримувати зміни, що впроваджуються за допомогою нових підходів, ініціатив, методів і технологій. Уміння управляти пріоритетами та змінами, а також адаптувати власні плани, поведінку, стратегії чи підходи до ситуативних змін.
3.	Стратегічне та інноваційне мислення	Наявність чіткого бачення майбутнього, яке розширює індивідуальні та корпоративні можливості з метою отримання конкурентної переваги. Уміння залучати нові методології, ідеї, які призводять до поступових і радикальних результатів у матеріальній чи нематеріальній формі. Здатність розв'язувати проблеми за допомогою ефективних рішень [9]. Здатність відповідально управляти проектами в складних умовах, знаходити оригінальні та ефективні рішення. Здатність мислити нестандартно та продукувати новітні ідеї.
4.	Організація та управління часом	Уміння правильно розставляти пріоритети, управляти ресурсами й завданнями. Уміння планувати діяльність на основі наявних ресурсів, термінів та очікуваних результатів. Уміння контролювати хід виконання завдань і проектів для забезпечення досягнення результатів.
5.	Ухвалення рішень	Здатність оцінювати наслідки та ризики, очікувані витрати, вигоди та стратегічний результат від ухвалених рішень, приймати правильні рішення в складних ситуаціях, надавати логічні, переконливі і конструктивні зауваження та аргументи, ухвалювати креативні рішення в нестандартних ситуаціях [9]. Здатність самостійно обирати між альтернативними варіантами в непередбачуваних обставинах. Уміння збирати інформацію для ухвалення рішень відповідально та автономно.
6.	Командна робота	Здатність відчувати себе частиною групи, а також діяти і спілкуватися безперешкодно та ефективно в групі, оцінювати успіхи, заохочувати команду, коли це необхідно; пропонувати інноваційні ідеї [3]. Ефективна робота з колегами, які мають різні навички, характери та стилі роботи. Розуміння різних рівнів мотивації для досягнення ефективних результатів.
7.	Емпатія / здатність будувати стосунки	Емпатія: здатність уважно слухати інших, щоб зрозуміти їхню поведінку і настрій, уявляючи себе в ролі іншої людини, розглядаючи ситуацію з погляду іншої людини. Це призводить до саморефлексії, коли, проаналізувавши широкий спектр думок і переконань, люди визнають, що їхнє сприйняття тої чи іншої ситуації не обов'язково поділяють інші [10]. Здатність будувати стосунки: налагодження довірливих та міцних стосунків в особистій та професійній сфері; наявність позитивних особистісних характеристик та сформованих цінностей (емпатія, інтелект, почуття гумору, щирість), які у поєднанні з динамічними діловими характеристиками сприймаються як переваги, що зазвичай цінуються колегами та партнерами, і завдяки яким зміцнюються довготривалі відносини, що є важливим для сталого розвитку бізнесу.

Продовж. табл. 1

8.	Розв'язання проблем	Компетентність розв'язувати проблеми – це здатність людини брати участь в осмисленні суті проблемної ситуації для того, щоб знайти шляхи її розв'язання, коли спосіб розв'язання проблем не є очевидним одразу. Ця компетентність містить готовність вступати в такі ситуації для того, щоб реалізувати свій потенціал як конструктивного та рефлексивного громадянина [7]. Аналітичні навички – здатність оцінювати інформацію або ситуації; поділяти їх на ключові компоненти; розглядати різні способи їх вирішення і вирішувати їх у найбільш прийнятний спосіб. Компетентність розв'язувати проблеми охоплює усвідомлення довгострокових наслідків від обраного способу розв'язання проблем, а також дослідження, розробку, впровадження та оцінювання плану дій для розв'язання проблем [3]. Крім того, це здатність творчо використовувати звичайні елементи для створення нових та ефективних рішень, використовуючи дивергентне мислення.
9.	Зорієнтованість на навчання	Бажання й зусилля розвиватися, вдосконалюючи як особисту поведінку, так і професійні навички за допомогою різноманітних каналів навчання та освіти; навчання на власному досвіді суб'єкта та прагнення підвищити свій статус. Здатність здобувати, опрацьовувати та засвоювати нові знання та навички. Здатність постійно і наполегливо вчитися, керувати своїм навчанням, усвідомлюючи свої навчальні стратегії та потреби, використовувати можливості для навчання [8].
10.	Навички ведення перемовин	Здатність на участь у двосторонньому ефективному спілкуванні з метою досягнення згоди, коли деякі інтереси двох або більше сторін збігаються, а деякі є розбіжними [5]. Здатність розуміти ситуацію, мотивацію та емоції, що виникають під час взаємодії або роботи з партнерами, колегами чи навіть конкурентами, дотримуючись у багатьох ситуаціях підходу "я виграв – ти виграв", що допомагає підтримувати стосунки, а за необхідності – їх відновлювати.
11.	Лідерство	Уміння передавати ідеї та погляди, що надихають інших наслідувати їх з відданістю та самовіддачею. Здатність надавати впевненості іншим для досягнення ними успіху. Здатність бути проактивним, діяльним у різних заходах, підтримуючи членів організації для досягнення конкретних результатів. Здатність передавати знання, набуті через досвід, у зрозумілій та простій формі. Здатність виявляти та координувати добре представлені думки та відгуки від групи з різними поглядами для досягнення спільного, найкращого рішення.
12.	Збір та обробка інформації	Здатність відповідально розрізняти джерела інформації з метою отримання її лише достовірної та надійної. Уміння класифікувати, порівнювати та аналізувати інформацію, використовуючи виважені стратегії та підходи; досліджувати, упорядковувати інформацію, інтерпретувати її, зіставляти, перевіряти та критично опрацьовувати інформацію.

Особливу увагу до проекту "KeySTART2Work – Key Skills and Employability Assessment Service for young and adult learners" привертає той факт, що він був орієнтований на розроблення інноваційного ІКТ-інструментарію для самооцінки трансверсальних компетентностей широким колом охочих.

На сайті <https://www.keystart2work.eu/en/> у доступній формі представлена інформація про трансверсальні компетентності та їх важливість на ринку праці, надана можливість усім охочим безплатно оцінити власні трансверсальні

компетентності задля підвищення власного потенціалу щодо працевлаштування. На цьому ж сайті розміщено звернення до роботодавців та провайдерів з пропозицією зробити свій внесок у визначення релевантних компетентностей та окреслення нагальних потреб ринку праці.

Отже, за результатами проєкту "KeySTART2Work – Key Skills and Employability Assessment Service for young and adult learners", орієнтованого на підвищення рівня трансверсальних компетентностей молодих та дорослих учнів шляхом розробки інноваційного ІКТ-інструментарію для самооцінки таких компетентностей, запропоновано один зі шляхів подолання розриву між потребами ринку праці та наявними компетентностями робочої сили. Використані у ході даного дослідження підходи щодо визначення релевантних трансверсальних компетентностей, розроблення діагностичного інструментарію є цінним досвідом та потребують ретельного осмислення.

Список використаних джерел

1. Дерстуганова Н. В. Сутність поняття "загальні компетентності" у вітчизняній науковій парадигмі. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2022. № 84. С. 158–162.
2. Дерстуганова Н. В. Сучасний стан термінологічного апарату компетентнісного підходу: поняття "загальні компетентності" та його синоніми. Засоби навчальної та науково-дослідної роботи. 2024. № 62. С. 21–31.
3. Brewer L. Enhancing youth employability: What? Why? and How? Guide to core work skills. 2013. URL: http://www.oitcinterfor.org/sites/default/files/file_publication/wcms_213452_0.pdf.
4. Catalogue of Transversal Competences. Key for Employability. URL: https://www.keystart2work.eu/images/docs/o2-catalogue/O2_Catalogue_EN.pdf.
5. Fisher R., Ury W., Patton B. Getting to Yes: Negotiating Agreement Without Giving In. Third Edition. New York: Penguin Books. 2011.
6. KeySTART2Work. URL: <http://www.keystart2work.eu/en>.
7. PISA 2012 Field Trial Problem Solving Framework. Draft Subject To Possible Revision After The Field Trial. OECD. 2010. URL: <http://www.oecd.org/pisa/pisaproducts/46962005.pdf>.
8. Recommendation of the European Parliament and of The Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning. European Parliament and the Council. 2006. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006H0962&from=EN>.
9. Savaneviciene A., Rutelione A., Ciutene, R. Crucial transversal competences in the changing environment: Case of the European SMEs managers. 2014. URL: <http://www.ecoman.ktu.lt/index.php/Ekv/article/download/5485/3479>.
10. The Definition And Selection Of Key Competencies. OECD. 2005. URL: <http://www.oecd.org/pisa/35070367.pdf>.

Дудникова П.,
здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Державний заклад "Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка", м. Полтава

УДК 378.147

РІЗНОВИДИ ПОДКАСТІВ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В СЕРЕДНІХ КЛАСАХ

Розвиток особистості учня, ставлення до нього як до свідомого, відповідального суб'єкта, який усвідомлює свою гідність і поважає інших людей є головною метою будь-якої системи освіти. У виконанні цієї мети розкривається головне завдання вчителя іноземної мови: навчити учнів вільно висловлювати свої думки, бути здатним до повноцінного спілкування та толерантного сприйняття інших. Саме загальноосвітні заклади є тими освітніми установами, де формуються базові механізми іншомовної комунікації.

Але в сучасному світі для успішної взаємодії в іншомовному середовищі знання однієї мови буде недостатньо. Задля цього на заняттях з іноземної мови необхідно впроваджувати особистісно-орієнтоване спілкування, давати можливість дитині самостійно випробувати себе в різних видах творчості. Технології інноваційного навчання поруч з відомими активними формами роботи сприяють саме цьому [4]. Учень досягає значних результатів у навчанні за умови, що йому цікаво і при цьому процес вивчення іноземної мови стає творчістю. На уроках англійської мови слід застосовувати методи, що стимулюють учнів до творчої, продуктивної праці, викликають прагнення до активних самостійних дій, спілкування і висловлювання власних думок англійською мовою.

Зазначеним вимогам найкраще відповідають інноваційні технології, зокрема подкасти.

Як вважає Д. Дмитровський, існує чотири основні типи подкастів:

1) аудіоподкаст – аудіофайл, який являє собою запис за допомогою звичайного мікрофона ідей, думок, лекцій, новин, презентацій, які несуть у собі явний інтерес і користь для цільової аудиторії;

2) відеоподкаст – відеофайл, що являє собою запис виступу на певну тему, знятий за допомогою цифрової відеокамери;

3) скрінкаст – нове явище, котре суттєво спростило навчання через Інтернет. Суть скрінкасту полягає в тому, що за допомогою спеціальної програми на екрані комп'ютера записуються дії разом із аудіокоментарями, що ідеально підходить для пояснень (наприклад, Camtasia Studio або Pinnacle Podcast Factory);

4) скайпкаст – голосова розмова, записана за допомогою популярної програми скайп і поширена переважно засобами подкастингу.

Також можна також розділити подкасти на:

- подкасти організацій (радіостанцій, університетів);
- приватні подкасти блогерів [1, с.151-153].

Зазначимо, що в мережі Інтернет можемо знайти професійно створені подкасти, що мають чітку продуману структуру, зміст, озвучування, а також аматорські аудіоблоги, котрі поступаються в якості запропонованому контенту. Також існують спеціальні сервери подкастів в Інтернеті (подкаст-термінали). Найефективніший спосіб знайти необхідний подкаст – це звернутися до директорії подкастів, обрати цікаву категорію і переглянути список подкастів, доступних для завантаження.

Подкаст-терміналом вважається Інтернет-сервіс, де можливо розміщувати різні подкасти. Такий сервіс має спеціальне місце для збереження аудіофайлів та зручний інтерфейс для їх скачування і прослуховування. Крім того, подкаст-термінал дозволяє користувачеві організувати пошук потрібних даних, впорядковувати подкасти за відповідними темами по категоріях. Таке явище як подкастинг останнім часом дійшло і до українських Інтернет-користувачів. На сьогоднішній день він активно розвивається. Україномовні подкаст-сервіси можна поділити на:

- ті, що розраховані на широку аудиторію: музичні, громадські тощо;
- вузькоспеціалізовані: технічні, бізнес-подкасти;
- подкаст-термінали [2, с. 181 – 183].

За допомогою програми iTunes можна отримувати подкасти з однієї з найбільших колекцій навчальних подкастів - iTunes University.

Також можна класифікувати подкасти за більш детальними критеріями:

- 1) в залежності від варіанта англійської мови, що був представлений в подкасті, наприклад, для роботи з американським варіантом англійської;
- 2) в залежності від тематичної спрямованості подкаста, наприклад, ділова англійська мова, спортивна спрямованість, подкасти переважно з новинами, подкасти з начиткою класичної англійської поезії, присвячені темі дебатів та ораторського мистецтва, подкасти для дітлахів (Kids News, Storynory);
- 3) в залежності від рівня мовної підготовки цільової аудиторії подкастів [2, с. 188 – 190].

На данному етапі розвитку освіти найвідомішою є класифікація Г. Стенлі, який виділяє наступні типи подкастів, що застосовуються у викладанні іноземної мови [4]:

- автентичні (authentic podcasts) – призначені для навчання іноземної мови тих студентів, які вже мають багатий досвід прослуховування аудіофайлів та мають високий рівень володіння іноземною мовою;
- створені викладачем (teacher podcasts) – створюються викладачами для досягнення певних цілей в навчанні іноземної мови;
- створені студентом (student podcasts) – створюються студентами, зазвичай, за допомогою викладача;
- методичні (educator podcasts) – охоплюють питання, пов'язані з методикою викладання іноземної мови.

Одна з найголовніших цілей освіти – це навчити учнів розуміти мову, яку вони чують. Грамотне використання аудіоматеріалів може значною мірою сприяти підготовці слухачів до ситуацій реального спілкування. Без опанування такого виду мовленнєвої діяльності як аудіювання неможливо вивчити мову і користуватися нею на рівні, необхідному на сучасному етапі розвитку суспільства [3].

Вище перераховані типи подкаст-сайтів використовуються для вивчення та викладання англійської мови. Отже, подкасти формують нові інноваційні можливості освіти, нову творчу середу для навчання. Англійська мова стає не ціллю, а способом отримання актуальної, корисної та нової інформації, підвищується зацікавленість учнів в предметі та їх мотивація до його вивчення. Сучасні дослідження засвідчують, що застосування подкастів на заняттях з англійської мови є ефективним засобом навчання. Подальше вивчення особливостей подкастів, їх впровадження та використання на практиці може підвищити якість вивчення та викладання англійської мови.

Список використаних джерел

1. Дмитровський О. Типологія українських подкастів – найважливішого сегмента інтернет-радіо. Теле- та радіожурналістика. 2015. №14. С. 149-154.
2. Guthrie R. Teaching tip: educational podcasting // Journal of Informatics Education Research. 2007. Vol. 1. P. 181-195.
3. Stanley G. Podcasting for ELT [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.teachingenglish.org.uk/think/articles/podcasting-elt>.
4. Stanley G. Podcasting: Audio on the Internet comes of age. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.writing.berkeley.edu/TESL-EJ/ej36/int.html>.

Подоляк М. В.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри української
та іноземних мов імені Я. Яреми,
Львівський національний університет
ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С. З. Гжицького, м. Львів

УДК 378.147=371.3:378:81'243

ПОРІВНЯННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТРАДИЦІЙНОГО, ДИТАНЦІЙНОГО ТА ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ЗВО

Сучасний світ живе в час швидких змін. Здебільшого це зумовлено швидкими темпами розвитку технологій. Дуже важливо, щоб люди встигали за всіма цими змінами, які в головному, покликані спростити та покращити її життя

та побут. Не винятком стала і сучасна педагогічна наука, яка розвивається дуже швидко. Вчителі, викладачі та вихователі, як основні суб'єкти у процесі формування суспільства через виховання, мають бути обізнані цих змін задля покращення своєї професійної діяльності. Особливо це стосується нещодавніх глобальних змін, свідками яких ми стали. Коронавірусна хвороба, без сумніву, змінила світ, і в деякій мірі не в гіршу сторону. Особливо це стосується дидактики та навчання учнів та студентів. Викладачі та студенти, з появою цієї пандемії, почали більше оцифровувати власне навчання та навчальний процес, таким чином роблячи освіту доступнішою. Це проявляється в тому, що зараз будь-хто, в будь-якій частині світу може відвідувати заняття в університеті або школі, без фізичної присутності. Для цього потрібно лише ноутбук та доступ до інтернету.

Поняття, переваги та недоліки, відмінності між змішаним навчання та іншими методиками навчання були об'єктом дослідження багатьох науковців: Д. Хол, Дж. Нокс, Н. Сампсон, А. Глен, М. Ханнай, Т. Ньюайн, М. Траянович, Н. Сакар, С. Вайт, П. Пардеде, Б. Томпсон, С Віттекер та інших. Проте ґрунтовне дослідження ефективності дистанційного, змішаного та традиційного методу навчання іноземної мови ще не було здійснено. Виходячи з цього, мета нашого дослідження полягає в експериментальному та контрастивному дослідженні ефективності традиційного (очного), дистанційного та змішаного навчання професійної іноземної мови у ЗВО. Окрім цього наше дослідження полягало на тому, щоб проаналізувати відгуки студентів на кожний з цих методів навчання та визначити можливий майбутній їхній вибір однієї з поміж цих методик. Тому наше дослідження полягало у відповідях на такі два питання: Який найефективніший метод навчання іноземної мови (традиційний, змішаний чи дистанційний)? Який з обраних методів є найбільш прийнятним для студентів та який з них вони б обрали?

Для проведення експерименту нами було обрано 68 студентів другого курсу Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького. Студентів поділили на три групи (дві експериментальні та одну контрольну):

Група К (контрольна) – 23 студенти, які вивчали іноземну мову за традиційною (очною) методикою викладання;

Група 1 (експериментальна) – 25 студентів, які вивчали іноземну мову, використовуючи лише дистанційну форму навчання;

Група 2 (експериментальна) – 20 студентів, які вивчали іноземну мову, використовуючи змішане навчання.

Студенти усіх трьох груп вивчали англійську мову за професійним спрямуванням протягом одного семестру. Кожна група мала рівну кількість занять на тиждень – три заняття на два тижні або 1,5 академічних годин на тиждень.

Навчальні матеріали в усіх групах були однаковими, для того, щоб мінімізувати вплив матеріалів на результати експерименту. Лише була одна відмінність в навчальному процесі в усіх трьох групах – це форма навчання. Для дистанційного та змішаного навчання був розроблений онлайн курс на платформі Canvas. Для Групи 2 та Групи 3 були розроблені різні курси, проте з однаковими матеріалами.

Процедура дослідження полягала в тому, щоб максимально точно дослідити ефективність усіх навчальних метод у процесі викладання іноземної мови за професійним спрямуванням. Студентам усіх груп на початку експерименту дали діагностичний тест для уточнення їхнього рівня знань з англійської мови. Максимальний бал за тест був 12. Результати вимірювалися середнім арифметичним та були такими: Група К – 6,75 бала, Група 1 – 6,8 бала та Група 2 – 7,1 бала.

Опісля тесту та опитування, студенти вивчали професійну іноземну мову протягом семестру (16 тижнів у 2019 році) відповідно до обраної методики. Також варто зазначити, що викладач в усіх трьох групах був один. Це також важливо, оскільки різні викладачі могли б також спотворити результати експерименту.

Важливою складовою експерименту становила відвідуваність занять студентами. Варто зазначити, що відвідуваність була досить високою рівні: Група К – 81%, Група 1 – 89%, Група 2 – 87% в середньому від усіх відвіданих занять. Відвідуваність Групи 1 вимірювалася участю в дискусіях на форумі, виконанні домашньої роботи та тестів.

В кінці семестру студентам дали фінальний тест, ідентичний тому, який вони проходили на початку експерименту. Це було здійснено з метою визначення найбільш ефективного методу навчання. Результати тесту вимірювалися середнім арифметичним та були такі: Група К – 7,34 бала, Група 1 – 7,08 бала, Група 2 – 9,2 бала.

Отже, результати дослідження показали, що серед трьох досліджуваних методик викладання іноземної мови за професійним спрямуванням, найефективнішою виявилася змішана форма навчання, ефективність якої можна оцінити в 40,14%. З результатів дослідження бачимо, що різниця між дистанційним методом навчання та традиційним існує незначна різниця – 4,63%. Стосовно цього знаходимо підтвердження в праці А. Глен, яка стверджує, що відповідно до результатів багатьох контрастивних досліджень дистанційного та традиційного навчання, різниця в ефективності навчання за обраними методиками зазвичай невелика, а інколи ідентична [2]. Проте інколи знаходимо також протиріччя в таких результатах. Так, дослідження М. Шачара та У. Неймана демонструє, що студенти дистанційної форми навчання показали кращий результат аніж студенти традиційної [5]. Натомість А. Глен твердить, що інколи студенти традиційної форми навчання показують кращий результат аніж студенти дистанційної [2]. М. Ханней та Т. Ньюайн продемонстрували результати

опитування студентів, які зазначили, що навчання відбувається ефективніше в дистанційній методиці (57%), аніж у традиційній (41%) [3]. Проте тут можна зауважити, що різниця поміж цими даними не суттєва. Дослідження проведене Департаментом Освіти США продемонструвало, що змішане навчання є ефективнішим аніж традиційне [4]. А. Глен зазначає, що студенти, які вчилися за дистанційною методикою витрачали менше часу на навчання, аніж студенти інших методик [Glenn]. Протилежну точку зору знаходимо в дослідженні М. Ханней та Т. Ньюман, яке демонструє, що студенти дистанційного методу навчання витрачають більше часу аніж студенти традиційної форми навчання.

Тому ми не можемо з упевненістю сказати, що змішаний метод є кращим методом навчання, ніж дистанційний чи традиційний, оскільки кожний студент має свої здібності до навчання, як і кожен викладач, має свої методи та прийоми навчання. Проте ми припускаємо, що високі результати змішаного методу навчання зумовлені більш частим повторенням матеріалів, ніж при дистанційному чи традиційному. С. Уайт у своїй праці зазначає, що розвиток дистанційного мовного курсу має включати персональну, логічну та інституційну інфраструктуру [6]. Крім того, вона цитує деяких вчених, які підкреслювали роль викладача та його/її взаємодію в дистанційному мовному курсі, його дизайн, зміст, постачання обладнання тощо. В дослідженні Е. Арізи та С. Хенкока наголошується, що дистанційний курс іноземної мови має бути розроблений таким чином, щоб відповідати філософії конструктивізму, тобто студенти розглядаються як будівничі своїх знань через активну участь у процесі навчання [1]. Таким чином, ми можемо припустити, що успіх будь-якого курсу, чи дистанційного, змішаного чи традиційного, залежить від багатьох факторів, які слід враховувати перед розробкою такого курсу.

Підсумовуючи зазначимо, що відповідно до результатів тестування, найефективнішою формою навчання професійної іноземної мови є змішана форма, в порівнянні до традиційної та дистанційної. Перевагами змішаної форми навчання є те, що вона поєднує в собі переваги обох форм навчання – дистанційної та традиційної, водночас усуваючи основні недоліки обох цих форм.

Список використаних джерел

1. Ariza, E., Hancock, S. (2003). Second language acquisition theories as a framework for creating distance learning courses. *International review of research in open and distance learning*, 4(2).
2. Glenn, A. (2001). A comparison of distance learning and traditional learning environment. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED457778.pdf>.

3. Hannay, M., Newvine, T. (2006). Perceptions of distance learning: a comparison of online and traditional learning. MERLOT Journal of online learning and teaching, 2(1), 1-11.

4. Means, B., Toyama, Y., Murphy, R., Bakia, M., Jones, K. (2010). Evaluation of Evidence-Based Practices in Online Learning: A Meta-Analysis and Review of Online Learning Studies. US Department of Education. <https://www2.ed.gov/rschstat/eval/tech/evidence-based-practices/finalreport.pdf>.

5. Sachar, M., Neumann, Y. (2010). Twenty years of research on the academic performance differences between traditional and distance learning: summative meta-analysis and trend examination. MERLOT Journal of online learning and teaching, 6(2), 318-334.

6. White, C. (2006). Distance learning of foreign languages. Language Teaching, 39(4), 247-264.

Скрипник С. В.,

УДК 37.014.632

канд. пед. наук, доцент кафедри
екології та біологічної освіти,
Хмельницький національний
університет, м. Хмельницький

Вань С. І.,

здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Хмельницький національний
університет, м. Хмельницький

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНИЙ ЗАСТОСУНКІВ НА УРОКАХ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я

У процесі формування Нової української школи (НУШ) освітня система зазнає суттєвих змін завдяки активному впровадженню інформаційно-комунікаційних і мобільних технологій. Щоб розширити застосування мобільного навчання в закладах загальної середньої освіти, Міністерство освіти скасувало заборону на використання мобільних телефонів у школах, що зазначено в наказі Міністерства освіти і науки України № 910 від 7 серпня 2014 року. Також сьогодні існує велика кількість спеціалізованих навчальних додатків для смартфонів, що відкриває нові перспективи для інтеграції мобільних пристроїв у освітній процес.

Згідно з даними ЮНЕСКО, мобільні технології значно розширюють і покращують можливості навчання як у дистанційній, так і в очній формі.

Найефективнішим підходом до мобільного навчання в шкільній практиці вважається модель BYOD ("принеси свій пристрій"), яка заохочує учнів використовувати власні гаджети на уроках для виконання завдань, запланованих учителем. Такий підхід допомагає вирішити проблему матеріально-технічного забезпечення, що є не аби як актуальною сьогодні [1].

Навчальний предмет "Основи здоров'я" має свою специфіку, пов'язану з необхідністю моделювати поведінку людини в різних ситуаціях та відпрацьовувати навички, що забезпечують безпечну поведінку для здоров'я. Це підкреслює важливість впровадження цифрових технологій навчання, які дозволяють моделювати природні процеси, проводити спостереження та експерименти у віртуальному середовищі, а також відпрацьовувати життєві навички, необхідні для збереження здоров'я, безпеки життєдіяльності та гармонійного розвитку [2].

Використання мобільних застосунків на уроках основ здоров'я є важливим і доцільним з кількох причин:

1. Інтерактивність. Мобільні застосунки пропонують інтерактивний формат навчання, що заохочує учнів до активної участі та підвищує їх мотивацію. Ігрові елементи і вікторини допомагають краще засвоювати матеріал.

2. Доступ до інформації. Застосунки забезпечують швидкий доступ до актуальної інформації про здоров'я, безпеку, першу допомогу та інше, що дозволяє учням миттєво отримувати відповіді на свої запитання.

3. Моделювання ситуацій. Багато застосунків дозволяють відтворювати різні життєві ситуації, в яких учні можуть практикувати навички надання першої допомоги або вирішення проблем, пов'язаних зі здоров'ям.

4. Індивідуальне навчання. Мобільні застосунки дають можливість учням навчатися в своєму темпі, що важливо для персоналізації навчального процесу. Учні можуть повертатися до матеріалів у будь-який час, повторюючи та закріплюючи знання.

5. Розвиток життєвих навичок. Застосунки сприяють відпрацюванню важливих навичок, таких як управління стресом, здорове харчування, фізична активність і надання першої допомоги, що є суттєвими для здорового способу життя.

6. Актуалізація теми здоров'я. Використання сучасних технологій робить уроки більш актуальними та відповідає потребам сучасних учнів, які вже звикли користуватися технологіями у повсякденному житті.

Отже під час вивчення навчального предмету "Основи здоров'я", вчителю можуть стати у нагоді наступні застосунки, а саме:

– BetterMe – для створення уроків про здоровий спосіб життя. Застосунок має вправи для фізичного здоров'я, поради з харчування, медитації та дихальні вправи, які можна включити до уроку.

– FirstAid Ukraine або HELPCARE – для навчання основ першої допомоги. Вони містять інструкції та анімації для різних сценаріїв надання першої допомоги, що дозволяє проводити практичні демонстрації та обговорення.

– Google Fit – для відстеження фізичної активності. Це хороший спосіб познайомити учнів з концепцією фізичної активності, як вона вимірюється, а також стимулювати їх більше рухатися.

– ClassDojo – допоможе з комунікацією та організацією класу, зокрема заохочення здорових звичок і позитивної поведінки. Це корисно для підтримки дисципліни і залучення учнів у тематику здоров'я.

– Plant Nanny – незвичайний застосунок, який нагадує пити воду через догляд за віртуальною рослиною. Це може бути корисною інтерактивною грою для пояснення важливості гідратації.

– Headspace або Calm – для інтеграції вправ на розслаблення або медитації в уроки, особливо на теми психічного здоров'я, стресу та способів його зниження.

– Quizlet та Kahoot! – відмінні для інтерактивних вікторин і тестів. Вчитель може створювати питання про здоров'я, першу допомогу, безпеку, а потім залучати учнів до активної участі через вікторини [2].

Отже, мобільні застосунки є потужним інструментом, який може значно підвищити ефективність навчання на уроках основ здоров'я, сприяючи формуванню здорових звичок і знань у учнів.

Список використаних джерел

1. Мокряк С. Використання мобільних пристороїв в закладах загальної середньої освіти. Наука. Освіта. Молодь : Матеріали XV Всеукр. наук. конф. студентів та молодих науковців Ч. 2, м. Умань, 25 жовт. 2022 р. Умань, 2022. С. 51. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/stud_konferenzia/2022/2/18.pdf (дата звернення: 25.10.2024).

2 Використання цифрових технологій на уроках біології та основ здоров'я у закладах загальної середньої освіти / Г. А. Білецька та ін. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : педагогічні науки. 2021. № 4(27). С. 16. URL: <https://dspace.nadpsu.edu.ua/bitstream/123456789/1577/1/903-Текст%20статті-1869-1-10-20220101.pdf> (дата звернення: 25.10.2024).

**СЕКЦІЯ 2. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ В ОСВІТІ**

.....

**SECTION 2. INFORMATION TECHNOLOGIES
AND INNOVATIVE METHODS IN EDUCATION**

Мороз Т. В.,

УДК 373.5.091.33:57:004

здобувач другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Мелітопольський державний педагогічний

університет імені Богдана Хмельницького, м. Запоріжжя

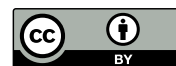
Арабаджи-Тіпенко Л. І.,

канд. біол. наук, старший викладач

кафедри біології та фізичної реабілітації,

Мелітопольський державний педагогічний

університет імені Богдана Хмельницького, м. Запоріжжя

**ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ІКТ В
ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ НА ЗАНЯТТЯХ БІОЛОГІЇ**

Останніми роками освіта зазнала суттєвих трансформацій, що охоплюють широкий спектр технологій, починаючи з методичних матеріалів і закінчуючи інструментами, які забезпечують доступ для розвитку академічних спільнот. В зв'язку з серйозними викликами, які постали перед країною, що позначилися на всіх сферах життєдіяльності, зокрема освіти, неможливість проведення очних занять та відвідування закладів освіти змусили їх перейти на дистанційний або змішаний формат навчання. І тут головну роль помічника, посередника між педагогом та здобувачем освіти взяли на себе інформаційно-комунікативні технології. Однією з основних вимог вивчення освітніх компонентів природничого циклу є наочність. Забезпечення наочності без сучасного інформаційного та цифрового простору на сьогоднішній день неможливе. У цьому контексті управління інформаційно-комунікаційними технологіями (ІКТ) у освітньому процесі є надзвичайно важливим як для здобувачів освіти, так і для педагогів, оскільки це дозволяє поєднувати теоретичні знання з практичними навичками, що робить здобувачів освіти більш підготовленими до викликів сучасного світу. Тому використання інформаційно-комунікаційних технологій під час занять дисциплін природничого циклу стало провідним та успішним напрямом.

Тема інформатизації процесу освіти одна з найбільш актуальних та широко обговорюваних вченими. Серед них С. Кашу, О. Цимбалюк, К. Кравченко, Т. Зубрик, L. Kondrashova et al., Г. Дефорж, О. Мельник, О. Непочатенко, Ю. Нестерчук, М. Портер, П. Стецюк, А. Томпсон, Н. Чухрай, О. Ястремська, Г. Швачич, А. Штангрет та інші. Важливою умовою використання ІКТ є перебування педагогів на безперервному навчанні не лише для того, щоб навчитися використовувати технологічні інструменти, але й залучати їх до процесу викладання та навчання, та мотивувати їх використання в здобувачів освіти, як спосіб навчання та розвитку корисних навичок для сучасного життя [4].

Інформаційні та комунікаційні технології (ІКТ) – це узагальнюючий термін, що включає в себе різні пристрої, системи, методи та алгоритми, які застосовуються для обробки інформації. Серед ключових сучасних пристроїв інформаційно-комунікаційних технологій варто виділити комп'ютер з відповідним програмним забезпеченням, Інтернет-технології, мультимедійні програми, офісні та спеціалізовані програмні засоби, електронні навчальні матеріали та підручники, а також системи дистанційного навчання, які забезпечують комп'ютерну підтримку освітньому процесу. Сучасні технології міцно увійшли в життя сучасних людей і з кожним днем стають все більш незамінними. За останні 2 – 3 роки цифровізація освіти в Україні стрімко зросла. Багато цифрових платформ вже мають в собі певні шаблони, або навіть розроблені заняття. Педагогу лише потрібно обрати відповідний клас та тему. Такі технології дозволяють урізноманітнити освітній процес. Прикладом таких платформ можуть бути Kahoot, WorldWall, Liveworksheets, GoogleClassroom, Moodle, Quizlet, Єдина Школа, HUMAN ШКОЛА, Нові Знання, Prosvita [1].

ІКТ мають значний вплив на формування та розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності у випускників закладів освіти завдяки значним можливостям з організації пошуку, зберігання та обробки інформації. У зв'язку з цим доцільно звернути увагу на дидактичне обґрунтування використання персонального комп'ютера як засобу саморозвитку та самоосвіти [2].

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій на заняттях біології сприяє активізації роботи як педагога, так і здобувачів освіти, покращує якість навчання предмету та відображає його специфіку біологічних об'єктів, висуває на передній план найбільш важливі (з точки зору освітніх цілей і завдань) характеристики досліджуваних об'єктів і явищ природи [3].

Оцінка ефективності застосування ІКТ для формування знань з біології була проведена за допомогою педагогічного експерименту. Дослідження проводилося на базі ВСП "Скадовський аграрний фаховий коледж ХДАЕУ".

Порівняльний аналіз якості знань показав, що на заняттях із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій відсоток якості знань вищий, ніж на традиційних заняттях без використання ІКТ. Рівень засвоєння навчального матеріалу з використанням ІКТ становив 90,15%. Кількість балів з високим та достатнім рівнями більша, ніж на заняттях, де ІКТ не використовувалося, і рівень засвоєння матеріалу нижчий – 63,2 %. Тим самим, можна дійти до висновку, що використання ІКТ під час занять біології підвищує рівень засвоєння матеріалу та якість знань навчального матеріалу (табл. 1, рис. 1).

Результати експерименту показали, що використання ІКТ підвищує рівень компетентнісної підготовки (компоненти – вміння, володіння) здобувачів освіти.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз якості знань

Навчальний рік	з використанням ІКТ	ІКТ не використовувалося
листопад-січень 2022-2023	82,3 %	68 %
березень-травень 2023-2024	98 %	58,4 %

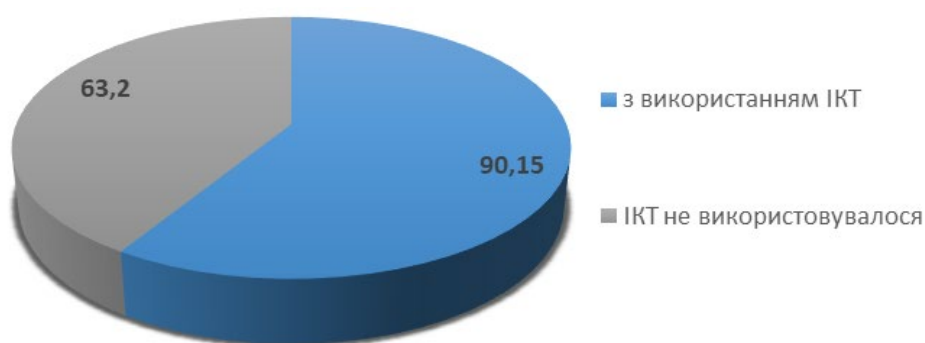

Рис. 1. Середнє значення засвоєння навчального матеріалу

Виходячи з проведених досліджень, можна сформулювати наступні висновки: інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій у освітній процес з біології сприяє підвищенню якості освіти завдяки використанню мультимедійних програм, додатків, які виконують роль наочних засобів для вивчення різноманітних біологічних процесів. ІКТ також стимулюють розвиток творчого мислення та підвищують ефективність навчання біології. Таким чином, застосування ІКТ можна вважати необхідною умовою для проведення занять біології.

Список використаних джерел

1. Аверкина М., Лихошерстова Ю. (2023). Цифрові платформи в інтерактивному навчанні. Modeling the development of the economic systems, (1), 128–132. <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-7-18>.

2. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках біології як засіб посилення мотивації учня до навчальної діяльності / С. С. Кашу, Г. О. Євтушенко, Г. М. Тішакова. Молоді вчені: гіпотези, проекти, дослідження : збірник наукових праць. Старобільськ, 2019. 72 с.

3. Водолажченко Т. В. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках біології. Навчально-методичний вісник. Харків, 2015. № 15. 9 с.

4. Pico a. Et al. Aplicación de las tic en el proceso de enseñanza–aprendizaje de biología en la educación secundaria. Minervajournal, vol.9, issue №10, (pp. 49-55) <https://doi.org/10.47460/minerva.v4i10.95>.

Petlovych, V. R.,

student of KN-105M group,
Drohobych Ivan Franko State
Pedagogical University, Drohobych

Shakleina, I. O.,

Candidate of Sciences (Physics and Mathematics),
Drohobych Ivan Franko State
Pedagogical University, Drohobych

УДК 004.4

DEVELOPMENT OF A SERVICE FOR THE ORGANIZATION OF INTELLECTUAL QUIZ

Intellectual quizzes are one of the forms of testing the level of knowledge and are popular due to the game aspect present in them. That's why, there are many different web-based quiz hosting services, that are online platforms that allow users to create, host and participate in quizzes with the main target of entertainment, learning or training. Such services offer opportunities to create their own quizzes, when developers can add questions, answers, group them by topic or level of difficulty, and also set the time for answering each question. Many platforms support interactive mode, allowing participants to join real-time quizzes, answer questions and receive results immediately. Organizers are provided with convenient tools for analyzing results, rating tables and feedback, which allows you to effectively manage the process and stimulate competition between participants.

We can single out the following popular services for organizing intellectual quizzes:

– **Kahoot!** – one of the most popular service that allows you to create interactive quizzes and conduct them in real time, popular in educational institutions and corporate environments;

- **Quizizz** – an interactive quiz creation platform that also provides analytics to track participant performance, allowing for both real-time and asynchronous;
- **Mentimeter** – service that allows you to create quizzes, surveys and interactive presentations with instant feedback from the audience;
- **Slido** – an interactive tool for conducting quizzes, polls and collecting questions from participants during events, which integrates with video conferencing platforms;
- **Quizlet** – service focused on educational quizzes, allows you to create tests based on cards with questions and answers, as well as conduct game sessions;
- **Crowdpurr** – a tool for organizing quizzes with the ability to configure interactive elements and display results on the screen in real time;
- **AhaSlides** – a platform for creating quizzes, polls and slides for interactive presentations that allows participants to answer questions in real time;
- **Wordwall** – an educational tool that allows you to create interesting interactive tasks that help stimulate the interest of students and can contribute to the establishment of differentiated and individual learning, taking into account the potential of each individual student.

These services have a wide range of functions, which makes them useful for various events - from educational sessions to corporate trainings or entertainment events. However, often such services provide the opportunity to use full functionality only after making a payment or have restrictions on the number or types of questions, such as the Wordwall.net resource. Or they may suddenly stop providing the opportunity to use a certain functionality free of charge or on other terms. Therefore, the development of such a service is relevant and additionally motivated by the need to increase the interest of students in conditions of constant stress or distance learning.

Quizzes are commonly held as entertainment at company parties, as well as in educational or online environments. Contestants can compete individually or in teams, and there is often a scoring system for correct answers. The purpose of the quiz is to score as many points as possible by answering the questions correctly. Such events are popular because of their ability to combine elements of competition, learning and entertainment.

During the work process, a service was developed that allows you to organize surveys on certain industries or topics in the form of intellectual quizzes. The service developed in the work provides full functionality for any user, is convenient, because it is not burdened with excessive functionality and allows you to organize a new quiz, create a competition for a group of participants, which makes it an effective tool for organizing teamwork or increasing motivation in view of elements of competition.

The analysis of the subject area and considered analogues made it possible to formulate the following requirements for the application:

- intuitive and easy-to-use interface;
- formation of statistics of correct answers and errors;
- mixing questions in a random order;
- visual and audio playback of the user's correct and incorrect answers;
- the ability to give access to the quiz to a certain group of users;
- the ability to add new categories and questions for the administrator.

The developed web service is designed for two types of users - Player and Administrator (Fig. 1).

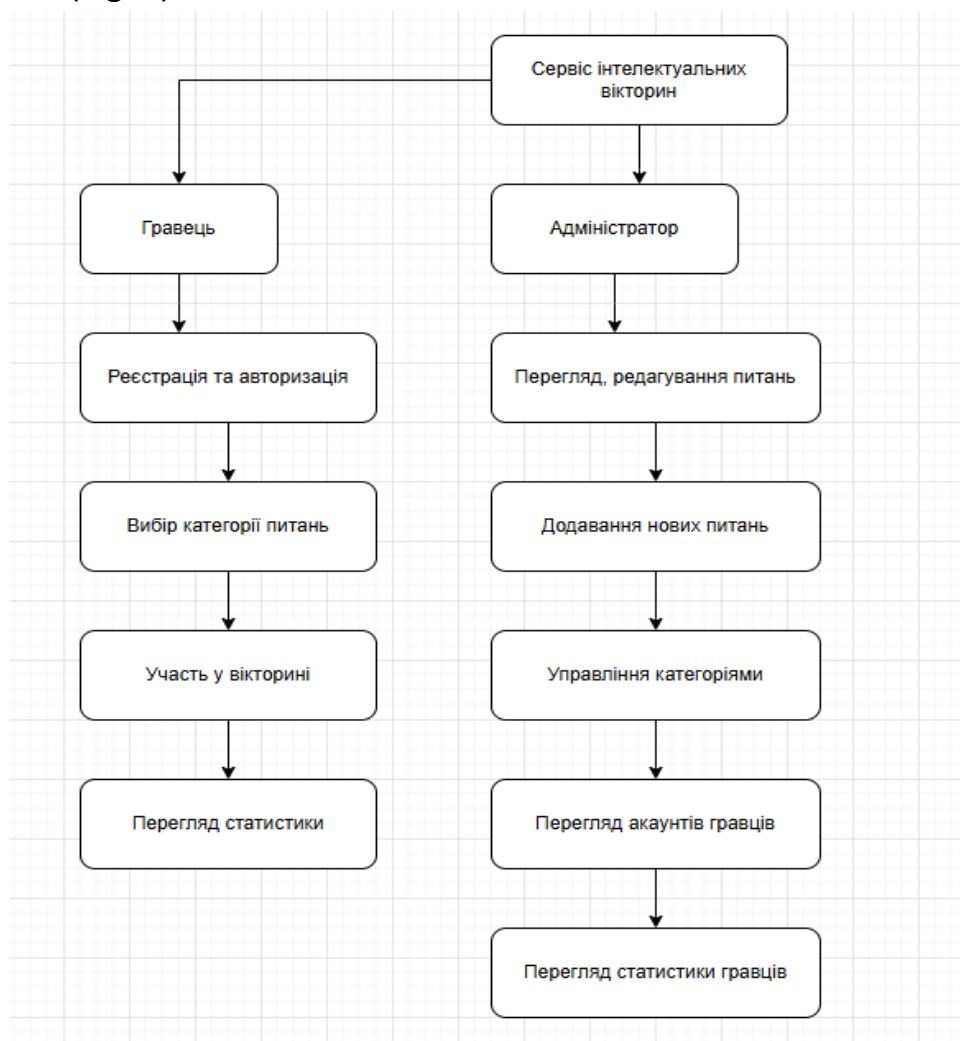

Fig. 1. UML diagram of the developed web service

The player interface allows you to choose a category for quiz questions, choose answers, view statistics and pause the game. The administrator has the ability to view, edit, delete and add questions and answer options to already existing categories or create new ones. Also, the administrator can see the list of registered players and can delete them if necessary.

The following functionality is available for the Player role:

- account registration and authorization;
- gameplay participation;
- choosing the category of questions in the quiz;
- view statistics.

The following actions are available for the administrator:

- account registration and authorization;
- viewing, editing, deleting and adding questions and answers;
- view, edit, delete and add a category;
- view, edit, delete player accounts;
- view player statistics.

Fig. 2. Appearance of the application during the quiz

In fig. 2 shows the application appearance during the quiz. The developed service will allow you to test your knowledge, organize group intellectual competitions, and promote interest in certain topics or fields. Various categories will be open to the player, including school subjects, traffic rules, pre-medical assistance and much more.

The service can help in learning, as it will motivate students to learn to score as many points as possible in each game. The process of playing can be much more interesting for children, so the learning process can last longer than in the case of reading a textbook.

References

1. JavaScript Tutorial. URL: <https://www.w3schools.com/js> (last accessed: 10.10.2024).
2. TypeScript. URL: <https://www.jetbrains.com/help/webstorm/typescript-support.html> (last accessed: 10.10.2024).

СЕКЦІЯ 3. ШКІЛЬНА ОСВІТА

.....

SECTION 3. SCHOOL EDUCATION

Матеюк О. П.,

УДК 375.5.091:614

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри екології та біологічної освіти,
Хмельницький національний
університет, м. Хмельницький

Дорош К. В.,

здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Хмельницький національний
університет, м. Хмельницький

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я

Феномен гри, як невід'ємна складова людської культури протягом усієї історії, завжди привертала пильну увагу представників різних наукових дисциплін. Від філософів, які досліджували її онтологічні основи, до психологів, що вивчали її розвивальні функції, – гра поставала як багатогранне явище, яке водночас є засобом пізнання світу, інструментом соціалізації та незамінним елементом освітнього процесу на всіх вікових етапах.

Комплексне дослідження ігрових технологій в контексті педагогічного процесу є багатогранною науковою проблемою, яка потребує системного аналізу. Видатні вітчизняні педагоги, зокрема Л. Виготський, Д. Ельконін, О. Леонтьєв та інші, заклали фундамент для розуміння соціальних умов виникнення гри, її ролі в розвитку особистості та розробили методологічні підходи до її використання в освітньому процесі [1].

У сучасному педагогічному дискурсі поняття "гра" набуває багатоаспектного характеру. З одного боку, це складний вид діяльності, що інтегрує когнітивні, соціальні та емоційні компоненти особистості. З іншого боку, гра розглядається як феномен культури, що відображає історичні, соціальні та культурні особливості суспільства. Такий підхід дозволяє розглядати гру як універсальний механізм розвитку особистості та соціалізації індивіда [2].

Ігрові методи навчання набувають все більшої популярності в сучасній освіті. Це пов'язано з багатьма факторами, серед яких: зміна ролі учня (від

пасивного слухача до активного учасника навчального процесу); розвиток технологій (поява нових інструментів та платформ для створення і проведення ігор); потреба в розвитку навичок XXI століття (soft skills) (креативність, критичне мислення, співпраця, комунікація), які можна розвивати через ігри.

Ігрова діяльність дозволяє інтегрувати знання в реальні життєві ситуації, тим самим роблячи їх більш зрозумілими для учнів. В основі ігрових методів лежать принципи активного навчання, де учні беруть активну участь у навчальному процесі, взаємодіють один з одним, що сприяє розвитку соціальних та комунікативних навичок.

Варто зауважити, що науковці та педагоги-практики наголошують на можливості застосування ігрових методів у межах будь-яких дисциплін та класів [3 – 5]. На нашу думку, уроки з основ здоров'я є ідеальною платформою для впровадження ігрових методів навчання. Це пояснюється тим, що теми, які розглядаються на цих уроках, мають безпосередній вплив на життя учнів, і тому важливо, щоб вони були добре зрозумілі та засвоєні. Ігрові методи дозволяють учням на практиці відпрацьовувати навички здорового способу життя, взаємодіяти в умовах, наближених до реальних, та відчувати наслідки своїх рішень у безпечному середовищі. Розглянемо більш детально можливість застосування ігрових методів у межах тематики курсу "Основи здоров'я" для 7 класу.

Найпоширеніший вид ігор – дидактична гра. Її можна застосовувати на всіх типах уроків і при вивченні будь-яких тем. Застосування дидактичних ігор викликає особливу увагу, оскільки вони допомагають учням краще засвоїти матеріал, розвивають їхні комунікативні навички, критичне мислення та вміння працювати в команді. Наведемо приклади застосування дидактичних ігор:

– ігри для закріплення теоретичного матеріалу: "Аукціон знань", "Снігова куля", "Хто швидше?", "Кросворд", "Ребуси", "Лото";

– ігри для розвитку практичних навичок: "Розіграй ситуацію", "Інтерв'ю", "Дебати";

– ігри для розвитку емоційного інтелекту; "Колесо емоцій", "Емодзі-пазл", "Розпізнай емоцію";

– ігри для розвитку креативності; "Створи історію", "Намалюй свою емоцію", "Створи плакат".

Досить поширеним варіантом ігрової діяльності на уроках "Основи здоров'я" є сюжетно-рольові ігри. Вони моделюють ситуації, наближені до реальних, у ігрових умовах, що дозволяє учням випробувати, як саме вони б діяли у різних обставинах. Такі ігри особливо цікаві для школярів будь-якого віку. Наприклад, на уроках для учнів 7 класу можна використовувати такі теми, як

"Безпека на дорозі" (з можливими ролями "Пішохід", "Водій", "Мотоцикліст"), "Протидія залученню до вживання наркотиків" (з ролями "Учні, яким пропонують наркотики", "Однолітки, що пропонують спробувати наркотики"), а також "Самодопомога і невідкладна допомога" (з ролями "Постраждалий", "Рятівник", "Лікар"). Такий формат занять полегшує засвоєння та запам'ятовування матеріалу, порівняно з традиційними методами навчання. Крім того, учні зосереджені не на перемозі, як у дидактичних іграх, що іноді відволікає від навчального процесу, а на правильності виконання завдань, що відповідає цілям навчання.

Чудовим інструментом для активного залучення учнів до навчального процесу на уроках "Основи здоров'я" для учнів 7 класу є ігри-симуляції. Їх використання особливо актуальне, коли йдеться про такі чутливі теми, як психічне здоров'я, зокрема, у темі "Конфлікти і здоров'я". Вони дозволяють учням на власному досвіді пережити різні життєві ситуації, відпрацювати навички спілкування, прийняття рішень та вирішення проблем. Наприклад, варіанти ігор-симуляцій для відпрацювання навичок спілкування для учнів 7 класу: "Конфліктна ситуація", "Інтерв'ю", "Дебати".

Значною популярністю на уроках "Основи здоров'я" користуються інтелектуальні ігри, наприклад "Що? Де? Коли?", "Брейн-ринг" тощо. Такі ігри краще застосовувати для підсумкових або узагальнюючих уроків. Ці типи уроків орієнтовані на закріплення знань, перевірку засвоєного матеріалу, розвиток логічного мислення та навичок командної роботи.

Актуальним та поширеним трендом сучасного освітнього середовища є застосування інтерактивних ігор на онлайн-платформах, що допомагає зробити навчальний процес більш цікавим і залучаючим. Наприклад, застосування інтерактивних ігор Kahoot!, Quizlet, Google Classroom під час будь-яких тем курсу "Основи здоров'я" у 7-му класі, зокрема на уроках закріплення знань і повторення матеріалу; узагальнюючих та підсумкових уроках. Використання таких ігор дозволяє учням активно взаємодіяти з матеріалом, закріплювати знання в ігровій формі та розвивати важливі навички, як-от критичне мислення, прийняття рішень і командну роботу. Крім того, онлайн-платформи забезпечують доступ до різноманітних ресурсів, що сприяють кращому засвоєнню інформації та підвищенню рівня мотивації до навчання.

Таким чином, ігрові методи навчання є одним із підходів, що дозволяє перетворити освітній процес на захопливу подорож, де навчання стає не лише корисним, але й цікавим. Особливо важливим є застосування ігрових методів у навчанні основ здоров'я, оскільки вони сприяють формуванню здорового способу життя та усвідомленню важливості здоров'я з раннього віку.

Список використаних джерел

1. Сударик О. С. Сутність поняття "ігрові технології" та їх класифікація. *Формування сучасної науки: методика та практика* : матеріали I Міжнар. студ. наук. конф. м. Кам'янець-Подільський, 29 жовт. 2021 р. Вінниця : ГО "Європейська наукова платформа", 2021. С. 91–94.
2. Онищенко Н. Застосування ігрових технологій під час викладання педагогічних дисциплін у вищій школі. Актуальні питання гуманітарних наук. Педагогіка. 2021. Вип. 35. Т. 4. С. 260–267.
3. Пометун О., Сущенко І. Путівник з розвитку критичного мислення в учнів початкової школи. 2017. 96 с.
4. Молнар Т. І., Устай О. Ю. Змістова характеристика навчально-ігрових технологій, їх типологія. *Наука майбутнього* : збірник наукових праць студентів, аспірантів та молодих вчених. Мукачево : РВВ МДУ, 2020. Вип. 2(6). С. 109–114.
5. Дрізуль А. В. Використання дидактичних ігор у викладанні інтегрованого курсу "Основи здоров'я". Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2010. № 4. С. 25–29.

Матеюк О. П.,

УДК 373.5.091.3:614

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри екології та біологічної освіти,
Хмельницький національний
університет, м. Хмельницький

Ружицька М. В.,

здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Хмельницький національний
університет, м. Хмельницький

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ І ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕГРОВАНИХ УРОКІВ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ПРЕДМЕТУ "ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я" НА УРОКАХ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я

Однією з тенденцій сучасної педагогіки є інтеграція навчального контенту. Концепція інтегрованого навчання набуває особливої актуальності в контексті сучасних освітніх викликів, сприяючи системній трансформації навчального

процесу. Інтеграція передбачає створення синергетичного навчального середовища, що базується на мультидисциплінарному підході, інноваційних методах та засобах навчання, а також на використанні сучасних технологій.

Проблема інтеграції у психолого-педагогічній теорії освіти є предметом тривалих і багатоаспектних наукових досліджень. Вітчизняні вчені Г. Білецька, С. Гончаренко, Р. Гуревич, І. Козловська, Л. Ломако, Л. Лук'янова, Ю. Мальований, О. Мисечко, В. Сидоренко, Т. Яценко та ін. здійснювали комплексний аналіз теоретичних засад, методологічних підходів та практичних аспектів інтеграції навчального матеріалу. Їхні дослідження охоплюють широкий спектр питань: від теоретичного обґрунтування інтеграції до розробки практичних моделей та механізмів її реалізації в освітньому процесі.

Відповідно до Концепції "Нова українська школа" "інтеграція – не механічне об'єднання окремих питань із різних навчальних предметів, а як їх органічне взаємопроникнення" [1]. На думку більшості сучасних дослідників інтегрований урок – це тип уроку, у якому навколо однієї теми поєднано відомості різних навчальних предметів, метою якого є розкриття загальних закономірностей, законів, ідей, теорій, що відображені у різних науках і відповідних їм навчальних предметах [2-4].

Інтегрований урок – це захоплива подорож у світ знань, де межі між предметами розмиваються, а навчання стає цікавим і багатогранним. Однак, підготовка до такого уроку вимагає від учителя ретельної підготовки та творчого підходу. Вона передбачає планування, координацію з іншими вчителями, а також підготовку навчальних матеріалів та ресурсів.

Розглянемо основні етапи підготовки до інтегрованого уроку.

Для початку необхідно обрати тему, яка є актуальною для учнів та відповідає їхнім інтересам і потребам. Важливо, щоб тема була пов'язана з реальними життєвими ситуаціями. Крім того, тема повинна відповідати навчальним цілям уроку і сприяти досягненню результатів, передбачених навчальною програмою. Важливо визначити, які знання, вміння та навички повинні засвоїти учні в результаті уроку. Тема повинна дозволяти об'єднати кілька навчальних дисциплін. Важливо, щоб ці дисципліни природно доповнювали одна одну, і їх інтеграція сприяла кращому розумінню теми.

При підготовці такого уроку важливо враховувати рівень підготовки та інтереси учнів. Мета уроку має бути чітко сформульована та відповідати віковим особливостям учнів, тема повинна бути зрозумілою і доступною, але водночас достатньо складною, щоб стимулювати пізнавальний інтерес.

Інтегровані уроки зазвичай плануються заздалегідь. Адже необхідно віднайти збіг тем у навчальних програмах, і готовність класу до певного типу уроку. Дуже часто інтегровані уроки проводяться за темами узагальнення і систематизації знань, можуть вони бути і підсумковими [5].

Важливим етапом у підготовці уроку є визначення послідовності етапів уроку та розподіл часу на кожен вид роботи. Крім того, необхідно визначити, які саме знання з різних предметів будуть інтегруватися. Також заздалегідь варто визначитися із добором методів навчання (проекти, дослідження, дискусії тощо) та розробити критерії оцінювання знань та умінь учнів.

Урок повинен мати чітку структуру з визначеними етапами: вступ, основна частина, підсумок. Кожен етап має включати інтеграцію знань з різних предметів, що забезпечує цілісність уроку. Важливо правильно розподілити час на кожен етап уроку, враховуючи потреби учнів та складність матеріалу. Необхідно передбачити час на активності, обговорення та рефлексію.

Підбір матеріалів для інтегрованого уроку – це важливий етап підготовки, який забезпечує ефективне викладання та засвоєння матеріалу. Щоб здійснити його правильно, слід здійснити ретельний підбір джерел та матеріалів. Для забезпечення базових знань учнів педагоги пропонують використовувати рекомендовані підручники, що відповідають програмі, а для глибшого розуміння теми та інтересу учнів – статті, книги або журнали, що популяризують наукові знання.

Для інтегрованого уроку доцільно використовувати інтерактивні методи навчання, такі як робота в групах, мозковий штурм, рольові ігри, дискусії. Це сприяє активній участі учнів у процесі навчання і полегшує засвоєння матеріалу.

Розглянемо приклад інтегрованого уроку за темою "Дотримання здорового способу життя" для 9 класу, який об'єднує навчальні предмети "Основи здоров'я" та "Біологія".

Тема: Дотримання здорового способу життя.

Тривалість: 45 хвилин.

Мета уроку: визначити основні компоненти здорового способу життя; пояснити біологічні процеси, які впливають на здоров'я при дотриманні здорового способу життя; розвивати вміння аналізувати та інтегрувати знання з біології та основ здоров'я; сприяти розвитку критичного мислення через обговорення впливу різних факторів на здоров'я; виховувати відповідальне ставлення до власного здоров'я; формувати здоров'язбережувальні навички та мотивацію до дотримання здорового способу життя.

Методи навчання: міні-лекція; робота в групах; дискусія; рефлексія.

Матеріали та обладнання: презентація або плакати з основними компонентами здорового способу життя; відео або ілюстрації, що показують вплив фізичної активності та харчування на організм; роздаткові матеріали для роботи в групах (листи з питаннями, графіки).

Хід уроку:

I. Організаційний момент (2 хвилини).

Привітання, перевірка присутніх, налаштування на роботу.

II. Актуалізація знань (5 хвилин):

– коротке опитування учнів: які компоненти здорового способу життя вони знають?

– Обговорення значення здорового способу життя для підтримання фізичного та психічного здоров'я.

III. Міні-лекція (10 хвилин).

Питання для обговорення:

а) основні компоненти здорового способу життя: харчування, фізична активність, режим дня, психологічне благополуччя, уникнення шкідливих звичок;

б) біологічні аспекти: як харчування та фізична активність впливають на функціонування серцево-судинної, нервової та інших систем організму.

Ілюстрації: використання наочних матеріалів, таких як плакати або слайди, що демонструють основні процеси в організмі.

IV. Робота в групах (15 хвилин).

Завдання: учні об'єднуються у групи і отримують завдання:

– проаналізувати певний аспект здорового способу життя (харчування, фізичну активність, режим дня) та визначити, як він впливає на організм;

– підготувати коротке повідомлення або презентацію з результатами аналізу.

Підтримка вчителя: учитель допомагає групам, відповідає на запитання, спрямовує обговорення.

V. Презентація результатів та обговорення (10 хвилин).

Представлення: кожна група коротко представляє свої результати.

Обговорення: учні обговорюють, які аспекти здорового способу життя вони вважають найважливішими і чому, як вони можуть впровадити ці звички у своє життя.

VI. Рефлексія та підсумок уроку (3 хвилини).

Учні висловлюють свої думки щодо важливості здорового способу життя, що нового вони дізналися на уроці.

Учитель підсумовує основні ідеї, заохочує учнів до впровадження здорових звичок у своє життя.

VII. Домашнє завдання.

Скласти план на тиждень, у який учень повинен включити здорові звички (харчування, фізична активність, режим дня).

Критерії оцінювання:

- активність та участь у груповій роботі;
- якість та точність представлених результатів;
- здатність до аналізу та інтеграції знань з біології та основ здоров'я;
- вміння аргументувати свої думки під час обговорення.

Оцінювання здійснюється за всіма наведеними критеріями:

- 10 балів – за теоретичні знання з біології та основ здоров'я.
- 10 балів – за участь у груповій роботі та якість групового продукту.
- 10 балів – за розробку індивідуального плану здорового харчування та фізичної активності.
- 10 балів – за критичне мислення, аналіз конкретного випадку та участь у дискусії.

За підсумками уроку кожен учень може набрати максимум 40 балів.

Таким чином, підготовка до інтегрованого уроку потребує значних зусиль та координації, але вона дозволяє створити багатогранний, цікавий і пізнавальний урок, що сприяє розвитку комплексного мислення та міждисциплінарних навичок у учнів.

Список використаних джерел

1. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи / Л. Гриневич та ін.; за заг. ред. М. Грищенка. Київ, 2016. 40 с.
2. Овчаров С. М. Інтегровані уроки як засіб розвитку креативності учнів. Наукові записки кафедри педагогіки. 2013. Вип. 31. С. 204–210.
3. Семаньків М., Копильчук В. Інтегровані уроки як засіб підвищення якості знань учнів. *Інформаційні технології та комп'ютерне моделювання* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Івано-Франківськ, 14-19 травн. 2018 р. Івано-Франківськ : Супрун В.П., 2018. С.105–108.
4. Щербакова Н. О. Інтегровані уроки інформатики : сутність, ефективність, методика. Комп'ютер у школі та сім'ї. 2012 №6. С. 26–28.
5. Коваленко М. А. Методика проектування інтегрованих уроків з інформатики. URL: https://naurok.com.ua/metodika-proektuvannya-integrovanih-urokiv-z-informatiki-204272.html#_Toc527393777 (дата звернення: 23.09.2024).

Міськова Н. М.,

УДК 372.2.092.57

канд. пед. наук, доцент,

доцент кафедри теорії та методик початкової освіти,
Приватний вищий навчальний заклад "Міжнародний
економіко-гуманітарний університет імені академіка
Степана Дем'янчука", м. Рівне

Коханевич Н. В.,

здобувач другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Приватний вищий навчальний заклад "Міжнародний
економіко-гуманітарний університет імені академіка
Степана Дем'янчука", м. Рівне

ГЕЙМІФІКАЦІЯ ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Розвиток новітніх технологій спонукає вчених до пошуку ефективних засобів освітньої діяльності або переосмислення та модернізації наявних. Одним із таких засобів можна назвати гейміфікацію, що все частіше згадується у науково-педагогічних колах, в основу якої покладено використання у процесі навчання ігрової діяльності, зокрема комп'ютерних ігор. Упровадження ігрових технологій в освітній процес допомагає ще на початкових етапах навчання сформувати в учнів інтерес до знань, розвивати в них креативність та ініціативність, підвищувати пізнавальну активність.

Головною метою гейміфікованого навчання є засвоєння та застосування знань, а не просто проходження етапу чи отримання гарної оцінки. При цьому гейміфікація в освіті реалізує такі функції: формування визначених освітніми цілями компетентностей шляхом включення здобувачів до ігрового процесу; здійснення моніторингу наявних у здобувачів компетентностей, а також тих, що лише розвиваються; розв'язання комбінованих завдань, спрямованих на формування та оцінку компетентностей. Застосування ігрових технологій у закладах загальної середньої освіти має відповідати віковим потребам школярів, адже за своєю природою гейміфікація – одна з форм життєдіяльності дитини, спосіб розбавити серйозну роботу і перетворити її на захопливу діяльність.

Гейміфікація є одним із трендів у сучасному світі, у тому числі й в освітній діяльності. Термін "гейміфікація" було введено у 2002 році відомим англійським розробником комп'ютерних ігор Н. Пеллінгом [2]. Найчастіше під даним поняттям розуміють застосування ігрових практик у неігрових ситуаціях.

У дослідженнях І. Борисюк та М. Мар'єнко під гейміфікацією розуміють педагогічну категорію, що передбачає застосування у навчальному процесі підходів, які є характерними для комп'ютерних ігор, з метою формування позитивної мотивації учнів та створення відповідних умов для їх саморозвитку [3].

У методиці навчання математики гейміфікація розглядається як форма та засіб навчання, що передбачає використання ігор для досягнення навчальних цілей та вирішення поставлених вчителем завдань. Впровадження ігрових методів пробуджує в учнів пізнавальний інтерес та створює достатньо сприятливі умови для застосування молодшими школярами своїх знань, навичок та умінь на практиці.

Крім того, впровадження гейміфікації дозволяє учням навчатися у інтерактивному середовищі, де можна їм тренуватися і, навіть, якщо вони зроблять помилки, то легко можуть їх виправити та попередити.

Зауважимо, що використання популярної на сучасному етапі гейміфікації має бути виваженим, особливо при використанні комп'ютерних ігор та ігрових онлайн-сервісів навчального призначення, хоча для сучасних учнів використання онлайн-ігор не є незвичним, вони добре розбираються з гаджетами, вміють швидко знаходити необхідну інформацію у мережі Інтернет. У молодшому шкільному віці не слід зловживати застосуванням комп'ютерної техніки. Проте, це досить важко реалізувати у процесі дистанційного навчання, тому необхідно зважати на санітарно-гігієнічні норми та правила роботи за комп'ютером. Психологія стверджує, що після комп'ютерної гри учень буде здатним нормально сприймати навчальну інформацію, приблизно через 10–15 хвилин.

Сьогодні існує величезний набір засобів для створення дидактичних ігор в освітньому середовищі Нової української школи, серед них найвідомішим веб-ресурсом інтерактивних вправ є Learning Apps (<https://learningapps.org>), де містяться вже готові розробки ігор та шаблони для створення різноманітних дидактичних ігор: пазли, на відповідність, змагального характеру тощо.

Іншим онлайн-сервісом, призначеним для реалізації принципів гейміфікації є додаток Kahoot! (<https://kahoot.it>) за допомогою якого можна створювати інтерактивні навчальні ігри, вікторини.

На сучасному етапі значного поширення набули ігрові онлайн-сервіси з вже готовими математичними завданнями. Велика кількість математичних онлайн-ігор, які здатні підвищити рівень пізнавальної активності учнів, розроблені компаніями Microsoft та Google. Вказані ігри можна використовувати як онлайн, так і завантажити на власний комп'ютер чи смартфон [1].

Однією із найзручніших платформ у процесі дистанційного навчання є платформа Matific.com (<https://www.matific.com/ua/uk/home/>), яка сприяє формуванню пізнавальної активності молодших школярів, розвиває логічне мислення та математичну компетентність учнів, їх дослідницькі здібності. Онлайн-сервіс містить різні математичні ігри для учнів початкової школи.

Math Playground (<https://www.mathplayground.com>) – це інтерактивний онлайн-ресурс, який пропонує різноманітні цікаві математичні ігри для учнів різного віку та рівня підготовки. Широкий спектр ігор охоплює численні математичні концепції, від базових арифметичних операцій до більш складних тем, як алгебра чи геометрія. Ігри ретельно розроблені з урахуванням різних рівнів складності, що дозволяє педагогам підбирати відповідні завдання відповідно до потреб своїх класів. Інтуїтивний інтерфейс та яскрава візуалізація перетворюють Math Playground на привабливу платформу для вивчення математики в захоплюючий спосіб.

IXL Math (<https://www.ixl.com/math>) – високотехнологічна освітня платформа, яка забезпечує учнів інтерактивними вправами та захопливими іграми для вдосконалення математичних навичок. Розроблена з урахуванням різних рівнів складності, вона пропонує широкий вибір змістовних завдань та ігор, які відповідають індивідуальним потребам учнів у вивченні математики. Одна з ключових переваг IXL Math – це звіти про успішність, які можуть слугувати потужним мотиватором для учнів у їх прагненні до саморозвитку та вдосконалення математичних компетенцій. Іншим онлайн-сервісом є Wordwall.net (<https://wordwall.net/>), що включає велику кількість математичних вікторин та ігор та шаблони для створення персоналізованого ресурсу.

Онлайн-ігри та вправи, створені за допомогою згаданих платформ, стали невід'ємною частиною моїх дистанційних уроків математики. Вони насичували заняття захопливими елементами, перетворюючи процес навчання на захоплюючу гру. Учні з нетерпінням чекали на ці інтерактивні сегменти уроку, адже вони давали змогу відволіктися від рутинного засвоєння матеріалу та повністю зануритися у світ математичних пригод.

Використання Wordwall.net дозволяло створювати вікторини, кросворди, ігри на відповідність та інші інтерактивні вправи, які заохочували учнів до активної участі та змагального духу. Learning Apps надавав можливість розробляти унікальні інтерактивні матеріали, адаптовані під потреби конкретного класу чи теми. А Math Playground перетворював математичні концепції на яскраві і захопливі ігрові завдання, які учні вирішували з неабияким ентузіазмом.

Гейміфікований підхід до навчання математики за допомогою цих онлайн-сервісів мав низку переваг. По-перше, він допомагав утримувати увагу учнів протягом усього уроку, запобігаючи їх розосередженості чи втомі. Інтерактивні ігри та вправи зберігали високий рівень зацікавленості та мотивації, стимулюючи учнів до активної участі. По-друге, такий підхід сприяв кращому засвоєнню матеріалу, оскільки учні мали можливість практикуватися у невимушеній та захопливій атмосфері, отримуючи задоволення від вирішення завдань.

Таким чином, актуальним питанням сьогодення є використання гейміфікації на уроках математики, що допоможе організувати активне освітнє середовище,

забезпечити різні форми інтегрованого навчання, здійснювати моніторинг розвитку учнів відповідно до Концепції Нової української школи та оновленого Державного стандарту початкової освіти, методикам компетентнісного навчання.

Список використаних джерел

1. Гусева А. Використання гейміфікації на уроках математики в початковій школі в умовах дистанційного навчання. Інновації в початковій освіті: досвід, виклики сьогодення, перспективи: матеріали I Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. здобувачів другого (магістер.) рівня вищ. освіти ф-ту початк. навчання, Харків, 16 трав. 2023 р. Харків : ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2023. С. 44.

2. Жиділова Л.О., Ляшенко К.І. Гейміфікація (e-learning) як засіб підвищення ефективності навчання на уроках математики в початковій школі. Інформаційні технології – 2018: збірник тез V Всеукр. наук.-практич. конф. молодих науковців (17 трав. 2018 р., м. Київ). Київ. Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2018. С. 63–64.

3. Мар'єнко М.В., Борисюк І.Ю. Гейміфікація освітнього процесу під час вивчення дисциплін природничо-математичного циклу учнями ЗЗСО. Фізико-математична освіта. 2020. Випуск 4 (26). С. 72–78.

Новицька А. І.,

УДК 372.461

здобувач другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Мелітопольський державний педагогічний

університет імені Богдана Хмельницького, м. Запоріжжя

Баранцова І. О.,

канд. пед. наук, доцент,

кафедри германської філології та

методики викладання германських мов,

Мелітопольський державний педагогічний

університет імені Богдана Хмельницького, м. Запоріжжя

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІКТ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) стали невід'ємною частиною освітнього процесу, зокрема у вивченні іноземних мов. Використання ІКТ на заняттях з англійської мови у старшій школі дозволяє не лише підвищити ефективність навчання, а й зробити його більш цікавим та інтерактивним для

учнів. Розглянемо основні особливості застосування ІКТ у навчанні англійської мови. Серед технологій, які охоплюють ІКТ, можна виокремити такі, як:

1. Використання мультимедійних ресурсів

Мультимедійні ресурси, такі як відео, аудіозаписи, інтерактивні презентації та онлайн-курси, сприяють розвитку всіх мовленнєвих навичок: аудіювання, говоріння, читання та письма. Наприклад, використання відеоуроків з автентичними носіями мови допомагає учням покращити розуміння на слух та вимову [2, с. 49].

Мультимедійні ресурси є потужним інструментом для покращення якості навчання англійської мови у старшій школі. Їх використання дозволяє створювати інтерактивні та захоплюючі уроки, які стимулюють активне навчання та покращують засвоєння матеріалу. Розглянемо основні аспекти використання мультимедійних ресурсів.

– Відеоматеріали

Відеоматеріали є одним з найефективніших засобів навчання, оскільки вони залучають візуальні та аудіальні канали сприйняття інформації. Учні можуть дивитися відеоуроки з носіями мови, які демонструють правильну вимову та інтонацію. Фільми та серіали англійською мовою також допомагають зануритися у мовне середовище, розширюють словниковий запас та покращують розуміння на слух.

– Відео на YouTube – платформа YouTube пропонує безліч освітніх каналів, які спеціалізуються на викладанні англійської мови. Учні можуть дивитися відео з поясненнями граматичних правил, нових слів та фраз, а також брати участь у інтерактивних заняттях.

– Аудіоматеріали, які охоплюють подкасти та аудіокниги, пісні та музику. Слухання подкастів та аудіокниг англійською мовою допомагає розвивати навички аудіювання та сприйняття мовлення. Учні можуть вибирати теми, які їх цікавлять, що підвищує мотивацію до вивчення мови [1].

– Інтерактивні презентації, серед яких можна виокремити:

а) PowerPoint та Prezi: інтерактивні презентації допомагають візуалізувати складні граматичні правила або нові теми. Викладачі можуть створювати презентації з анімаціями, відео та аудіо, що робить уроки більш динамічними та цікавими.

б) Інтерактивні вправи: використання програмного забезпечення для створення інтерактивних вправ (наприклад, Kahoot!, Quizlet) дозволяє залучати учнів до активної участі в уроці. Такі вправи можуть включати тести, вікторини, флеш-карти, які допомагають закріпити вивчений матеріал.

2. Онлайн-платформи та віртуальні класи

Онлайн-платформи, такі як Google Classroom, Edmodo, Zoom, Microsoft Teams та інші, забезпечують організацію дистанційного навчання та спільної

роботи над проектами. Віртуальні класи дозволяють учителям проводити уроки в режимі реального часу, а учням – взаємодіяти між собою та з викладачем, навіть перебуваючи на відстані [1]. До популярних онлайн-платформ можна віднести:

1. Google Classroom
2. Edmodo
3. Zoom
4. Microsoft Teams

Microsoft Teams є частиною екосистеми Microsoft Office 365 і пропонує широкий спектр інструментів для організації навчального процесу. Платформа підтримує відеоконференції, чати, спільну роботу над документами, планування завдань та інтеграцію з іншими додатками Microsoft. Перевагою платформи є інтеграція з Office 365, надійність та безпека, можливість створення окремих команд та каналів для різних класів та груп.

3. Інтерактивні завдання та тести

Інтерактивні завдання та тести є ключовими елементами сучасного освітнього процесу, особливо в контексті вивчення англійської мови у старшій школі. Вони не лише залучають учнів до активного навчання, але й сприяють глибшому засвоєнню матеріалу та розвитку критичного мислення.

4. Електронні підручники та додатки для вивчення мов

Сучасні електронні підручники та мобільні додатки для вивчення мов (наприклад, Duolingo, Memrise, Babbel) пропонують різноманітні вправи для тренування мовних навичок. Вони часто мають елементи гейміфікації, що робить процес навчання більш захоплюючим.

5. Соціальні мережі та блоги

Соціальні мережі та блоги також можуть бути корисними для вивчення англійської мови. Учні можуть читати блоги англійською мовою, коментувати пости, спілкуватися з носіями мови та обмінюватися досвідом з однолітками з інших країн. Соціальні мережі включають такий перелік, як:

1. Facebook та Instagram
 2. Twitter
- ### 6. Веб-квест

Веб-квест – це навчальний проект, який включає в себе кілька етапів і завдань, виконання яких потребує використання онлайн-ресурсів. Завдання можуть бути різноманітними: від пошуку інформації до створення мультимедійних презентацій або написання рефератів. Учні виконують ці завдання індивідуально або у групах, що сприяє розвитку командної роботи та комунікативних навичок [1].

Отже, застосування ІКТ на заняттях з англійської мови у старшій школі значно підвищує ефективність навчання, робить його більш різноманітним та захоплюючим. Використання мультимедійних ресурсів, онлайн-платформ, інтерактивних завдань, електронних підручників та додатків сприяє комплексному розвитку мовленнєвих навичок учнів. Крім того, інтеграція соціальних мереж та веб-квестів у навчальний процес сприяє активній участі учнів та розвитку їх критичного мислення.

Список використаних джерел

1. Комп'ютери та комп'ютерні технології: навч. посіб. / Ю. Б. Бродський, К. В. Молодецька, О. Б. Борисюк, І. Ю. Гринчук. Житомир : Вид-во "Житомирський національний агроєкологічний університет", 2016. 186 с.

2. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за загальн. Ред. С. Ю. Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 2013. 590 с.

Сеньовська Н. Л.,

канд. пед. наук, доцент,

доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти,

Тернопільський національний педагогічний

університет ім. В. Гнатюка, м. Тернопіль,

Скуратко Т. М.,

канд. філол. наук, доцент,

доцент кафедри української та

зарубіжної літератур і методик їх навчання,

Тернопільський національний педагогічний

університет ім. В. Гнатюка, м. Тернопіль

УДК 37.035:172.15 (072)

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ОСВІТЬНОГО ВОЛОНТЕРСТВА: ПРАКТИЧНИЙ КОМПОНЕНТ

Сьогодні гостро постає проблема переосмислення організації та змісту навчально-виховного процесу усіх ланок сучасної освіти (від дошкільної до вищої) на засадах інноваційних технологій. Навчаючи в умовах воєнного часу,

надзвичайно важливо сформувати у здобувачів освіти бажання бути патріотично налаштованими, відповідальними, соціально активними, небайдужими, спроможними до самовизначення, самореалізації, самовдосконалення, розвиватися творчо. Вважаємо, що усі ці навички у дітей та молоді можна розвинути шляхом залучення їх до проектної діяльності.

Зауважимо, що теоретичні засади та особливості організації *проектної діяльності* розкриваються у наукових розвідках А. Вдовиченко, Т. Довбенко, О. Зосименко, А. Касперського, Л. Мартинець, Н. Матяш, М. Пелагейченко, Л. Хоменко, І. Шендрик, О. Юрчик та ін. Слушною є думка Л. Мартинець, що "під проектною діяльністю ми розуміємо систему різних практичних дій особистості (групи, колективу), спрямованих на створення певного творчого продукту/ продукції. Проектна діяльність відрізняється від просто колективно підготовленого заходу або групової діяльності з наданням наочних результатів тим, що демонструє головний результат проекту – аналіз діяльності та пред'явлення способу розв'язання окресленої проблеми" [1, с. 11]. Вважаємо, що саме проектна діяльність забезпечує зацікавленість здобувачів усіх ланок освіти у створенні творчих проектів та їх презентації, прагненні у вдосконаленні та набутті досвіду суспільного життя, бажанні проявити свою громадську позицію, творчо самоствердитися, а також гідно вшановувати та поширювати усе рідне: мову, історію, літературу, культуру. Особливо актуальним метод проектів стає у контексті *освітнього волонтерства*, адже у цьому напрямку виховання надзвичайно важливо зацікавити дітей та молодь і сформувати в них почуття відповідальності за долю своєї країни.

Працюючи над проектом, необхідно продумати мотив, чітко сформулювати мету, окреслити предмет, визначити способи реалізації, узгодити засоби використання та спланувати передбачуваний результат. "Лише маючи чітку структуру проекту, можна розпочинати його втілення" [4, с. 80]. Яскравим прикладом залучення дітей та молоді до проектної діяльності є робота команди *освітнього волонтерського проекту "Патріотичні й небайдужі"* (Надія Сеньовська, кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри педагогіки та менеджменту освіти ТНПУ ім. В. Гнатюка; керівниця проекту; Тетяна Скуратко, кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри української та зарубіжної літератур і методик їх навчання; Ірина Скасків, менеджер підтримки у Ветеранському просторі "Дім ветерана"). Зазначений освітній волонтерський проект (<https://www.facebook.com/share/p/zcDPB6HMyXxAinob/>) було створено у жовтні 2021 року (презентаційні матеріали – https://jamboard.google.com/d/1Jzb e5BAm_0r1dAuEtSx3PIwhdGTmU_FtHxlvZxFJ7h8/edit?usp=sharing), його мета – вести роз'яснювально-інформаційну діяльність серед дітей і молоді стосовно

ситуації в країні, пов'язаної з російською агресією (волонтерство, безпека, інформаційна гігієна, соціальна адаптація людей, які постраждали від війни); формувати у свідомості дітей та молоді позитивний образ українського героя-захисника. Зауважимо, що освітній волонтерський проєкт "Патріотичні й небайдужі" з початку повномасштабного вторгнення активізував діяльність з патріотичного виховання.

Командою проєкту вже створено низку різноформатних методичних розробок, які апробовано в закладах загальної середньої та вищої освіти. З досвіду "Патріотичних й небайдужих", цікавими є заходи *"На сторожі духу нації"*, що передбачають популяризацію творчості видатних українських поетів, письменників, літературних критиків, вчених, академіків, перекладачів, артистів, композиторів, громадсько-політичних діячів, видавців, журналістів, художників тощо. Весною 2024-го року вже було креативно представлено здобувачам освіти творчі портрети Тараса Шевченка та Ліни Костенко. Важливо, що життєвий та творчий шлях видатних українських діячів висвітлюється через акцентуалізацію їх національної та громадянської позиції через діалог зі слухачами (що вони думають про почуте-побачене, які висновки з цього можуть зробити). Також інтерес дітей та молоді викликають (в контексті патріотичного виховання) різноманітні майстеркласи з виготовлення виробів ручної роботи (з метою вилучення коштів на потреби військових); зустрічі-обговорення воєнної літератури (із запрошенням митців, що воюють, або воювали); лекції-презентації на актуальні теми з патріотичного виховання (наприклад, *"Три успішні революції сучасної України"*, *"Євромайдан: 8 слів, 8 пісень, море подій"*, *"Міфи, які нас тримають"*, *"Митці кевларового ліфона"*, *"Чорнобиль їх не навчив"*, *"10 років війни"*, *"Хто такі кіборги"*, *"2015. Дебальцеве"*); лекції-обговорення (*"Як війна міняє нашу мову"*, *"Чому ми святкуємо День Гідності та Свободи?"*, *"Поезія, народжена під кулями"*); зустрічі з воїнами, ветеранами російсько-української війни, волонтерами; залучення здобувачів освіти до волонтерської діяльності (організація та участь у ярмарках зі збором коштів для ЗСУ, плетіння маскувальних сіток, виготовлення окопних свічок, відвідування і підтримка ветеранів війни тощо); акції *"Хвилина пам'яті"*, *"Ангели пам'яті"*; години-пам'яті загиблим захисникам; години-реквієми, приурочені загиблим у російсько-українській війні; перегляд фільмів на воєнну тематику з подальшим обговоренням; відвідування театральних вистав патріотично-національного спрямування з подальшим обговоренням; відвідування мистецьких виставок у музеях, бібліотеках тощо з подальшим аналізом; майстеркласи з медіаграмотності; створення патріотичного континууму в соцмережах; організація креативних мистецьких перфоменсів.

Отже, проектна діяльність відіграє важливу роль у системі освітнього волонтерства, адже сприяє набуттю особистісного досвіду дітей та молоді, формуванню у них почуття відповідальності за долю рідної країни.

Список використаних джерел

1. Мартинець Л. Проектна діяльність у навчально-виховному процесі загальноосвітнього навчального закладу. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2015. № 3. С. 10–13.

2. Проектна діяльність у ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика: наук.-метод. посібн. / за ред. С. Шевцової, І. Єрмакова, О. Батечко, В. Жадька. К.: Департамент, 2008. 520 с.

3. Хоружа Л. Проектна культура вчителя: етичний компонент. *Шлях освіти*. 2006. № 4. С. 11–15.

4. Скуратко Т. Проектна діяльність у системі підготовки вчителя-словесника. *Тенденції і перспективи вивчення літератури у середній і вищій школах : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (30 листопада 2023 року)*. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2023. С. 79-83.

СЕКЦІЯ 4. ВИЩА ОСВІТА

.....

SECTION 4. HIGHER EDUCATION

Бондарчук А. Я.,

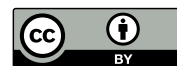
УДК 784.087.68(07)

канд. пед. наук, доцент,

доцент кафедри вокально-хорового мистецтва,

Рівненський державний гуманітарний

університет, м. Рівне

МЕТОДИКА РОБОТИ З ДИТЯЧИМ ХОРОВИМ КОЛЕКТИВОМ

Український хоровий спів – це найдавніша галузь української культури, завдяки якому проявляється душа нашого народу – співучого і талановитого. Саме через неперевершене хорове мистецтво світ впізнає Україну, її музику, історію, культуру. Чимало зразків українського хорового мистецтва увійшли до золотого фонду вітчизняних духовних надбань, а деякі з них здобули Міжнародне визнання.

В наш час ми можемо спостерігати тенденцію до активізації хорового мистецтва – створюються аматорські та професійні хорові колективи. Їх роль та значення багатофункціональне, тому, що саме колективне емоційно-злагожене та професійне виконання музичного твору відіграє неабияку роль у розвитку суспільної свідомості та вихованні естетичних, моральних і духовних цінностей людини. Він сприяє розвитку співочої культури школярів, їх загальному та музичному розвитку, вихованню духовної культури учнів, становленню світогляду, формуванню майбутньої особистості.

Хоровий спів – один з найулюбленіших видів музичної діяльності дітей та молоді. Він сприяє розвитку музичних здібностей, таких як: ладо-тональне відчуття, здатність до відображення звуковисотного руху, здатність до відтворення ритму, музичний слух, емоційне переживання музики, музична пам'ять, мислення, уява.

Спів в хорі формує в дітей не лише вокальні та ритмічні вміння, а й мислення, покращує мовлення, збільшуючи словниковий запас. Хоровий спів, викликаючи в дітей яскраві емоції, впливає на естетичні і моральні почуття.

Підготовка сучасного керівника дитячого хорового колективу розпочинається з вивчення та розуміння психології дітей та підлітків. Наступним етапом є усвідомлення значення хорового співу для розвитку емоційного комфорту дітей та підлітків.

Організація вокально-хорової роботи з дитячим хором вимагає від керівника знань про голос, особливості роботи голосових зв'язок, специфіки дихання, діапазону, гігієни голосу, дикції, артикуляції тощо.

Важливим етапом у підготовці до роботи з дитячим хором є напрацювання власної методики, яка повинна базуватися на досвіді видатних диригентів-педагогів.

Майбутній керівник дитячого хорового колективу повинен чітко знати усі нюанси постановки дитячого голосу та елементи хорової звучності, розуміти значення ансамблевого звучання в хорі, види ансамблів та специфіку роботи над кожним з них.

У кожного керівника дитячого хорового колективу повинен бути напрацьований комплекс вправ та розспівок. Варто зауважити, що традиційні розспівки не є цікавими для учнівської молоді. Актуальними на сьогодні є поспівки Олени Шепеленко, побудовані за системою кругових вправ. Доцільно буде обрати невеличкий елемент з відомої пісні, виокремити певні вокальні завдання, створити кругову вправу по принципу згаданої авторки і таким чином напрацьовувати певні вокальні вміння та навички.

Наступним та дуже важливим етапом в роботі з дитячим хором є відпрацювання методики роботи над хором, підготовка керівника до розучування хорового твору. На цьому етапі диригент обирає репертуар, знайомиться з варіантами його звучання, змістом, характером, визначає важкі місця для звучання, шляхи вирішення даних складнощів. Окреслює план та етапи роботи над інтонаційним, ритмічним, дикційним та динамічним ансамблями. Визначає логічні наголоси, кульмінаційні моменти, агогіку та інтерпретацію твору.

Не менш важливим для керівника дитячого хорового колективу є знання принципів розучування хорового твору, добору навчального і концертного репертуару, методики проведення репетицій і концертних виступів.

Отже, основною формою музичної культури України є хоровий спів, важливість якого доведена історичним рухом розвитку суспільства. Дитячий хоровий спів на сучасному етапі розвитку музичної педагогіки – це один із видів колективної виконавської діяльності. Він сприяє збагаченню співочої культури, загальному і музичному розвитку, ідейно-естетичному вихованню, задоволенню потреби у створенні нових духовних цінностей. Саме тому, хоровий спів має стати основою масового музичного виховання дітей та молоді в сучасній Україні.

Список використаних джерел

1. Доронюк В. Д. Диригент шкільного хору : навчальний посібник / В.Д.Доронюк, Л. І. Серганюк, Ю. М. Серганюк. – Івано-Франківськ : Видавництво "Плай" ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2009. – 490 с.
2. Світайло С. В. Методика роботи з дитячим хором : навч.-метод. посібник для студ. вищих навч. закладів III–IV рівня акредитації. – К. : Унів. коледж Київського ун-ту ім. Бориса Грінченка, 2016. – 140 с.

Ван Сян,

УДК 378.147:78

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний заклад "Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка", м. Полтава

САМООРГАНІЗАЦІЯ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ЩОДО НАБУТТЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МУЗИКАЛЬНО- ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА

Задля набуття необхідних знань, вмінь, навичок та компетентностей майбутні учителі музичного мистецтва повинні самостійно організувати та спланувати власний професійний саморозвиток засобами неформальної освіти. Якщо відбулася мотиваційна спрямованість у майбутніх учителів музичного мистецтва на безперервне набуття самоосвітніх музично-професійних навичок і вмінь для досягнення професійно-педагогічних цілей засобами неформальної освіти, то настає, відповідно, наступний етап. Наступний етап передбачає, що майбутні учителя музичного мистецтва розпочинають добровільно самоорганізацію та самопланування участі у неформальній освіті на набуття тієї чи іншої компетентності.

Проблема самоорганізації особистості досліджувалася була об'єктом наукових праць багатьох дослідників, зокрема, особливості самоорганізації майбутніх вчителів у процесі професійної підготовки були предметом наукових пошуків таких науковців, як Н. Дуднік, Т. Козловської, С. Котової, А. Яворського та ін. Безпосередньо поняття "педагогічна самоорганізація" вивчали такі дослідники, як В. Арешонкова, О. Вознюка, О. Дубасенюк, Т. Новаченко та ін.

Мета статті полягає у виявленні специфіки самоорганізації майбутніх учителів музичного мистецтва та доведені того, що самоорганізація неформальної освіти майбутніми учителями музичного мистецтва є педагогічною умовою формування самоосвітньої компетентності.

В загальнонауковому контексті в зміст поняття "самоорганізація" покладені провідні ідеї синергетики та теорії самоорганізації. Сутність синергічного підходу полягає необхідність наукового пояснення механізмів розвитку і функціонування різних систем, як саморозвиваючі системи.

Вважається, що для самоорганізації необхідні такі особистісні якості, як самостійність, відповідальність, ініціативність, активність, працелюбність, наполегливість та ін. Зміст професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва передбачає високий рівень їх активного і безпосереднього включення у різні види освітньої

діяльності самостійну спрямованість щодо власного інтелектуального, творчого, художнього, виконавського розвитку, зокрема на засадах самоорганізації.

За сутністю поняття "самоорганізація" трактується, як багаторівневий процес самодіяльності особистості, який передбачає послідовну зміну спрямованих внутрішніх самопроцесів, поетапність цілеспрямованих дій особистості, направлених на зміну зовнішнього середовища в інтересах суб'єкта діяльності [1, с. 33]. Очевидно, що поняття самоорганізації передбачає власний спосіб організації музично-педагогічної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва, що вміщує змістові та процесуальні властивості і мають унікальні характеристики, що визначаються індивідуальними особливостями суб'єкта самоорганізації.

Самоорганізований педагог здатний планувати свою трудову діяльність, контролювати та регулювати її, самостійно ухвалювати й знаходити нестандартні рішення, гнучко мислити, уміти бачити та розв'язувати проблему. Культура самоорганізації орієнтує його на оволодіння здатністю самостійно набувати нових знань і умінь, розвивати як ресурси успіху мотивацію й самомотивацію [3, с. 121]. В контексті нашого дослідження нас цікавить поняття самоорганізації в межах професійно-педагогічної діяльності. На думку Н. Миронька, самоорганізація в професійно-педагогічній діяльності передбачає свідому діяльність особистості майбутнього учителя музичного мистецтва, спонукувана й спрямована цілями та цінностями самокерування, організації, самовдосконалення у музично-педагогічній діяльності та збереження професійного здоров'я, здійснювана системою інтелектуальних, мотиваційних, вольових дій і спрямована на вирішення завдань раціональної організації праці та ефективного виконання професійно-педагогічних завдань [2, с. 104].

Аналогічної думки дотримується О. Тесленко визначаючи поняття "професійна самоорганізація майбутніх учителів", він трактує професійну самоорганізацію майбутніх учителів, як інтегрально-динамічне утворення, яке спрямовано на активне самостворення себе як педагога і втілено в усвідомлення значущості в мотивації поведінки, накопиченні професійних знань, сформованості вмінь та навичок з саморегуляції, самовдосконалення та саморозвитку особистісних якостей, успішному плануванні, контролюванні і коригуванні самостійної навчальної діяльності і реалізовано в упорядкованості професійного зростання [4, с. 203]. Незважаючи на громіздкість поняття, ми погоджуємося, що саморегуляція майбутніх учителів повинна бути спрямована на особистісну мотивацію майбутніх учителів до самоосвіти та організації планування власного самоосвітнього процесу, при цьому завершальним етапом має бути, безперечно, самоконтроль і самокоригування, тобто процес саморефлексії завершує процес самоосвіти на певних етапах самовдосконалення майбутніх учителів музичного мистецтва в музично-педагогічній діяльності.

Таким чином, процес самоорганізації майбутніх учителів музичного мистецтва має динамічний стан індивіда, який здатний мобілізувати власний особистісний потенціал, щоб швидко адаптуватися до змін в змісту й умов професійної-педагогічної діяльності, а також усвідомлює необхідність безперервної самоосвіти засобами неформальної освіти.

Список використаних джерел

1. Мирончук Н. М. Основи самоорганізації у професійній діяльності: навчально-методичний посібник. Вид-во: Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2020. 133 с.
2. Мирончук Н. М. Формування умінь самоорганізації науково-дослідницької діяльності магістрантів на засадах ергономічного підходу. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2018, Вип. №4 (95). С. 104.
3. Репко І. П., Одарченко В. І. Управління процесом формування культури самоорганізації майбутніх педагогів. *New impetus for the advancement of pedagogical and psychological sciences in Ukraine and EU countries: research matters : Collective monograph.* Riga : Baltija Publishing, 2021. Vol. 2. P. 120–135.
4. Тесленков О. Ю. Педагогічні умови формування професійної саморегуляції майбутніх учителів фізичного виховання. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. С.199–207.

Рига Х. О.,
здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Тернопільський національний педагогічний
університет ім. В. Гнатюка, м. Тернопіль

УДК 316.6

РОЛЬ ОСВІТИ У ЗРОСТАННІ СОЦІАЛЬНОГО ТА ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУСПІЛЬСТВА

Наука та освіта займають важливе місце в соціально-економічному розвитку суспільства, оскільки забезпечують основу для створення людського капіталу, сприяють інноваціям і зменшують нерівність. Високий рівень освіти та активна наукова діяльність сприяють зростанню продуктивності праці, соціальній мобільності, покращенню загального рівня життя та соціальній стабільності. Сучасні держави, орієнтовані на постійний розвиток, визнають важливість науки та освіти як стратегічних ресурсів.

Розвиток людського капіталу через інвестиції в освіту є однією з найбільш ефективних стратегій для досягнення економічного зростання. Дослідження Г. Псахаропулосу і Г. Патріноса підтверджують, що вкладення в освіту підвищують якість робочої сили. Згідно з їхнім аналізом, кожен рік навчання підвищує майбутній зарібок особи на 10%, а вища освіта – на 15% [2]. Це свідчить про те, що освітні системи не лише готують молодих спеціалістів, але й підвищують рівень економічного добробуту нації в цілому. Згідно дослідження Е. Ханушека і Л. Вессмана також відзначається, що якість освіти прямо впливає на економічний розвиток, підкреслюючи, що країни з високим рівнем освіченості мають вищі показники економічного зростання [6].

Дослідження Д. Стігліца і Б. Грінвальда підкреслює, що системи освіти, які стимулюють критичне мислення та інновації, є вирішальними для соціально-економічного прогресу. На думку авторів, освіта має бути доступною для всіх, щоб зменшити соціальну нерівність і забезпечити рівні можливості [3]. Це важливо, оскільки країни, які не інвестують у розвиток людського капіталу, ризикують залишитися позаду в глобальній конкуренції.

Освіта та наука також сприяють розвитку інноваційної економіки. Високий рівень інновацій, що генеруються через наукові дослідження, сприяє створенню нових продуктів, послуг та технологій, які дозволяють розширити межі виробництва та підвищити конкурентоспроможність економіки. Дослідження Нейха Лі та Цзінь Сі показує, як інновації у високотехнологічних галузях, зокрема у сфері біотехнологій та інформаційних технологій, можуть стати джерелом економічного зростання. Їхні результати свідчать, що розвиток науки не тільки створює робочі місця, але й підвищує ефективність економічних процесів [4].

Так, країни з високим рівнем інновацій, такі як США, Німеччина, Південна Корея, демонструють значно вищий рівень ВВП на душу населення порівняно з країнами, які не інвестують належним чином у науку й освіту. Наприклад, у 2020 році в країнах ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку, що охоплює 38 найбільш економічно розвинених країн) середній рівень інновацій був вищим у тих, які мали більш розвинуті наукові програми [5]. Це свідчить про важливість підтримки інноваційної екосистеми, яка базується на тісній співпраці між університетами, науковими інститутами та промисловістю.

Не менш важливим є вплив освіти на соціальну згуртованість і зменшення соціальної нерівності. Ф. Кунья та Дж. Хекман зазначають, що освітні програми для малозабезпечених груп населення сприяють зниженню соціальної напруги та економічного розшарування [8]. Освіта допомагає людям з нижчих соціально-економічних прошарків досягати вищого соціального статусу, покращуючи

рівень життя та можливості для їхніх родин. Це підтверджується дослідженням Р. Четті, яке показує, що доступ до якісної освіти є вирішальним фактором для формування інклюзивного суспільства і, як наслідок, економічного зростання [5].

Згідно з дослідженням ОЕСР, країни з високим рівнем освіти демонструють не тільки вищі показники економічного зростання, але й нижчий рівень злочинності, оскільки освіта зменшує ризик соціальної ізоляції та нерівності [1]. Психологічний вплив освіти також відіграє важливу роль у формуванні стійкого суспільства. Освітні програми, що фокусуються на соціально-емоційному навчанні, розвивають у молодих людей такі риси, як емпатія, стійкість до труднощів, відповідальність, що є основою для гармонійного розвитку особистості [7]. Дослідження демонструють, що розвинені соціально-емоційні навички допомагають людям краще адаптуватися до економічних змін, знижують рівень соціальної напруги та сприяють психологічному здоров'ю суспільства.

Крім того, освітні програми, які акцентують увагу на розвитку м'яких навичок, таких як комунікація та командна робота, суттєво підвищують шанси молоді на успішну кар'єру. На думку М. Ролофа, особи з високим рівнем соціально-емоційного інтелекту мають вищі показники кар'єрного успіху та задоволеності життям. Такі програми також сприяють формуванню соціальної згуртованості, оскільки навчають молодь працювати разом, розуміти та поважати різноманітність [7].

Інтернаціоналізація науки та співпраця між дослідниками з різних країн також значно впливають на соціально-економічний розвиток. Дослідження П. Генеманна і Д. Рибського демонструє, що міжнародна співпраця дозволяє обмінюватися знаннями, технологіями та досвідом, що є основою для сталого розвитку країн. Наприклад, міжнародні наукові обміни та програми співробітництва, зокрема програма "Горизонт 2020" в Європейському Союзі, сприяють покращенню наукових показників і розвитку інновацій, що особливо важливо для країн, що не мають достатнього наукового потенціалу для власних досліджень [9].

Країни, які активно залучають іноземних студентів та дослідників, як правило, демонструють вищий рівень інновацій. Наприклад, згідно з дослідженням науковців з Масачусетського технологічного університету, країни, які інвестують у програми обміну та міжнародну співпрацю, мають більше патентів та публікацій в міжнародних наукових журналах [10]. Це підтверджує, що міжнародна співпраця та інтеграція є ключовими факторами для досягнення високого рівня соціально-економічного розвитку.

Роль науки в економіці також не можна недооцінювати, оскільки вона є рушієм технологічного прогресу. Наприклад, дослідження Д. Блума, показали,

що кожна додаткова інвестиція в наукові дослідження має пряму кореляцію зі зростанням економічної ефективності [11]. Їхні дослідження свідчать, що кожне нове відкриття чи інновація можуть призвести до значного підвищення продуктивності праці та ефективності виробничих процесів. Це особливо важливо для сучасного глобалізованого ринку, де нові технології створюють додаткову конкурентну перевагу для економік, які активно інвестують у науку.

Отже, наука та освіта є критично важливими факторами соціально-економічного розвитку, оскільки вони формують людський капітал, який забезпечує інновації, зростання продуктивності праці та зменшення соціальної нерівності. Країни, що інвестують у якісну освіту, демонструють вищі темпи економічного зростання, оскільки освіта сприяє соціальному згуртуванню, покращує рівень життя та формує активних громадян. Успішна інтеграція наукових досліджень та освітніх програм є основою для досягнення сталого розвитку та створення соціально справедливого суспільства.

Список використаних джерел

1. OECD. Education at a glance 2020: OECD indicators. Paris : OECD Publishing, 2020.
2. Генеманн П., Рибський Д. Глобальний індекс інновацій: роль міжнародної співпраці. Global Innovation Index. 2018.
3. Кунья Ф., Хекман Дж. Дж. Формулювання, ідентифікація та оцінка технології формування когнітивних та некогнітивних навичок. *Journal of Human Resources*, 2008. Вип. 43 (4). С. 738–782.
4. Лі Дж., Сі Ю. Інновації та економічне зростання: свідчення з Східної Азії. *Journal of Asian Economics*. 2017. Вип. 51. С. 1–14.
5. Псахаропулос Г., Патрінос Г. Е. Віддача від інвестицій в освіту: десятирічний огляд світової літератури. *World Bank Policy Research Working Paper*. 2018. № 8402.
6. Роль соціальних та емоційних навичок у готовності до коледжу: перспектива на рівні штату / М. Е. Ролоф та ін. Вашингтон : Center for Public Education, 2014.
7. Сімонін Б. Вплив міжнародної співпраці на інновації: свідчення з Європейського Союзу. *Technovation*. 2015. Вип. 35. С. 1–9.
8. Стігліц Дж. Е., Грінвальд Б. Створення суспільства знань: новий підхід до зростання, розвитку та соціального прогресу. Нью-Йорк : Columbia University Press, 2014.
9. Ханушек Е. А., Вессманн Л. Висока ціна низької освітньої продуктивності: довгостроковий економічний вплив покращення результатів PISA. OECD Publishing, 2010.
10. Де земля можливостей? Географія міжпоколінської мобільності в США / Р. Четті та ін. *Quarterly Journal of Economics*. 2014. Вип. 129 (4). С. 1553–1623.

СЕКЦІЯ 5. ТОЧНІ ТА ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

SECTION 5. EXACT AND NATURAL SCIENCES

Стрельцова В. В.,

УДК 612.122

здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя, м. Ніжин

**ОБРОБКА ІНФОРМАЦІЇ АДРЕСОВАНОЇ І ТА ІІ СИГНАЛЬНИМ
СИСТЕМАМ НА ФОНІ НАБУТОЇ КОРОТКОЗОРОСТІ
СЕРЕДЬНОГО СТУПЕНЯ ТА ІМУНОСТИМУЛЯЦІЇ**

Аналітичний звіт в галузі офтальмології групи вчених, містить інформацію, що до 2050 року короткозорість охопить 5 мільярдів людей це практично 50 % населення планети, короткозорість набуде масштабів пандемії [11]. В нашій країні серед офтальмологічних патологій 12,4 % припадає на короткозорість (2 місце серед хвороб ока) [6].

Дослідження Шейко В. І. та Колесник Б. І. свідчать про те що короткозорість набутої форми супроводжується: дисфункцією клітинної ланки системного імунітету, формуванням імунодефіцитного стану; підвищенням функціональної рухливості нервових процесів та зменшенням часу обробки інформації [7; 8; 9; 12].

В наукових літературних відсутня інформація про особливість обробки інформації (подразників) адресованої першій та другій сигнальними системам на фоні набутої короткозорості та імунокорекції.

Таким чином метою нашого дослідження стало вивчити особливості обробки подразників адресованих першій та другій сигнальним системам на фоні набутої короткозорості середнього ступеня в умовах імуностимуляції назофероном.

Дослідження проводилось на базі кафедри біології Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. В дослідженні взяла участь група волонтерів (130 осіб чоловічої статі віком 24-30 років), яку розділили на контрольну (практично здорові, 40 осіб), група плацебо (45 осіб, з набутою короткозорістю, які замість назоферону приймали фізіологічний розчин, згідно інструкції прийому назоферону), група короткозорих (45 осіб, які приймали назоферон, як нозальний спрей згідно інструкції). На момент проведення дослідження листопад-грудень 2023 року всі волонтери не мали хронічних та гострих захворювань.

Стан імунної системи визначали за загальноприйнятими методиками [4; 10].

Інформацію про стан нейродинамічних функцій використовували методику М. В. Макаренка, адаптовану до комп'ютерів та їх мережі [5].

В якості імуностимулятора використовували назоферон згідно інструкції [3].

Статистичну обробку матеріалу здійснювали з допомогою програми Microsoft Excel.

Робота виконувалась у відповідності до біоетичних норм [1; 2].

На фоні набутої короткозорості виявлено тенденцію до зменшення абсолютної кількості лейкоцитів за рахунок нейтрофілів, натуральних кілерів в порівнянні з контрольними величинами; відносна та абсолютна кількість лімфоцитів була достовірно менша в порівнянні з контролем за рахунок всіх субпопуляцій (CD3, CD4, CD8); концентрація Ig A, IgM, була достовірно більша в порівнянні з контролем. Зміни в концентрації Ig A, Ig M це компенсація на порушення в клітинній ланці системного імунітету. У волонтерів з набутою короткозорістю середнього ступеня центральна обробка інформації (що характеризується показниками функціональної рухливості основних нервових процесів) у вигляді подразників фігури адресованих першій сигнальній системі була краща ніж у контрольній групі на 5,14 % відповідно. Отримані результати перегукуються з науковим доробком Шейко В. І. та Колесник Ю. І. [7; 8; 9; 12]. При обробці подразників (слова) адресованих другій сигнальній системі на фоні набутої короткозорості середнього ступеня спостерігалось достовірне покращення функціональної рухливості нервових процесів в порівнянні з контролем на 5.6 % (4,3 с.).

В групі плацебо, після вживання фізіологічного розчину, достовірних змін в імунологічних та нейродинамічних показниках не виявлено в порівнянні з контролем та вихідними даними, що підтверджує відсутність ефекту самонавіювання.

Після вживання назоферону, у осіб що страждають на набуту короткозорість виявлено достовірне збільшення лімфоцитів за рахунок CD3, CD4 клітин в порівнянні з вихідними величинами, кількість CD4, CD8 досягали контрольних величин. Кількість нейтрофілів, моноцитів, натуральних кілерів мала тенденцію до зменшення в порівнянні з вихідними показниками. IgA, IgM після вживання назоферону достовірно зменшувались, а IgG достовірно збільшився в порівнянні з вихідними даними.

Обробка подразників адресованих першій сигнальній системі, після вживання назоферону, мала тенденцію до покращення в порівнянні з вихідними даними, така ж закономірність спостерігалась і при обробці подразників другою сигнальною системою. В порівнянні з контролем обробка подразників першою сигнальною системою покращилась на 7 %, обробка подразників другою сигнальною системою покращилась на 6,5 % після вживання назоферону.

Таким чином, обробка подразників адресованих 1 та другій сигнальним системам на фоні набутої короткозорості середнього ступеня при вживанні назоферону мала тенденцію до покращення (скорочення часу витраченого на обробку подразника). В порівнянні з контрольними значеннями швидкість обробка подразників адресованих першій та 2 сигнальним системам після вживання назоферону у короткозорих людей (набута короткозорість середнього ступеня) мала достовірне покращення на 4,8 с та 5 с. відповідно.

Список використаних джерел

1. Гельсінська декларація Всесвітньої медичної асоціації "Етичні принципи медичних досліджень за участю людини у якості об'єкта дослідження". [Інтернет]. Документ 990_005, редакція від 01.10.2008. Доступно на: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990_005 (дата звернення 08.09.2023).

2. Загальна декларація про біоетику та права людини. Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури: відділ етики науки і технології: сектор соціальних і гуманітарних наук [Інтернет]. 2005 жов 19; 12 с. Доступно на: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001461/146180r.pdf> (дата звернення 08.09.2023)

3. Інструкція для медичного застосування препарату НАЗАФЕРОН, затверджено наказом Міністерства охорони здоров'я України від 24.01.11 № 33. Сертифікат про державну реєстрацію № UA/15653/01/01 Термін державної реєстрації: з 15.12.2021.

4. Лаповець Л. Є..Клінічна лабораторна діагностика: підручник / за ред. Л. Є. Лаповець. – 2-е вид. стер. – Київ: "Медицина", 2021. 472с.

5. Макаренко М. В., Панченко В. М. Сенсомоторна реактивність у людей з різними властивостями основних нервових процесів. Вісник національного університету оборони України. 2012. №4(29). С. 188-193.

6. Моїсеєнко Р. О. та ін. Офтальмологічна допомога в Україні за 2014-2017 роки (аналітично-статистичний довідник). / за заг. ред. Р. О. Моїсеєнко. Київ. 2018. 314 с.

7. Шейко В. І., Колесник Ю. І. Зміни показників гуморального імунітету в умовах короткозорості набутої форми різного ступеню. Вісник проблем біології та медицини. 2018. №4(2). С. 383-386. DOI: 10.29254/2077-4214-2018-4-2-147-383-386.

8. Шейко В. І., Колесник Ю. І. Стан клітинної ланки імунітету у осіб з набутою короткозорістю різного ступеня. В: Proceedings of International research and practice conference Modern methodologies, innovations, and operational experience in the field of biological sciences; 2017 dec. 27-28; Lublin. Lublin: Izdevnieciba "Baltija Publishing"; 2017. С. 244-246.

9. Шейко В. І., Колесник Ю. І., Львов О. С. Аналіз показників вищої нервової діяльності в залежності від ступеня короткозорості. Український журнал медицини, біології та спорту. 2019. №4(4). С. 268-273. DOI: 10.26693/jmbs04.04.268.

10. AQUIOS Tetra Software System Guide. PN B26364AB. Beckman Coulter Ireland Inc [Internet]. 2015 Apr. Available from: <https://www.beckmancoulter.com/wsrportal/techdocs?docname=B26364AB.pdf>.

11. Holden B. A., Fricke T. R., Wilson D. A., Jong M., Naidoo K. S., Sankaridurg P., Wong T. Y., Naduvilath T. J., Resnikoff S. Global prevalence of myopia and high myopia and temporal trends from 2000 through 2050. *Ophthalmology*. 2016. №123(5), С. 1036-42.

12. Sheiko V., Kolesnyk Y., Dereka T. Comparison of indicators of cellular and humoral immunity in acquired myopia mild and high degree. *Zdravotnicke listy. Laboratory Medicine; Public health*. 2020. №8(4); P.36-42.

СЕКЦІЯ 6. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

.....

SECTION 6. SOCIAL AND HUMANITARIAN SCIENCES

Havryliuk, K.,
Master's degree student,
Kyiv National University of
Trade and Economics, Kyiv

УДК 339.138

Academic adviser:

Tonkonoh I.,
Associate professor,
State University of Trade
and Economics, Kyiv

**CORPORATE IDENTITY IN
COMMUNICATION SYSTEMS OF COMPANY**

Introduction. In the modern business environment, corporate identity plays a fundamental role in shaping a company's ecosystem and establishing its image in the market for customers, partners, investors, and the public. Corporate identity is a comprehensive representation of a company, which includes visual, verbal, and emotional components. Considering the competitive and dynamic business environment, having a defined corporate identity is essential and urgent in implementing communication strategies for business because competently and clearly formed corporate identity improves communication effectiveness, creating a recognizable brand image, enhancing reputation, and assisting customer loyalty.

Aim. The main purpose of this thesis is to explore and define the core elements of corporate identity in modern companies and analyze how these elements influence their communication strategy.

Materials and Methods. In the course of this research, were applied theoretical qualitative methods, including literature review and thematic studies on the selected topic. Also were applied methods of analysis, deduction, induction, synthesis, and generalization. The literature review focused on scientific articles and theses to create a theoretical foundation for understanding corporate identity. In particular, were considered the works of such scientists as Foroudi M. M. and Foroudi P. (2020); Bonyadi A. N., Mosayebi A., and Hamidi A. (2017); Balmer J. M. T. and Van Riel C. B. M. (1997); Vostriakov O., and Volokhova G. (2021). These researches discuss corporate identity concepts, methods for establishing and managing it, and its impact on market competitiveness.

Results and Discussion. According to Vostriakov O. and Volokhova G., "corporate identity can be defined as a tool to ensure the connection between the philosophy and behavior of the company" [4]. Corporate identity consists of several components: corporate communications, corporate design, and corporate behavior.

Corporate communications refer to how and what a company communicates to its clients and partners in the market, as well as the methods it employs. Every day, companies convey numerous messages to both internal audiences (within the company itself) and external audiences (partners, customers, media, etc.). Therefore, it is essential to establish a tone of voice of brand, which is applied in official and informal communications, radio/TV broadcasting, company's interviews, advertising messages, social media marketing strategies, and overall public relations. A tone of voice includes clearly defined goals, a mission and vision, and the brand slogan, enabling the audience to determine how connected they feel to the brand.

Corporate design includes the brand's visual elements, aiming to create a coherent and recognizable brand image across various platforms. A well-developed design enables the audience to identify the company even without its name, solely based on visual elements. Key elements of corporate design include the logo, brand color scheme, fonts, official templates (such as for letters, presentations, and business cards), and other visual elements. Additional elements may include unique packaging or soundtracks in video and audio materials. Corporate design helps the company stand out among others in the marketplace.

Corporate behavior defines how a company conducts itself in the market, encompassing its philosophy, values, and beliefs, as well as its ethical code and behavioral practices on political, social, environmental, gender, and legal issues. Closely related to corporate communications, this aspect relies primarily on the brand's tone of voice, mission, and goals that the company aims to achieve. A primary component of corporate behavior is corporate social responsibility, which includes activities aimed at improving societal well-being and addressing social, economic, and environmental challenges. This can include various initiatives, charitable projects, business transparency, and improved working conditions, all of which positively impact the company's reputation, build consumer trust, and promote sustainable growth for both the company and society.

Conclusions. Corporate identity is a vital component of an enterprise's communication strategy, significantly influencing its interaction through both internal and external

communication channels. By understanding and optimizing the elements of corporate identity, a company can enhance communication effectiveness, build trust, and support long-term relationships with customers and employees. The integration of a coherent corporate identity into communication strategies is not only beneficial, but also essential for maintaining competitiveness in the modern market.

Corporate style creates a recognizable image of the company and ensures the integrity of its perception. Elements such as logos, color schemes, fonts, and material design establish a unified visual identity. A well-developed corporate identity helps deliver key values and messages to the target audience, making communication more effective. Thanks to the corporate style, the communication materials of the brand look professional and consistent, which strengthens the trust of the audience and contributes to the formation of a positive image. When a brand's visual identity aligns with its essence and strategy, it strengthens the connection with the audience, enhances loyalty, and stimulates interaction.

Future research could expand on understanding and developing elements of corporate identity in the digital age, considering how social media and online media influence branding and communication practices. Overall, a strategic approach to corporate identity will enable businesses to navigate the complexities of modern communication effectively.

References

1. Balmer J. M. T., Van Riel C. B. M. Corporate identity: the concept, its measurement and management. *European Journal of Marketing*. 1997. Vol. 31 No. 5/6, pp. 340–355. URL: <https://doi.org/10.1108/eb0606356> (last accessed: 21.10.2024).
2. Bonyadi A. N., Mosayebi A., Hamidi A. A study of brand identity and its impact on brand loyalty and brand equity. *Journal of Contemporary Applied Sciences*. 2017. Vol. 4, No. 3. pp. 90–104. URL: <https://www.ijcar.net/assets/pdf/Vol4-No3-March2017/09.pdf> (last accessed: 22.10.2024).
3. Foroudi M. M., Foroudi P. Corporate identity: Definition and Component. Building corporate identity, image and reputation in digital era / ed. by Melewar T. C., Dennis C., Foroudi P. Routledge, UK, 2020. URL: <http://surl.li/cekhjt> (last accessed: 22.10.2024).
4. Vostriakov O., Volokhova G. Conceptualization of the corporate identity, image, and reputational studies. *European Journal of Economics and Management*. 2021. Vol. 7, Issue 1. pp. 113–121. URL: https://eujem.cz/wp-content/uploads/2021/eujem_2021_7_1/17.pdf (last accessed: 24.10.2024).

Гончаровська Г. Ф.,

УДК 159.942

канд. псих. наук,

доцент кафедри психології

розвитку та консультування,

Тернопільського національного педагогічного

університету імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль

Лобунець В.,

здобувач (другого)

магістерського рівня вищої освіти,

Тернопільського національного педагогічного

університету імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ МЕДИКО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

В умовах війни в Україні, де люди зазнають інтенсивного інформаційного тиску та змін у житті, психоемоційні стани стають критично важливими для розуміння і підтримки військовослужбовців. Процеси адаптації до нових обставин, відновлення після травм та тривалої госпіталізації потребують комплексного підходу. Важливо вивчити, як емоційні реакції впливають на повсякденне життя, взаємодію з оточенням та загальне психічне здоров'я. Також варто звернути увагу на методи психологічної підтримки та реабілітації, які можуть допомогти військовослужбовцям адаптуватися до нових реалій. Це включає в себе не лише психотерапевтичні інтервенції, але й соціальні програми, які сприятимуть їх інтеграції в суспільство.

Останнім часом відзначається зростання інтересу до дослідження та вивчення особливостей емоційних станів військовослужбовців, зокрема, у період медико-психологічної реабілітації. Аналіз механізмів і ролі емоційних станів в діяльності і поведінці осіб, які постраждали під час бойових дій дозволяє підійти до вирішення багатьох теоретичних і практичних проблем, пов'язаних з пізнанням закономірностей генези та формування тривожних синдромів, а також визначити, можливі шляхи і способи психологічної допомоги військовослужбовцям в період реабілітації [2; 3; 4].

Коли говорять про психічні стани, то йдеться про якісну специфіку модальності переживань. Дійсно, емоції є не лише реакцією на зовнішні події, а й важливим аспектом нашого внутрішнього світу, що формує наше сприйняття та

поведінку. Дослідження емоційних станів може допомогти виявити їх функціональне значення для адаптації та виживання, особливо в стресових ситуаціях, таких як війна. Наприклад, емоції можуть слугувати сигналами, які вказують на потреби особистості чи загрозу, допомагаючи їй знайти оптимальні способи реагування. Також варто звернути увагу на те, як емоційні стани взаємодіють із когнітивними процесами. Вони можуть впливати на прийняття рішень, пам'ять та навіть фізичне здоров'я [1; 5]. У контексті військовослужбовців важливо враховувати, як травматичний досвід може змінювати емоційне реагування та яке це має значення для їх подальшої реабілітації.

Психічні стани як комплексні прояви особистості, які завжди мають свої причини, залежать від внутрішніх і зовнішніх факторів, можуть суттєво впливати на активність особистості, її здатність адаптуватися та досягати поставлених цілей [5]. Тимчасовий характер психічних станів, їх зв'язок із зовнішніми обставинами, такими як стрес чи травма, робить їх вивчення особливо актуальним у контексті надання психологічної допомоги військовослужбовцям. Розуміння, які емоційні або психічні стани сприяють підвищенню продуктивності, а які можуть стати на заваді, може допомогти в розробці більш ефективних методів підтримки та реабілітації. Також варто враховувати індивідуальні відмінності в сприйнятті і реагуванні на ситуації. Це може включати дослідження впливу таких факторів, як особистісні характеристики, минулий досвід та соціальне оточення.

Як ми зазначали, психоемоційні стани мають свою сферу впливу на особистість військовослужбовця в умовах реабілітації та подальшої реадаптації в соціумі. Дослідження особливостей впливу різних стресових станів на особистість вивчали Е. І. Бистрицька, В. А. Бодров, Дж. Віткін, Л. А. Китаєв-Смик, О. С. Копіна, Н. В. Самоукіна, В. А. Татенко, О. Я. Чебикін, О. М. Черепанова, Л. Леві. Однак, питання психоемоційних станів військовослужбовців у період медико-психологічної реабілітації залишається невирішеним, що й послужило основою для обрання теми нашого дослідження.

Теоретичний аналіз наукових досліджень дозволив вивчити проблему реакції на стресові ситуації, зокрема дослідження впливу стресу проводилися Л. Балабановою, Є. Ільїною, Г. Костюком, В. Моляком, С. Максименком, О. Прохоровою, О. Тімченком, Ю. Білоцерківською, Г. Дубчаком, О. Ігумною, М. Кузнецовою, Т. Сапельніковою, М. Томчуком, К. Фоменком, Т. Циганчуком та іншими. Проблема психоемоційних станів та їхньої регуляції досліджувалася як у теоретичних (в роботах В. Ф. Ганзена, Г. Д. Єремєєвої, Т. А. Кириленко, А. О. Кузнецової, А. О. Прохорова, В. Д. Юрченка), так і в прикладних аспектах (в роботах Г.А. Габдреевої, І. Гольдварга, А. Крягжде, В. Лооса, Н. Пейсахова).

Вивчення емоційних станів у військовослужбовців з різними травмами, отриманими під час бойових дій дає можливість більш професійно та комплексно підійти до питання щодо надання психологічної допомоги та розробки програм профілактики для осіб із підвищеними емоційними і психологічними навантаженнями. Стрес, який вони пережили при виконанні своїх обов'язків, перебуваючи на захисті Вітчизни, виступає як неспецифічна фізіологічна та психологічна реакція на сильні екстремальні впливи, що може викликати нервово-психічні перевантаження, перевтому та негативні емоційні реакції у військовослужбовців навіть під час відновлення та реабілітації.

Серед негативних психічних станів, що супроводжують військовослужбовців при перебуванні на етапі медико-психологічної реабілітації після отриманих поранень та травм, особливу увагу заслуговують стани занепокоєння та тривоги. Термін "тривога" використовується для опису неприємного стану, що характеризується особистісними відчуттями занепокоєння, душевного хвилювання, стривоженості, заклопотаності та нервозності. Цей стан виникає у тих випадках, коли певний зовнішній фактор сприймається як небезпека та загроза, при цьому передумовою тривоги виступає невизначеність ситуації. Відхилення від оптимального стану, що характеризує тривогу та напруженість, може призвести до подальшого розвитку стану тривоги, який поступово переходить у властивість особистості – тривожність [5; 6]. Серед людських переживань тривога – явище настільки поширене і має стільки різноманітних особливостей, що дуже важко визначити, з якого періоду розвитку індивіда слід розпочинати аналіз передумов її виникнення. Тривожність – це властивість особистості приходить в стан підвищеної турботи, випробовувати тривогу в специфічних соціальних ситуаціях. Тривожна особистість відрізняється тим, що у неї дуже часто виникають пов'язані з навколишнім світом емоційні переживання: боязнь, побоювання, страхи. Їй здається, що багато що з того, що її оточує, несе в собі загрозу для власного "я".

Більш поширеним станом в умовах війни є втома, що характеризується комплексом переживань, що супроводжуються почуттям слабкості, млявості, безсилля та відчуттями фізіологічного дискомфорту. Стомлення є станом, який визначається тимчасовим зниженням працездатності під впливом тривалого навантаження. Втома виникає внаслідок виснаження внутрішніх ресурсів індивіда і неузгодженості в роботі систем організму і особистісних якостей, що забезпечують навчальну діяльність.

А. Маклаков відмічає, що стомлення може виявлятися на різних рівнях: фізіологічному, психологічному і поведінковому. На фізіологічному рівні воно проявляється у підвищенні інертності нервових процесів, а на психологічному рівні відбувається зниження чутливості, порушення пізнавальних процесів та негативні зміни в емоційній та мотиваційній сферах. На поведінковому рівні стомлення проявляється у зменшенні продуктивності праці (успішності навчальної діяльності), а також у зниженні швидкості та точності виконуваних операцій.

Отже, аналіз основних теоретичних підходів до характеристики психоемоційних станів військовослужбовців на сьогоднішньому етапі в психології розкриває їхню складність, багатокомпонентність та полірівневість як психічного явища. Психічні стани не лише з'єднують психічні процеси та властивості особистості, а й відображають ставлення особистості до власного психічного світу та відношення до інших, закріплюючи цілісність і стійкість психофізіологічного стану. Відтак, психічні стани впливають не лише на внутрішні процеси, що відбуваються у психіці особистості військовослужбовців та виражені у зовнішніх діях, а й впливають на сам процес здійснення медико-психологічної реабілітації, їх відновлення та реадаптації.

Список використаних джерел

1. Вольнова Л. М. Психосоціальна допомога в роботі з кризовою особистістю : навчальний посібник. К., 2012. 275 с.
2. Дудка Т. М. Психологічні особливості стресостійкості особистості. URL: <http://kspodn.onu.edu.ua/index.php/kunena/sektsiya-3-fenomeni-psikhologichnogo-zdorovya-ta-ortobiozu-lyudini-psikhoistorichnij-vimir/203-psikhologichni-osoblivosti-stresostijkosti-osobistosti>.
3. Закон України "Про методичні рекомендації "Перша психологічна допомога. Алгоритм дій" № 1/3872-22 від 04 квітня 2022 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-metodichni-rekomendaciyi-persha-psihologichna-dopomoga-algoritm-dij>.
4. Іванова О.Л. Методичні рекомендації щодо надання першої психологічної допомоги сім'ям з дітьми, дітям, які перебувають/перебували у зоні збройного конфлікту. URL: <https://dszn-zoda.gov.ua/sites/default/files/loadfiles/ATO/methodic.pdf>.
5. Корольчук М.С., Корольчук М.В., Кулаженко А.І. Психологічні особливості віддалених наслідків стресогенних впливів: монографія. Київ, 2014. 276 с.
6. Томчук С.М., Томчук М.І. Психологія тривоги, страху та агресії особистості в освітньому процесі: монографія. Вінниця: КВНЗ "ВАНО", 2018. 200 с.

Гуляк У. М.,

УДК 159.947.5-043.2

ад'юнкт кафедри суспільних наук, підполковник,
Національний університет оборони України, м. Київ

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗС УКРАЇНИ, ПРИЗВАНИХ ПО МОБІЛІЗАЦІЇ, НА МОТИВАЦІЮ ДО БОЙОВИХ ДІЙ: АНАЛІЗ ДОСВІДУ

В умовах збройного конфлікту українські військовослужбовці щоденно зіштовхуються з екстремальними ситуаціями, які вимагають від них не лише фізичної підготовки, а й стійкої мотивації. Усвідомлення власної ролі, особистісних цінностей, почуття обов'язку перед родиною та державою є ключовими детермінантами, що визначають мотиваційну спрямованість особистості військовослужбовця в бойових умовах.

Сучасна війна висуває високі вимоги до морально-психологічного стану військовослужбовця, залишаючи саме внутрішню мотивацію здатною підтримати боєздатність у складних і непередбачуваних умовах. Дослідження мотиваційно-ціннісних детермінант дозволяє встановити, які саме цінності стимулюють бойову активність військовослужбовця. Оскільки мотивація є складним явищем, яке може змінюватися під впливом різних факторів, таких як особистісні цінності, психологічна готовність та зовнішні умови (зокрема, загальна мобілізація або бюрократичні процедури), важливо детальніше дослідити, як ці чинники впливають на бойову ефективність військовослужбовців Збройних Сил України. Крім того важливо встановити, які мотиваційні й ціннісні орієнтири мають найбільший вплив на спрямованість військових у бойових умовах. Це дозволить створити ефективні програми мотиваційної підтримки й корекції мотиваційної сфери, спрямовані на підвищення бойової активності та психологічної стійкості особового складу.

Підтвердженням впливу мотиваційно-ціннісних детермінант на бойову діяльність є науковий доробок таких вчених, як В. Осьодло, Л. Будагьянц, І. Приходько, О. Хміляр, О. Рибчук, R. Haer, R. Henriksen A. Vinci, H. Williamson, J. Ugarriza, M. Craig, D. Subedi, R. Barrett та ін.

З метою дослідження впливу мотиваційно-ціннісних детермінант на бойову діяльність військовослужбовців Збройних Сил України нами було використано ряд методів: інтерв'ю, що дозволило отримати глибоке розуміння мотиваційних та ціннісних орієнтацій військовослужбовців у контексті бойової діяльності; якісний

контент-аналіз, що включав кодування тексту для виявлення ключових тем і категорій у проведеному інтерв'ю; кількісний контент-аналіз для визначення частоти згадувань окремих мотиваційних чинників, що дозволило оцінити їхню значущість для респондентів; порівняльний аналіз мотиваційних детермінант серед різних груп військовослужбовців, зокрема офіцерів, сержантів і солдатів, що дало можливість виявити специфічні особливості кожної групи; метод узагальнення; що дозволив сформулювати висновки щодо основних мотиваційних і ціннісних детермінант бойової діяльності військовослужбовців.

Застосування цих методів забезпечило комплексний підхід до вивчення мотиваційно-ціннісних чинників, що впливають на бойову активність, і дозволило отримати як якісну та кількісну оцінку їх значущості.

На основі проведеного контент-аналізу серії інтерв'ю з військовослужбовцями різного рангу, можна сформулювати загальне уявлення про мотиваційно-ціннісні детермінанти бойової діяльності. Усі інтерв'ю вказують на те, що мотивація військовослужбовців є складним і багатовимірним феноменом, який залежить від різних зовнішніх і внутрішніх факторів. У контексті тривалої війни ці чинники можуть зазнавати змін, що впливає на стійкість мотивації і поведінку на полі бою.

У ході контент-аналізу були виділені такі ключові категорії мотивації – захист держави і сім'ї. Найбільш часто згадуваним мотивом серед усіх респондентів був захист держави, її цілісності, а також захист сім'ї. Військовослужбовці бачать свою участь у війні як спосіб гарантувати безпеку своєї родини і незалежність своєї країни. Це проявляється через відданість присязі та глибоке відчуття патріотизму. Цей мотив є універсальним і підкріплюється глибинними емоційними зв'язками військовослужбовців зі своєю Батьківщиною та близькими людьми. Як зазначається у дослідженні R. Наег внутрішня мотивація, заснована на захисті рідних, є сильною рушійною силою, яка підтримує готовність до боротьби навіть в умовах екстремальних загроз [1]. Цей мотив задовольняє основні потреби в безпеці, що узгоджується з теоріями Маслоу про ієрархію потреб. Захист держави й сім'ї формує сильний патріотичний стержень і підвищує згуртованість підрозділу [2].

Сім'я є одним із найважливіших мотиваторів, згаданих в усіх інтерв'ю. Військові прагнуть захистити свої родини, що часто стає основним рушієм для повернення до бойових дій навіть після поранень або відпусток. Проте, в окремих випадках сім'я може виступати і як негативний фактор, коли вона відволікає військових від їхніх бойових завдань.

Лідерство і згуртованість колективу – значна роль відводиться лідерству, яке не лише організовує підрозділ, але й стимулює особистий внесок кожного

військовослужбовця. Командири, які створюють атмосферу довіри та підтримки, здатні значно впливати на бойовий дух підрозділу. Лідери створюють атмосферу довіри, сприяють формуванню позитивного мікроклімату в підрозділах, що підтверджується дослідженнями Н. Williamson [3]. Як зауважують J. Ugarriza та M. Craig лідерство також відіграє ключову роль у розвитку особистості, мотивуючи військових через відчуття приналежності та важливості їх внеску. Лідери виступають не тільки як носії формальних ролей, але й як моральні приклади, що підтримують внутрішню мотивацію особового складу [4].

Особистий розвиток і професіоналізм – деякі військові акцентують увагу на мотивації через професійний розвиток, самореалізацію, зокрема, вдосконалення своїх бойових навичок. Цей чинник проявляється через орієнтацію на результат, бажання бути ефективними та підвищувати рівень майстерності. Дослідження D. Subedi вказує на те, що можливість отримати нові знання та досвід є важливим мотиваційним фактором, який сприяє особистісному розвитку [5]. Це також підтверджується моделями професійної реалізації, де досягнення нових рівнів майстерності і знань підвищують задоволеність від виконуваної роботи та бойової активності [6].

Помста ворогам і відплата – в окремих випадках, мотивація військових посилюється бажанням помсти за загибель побратимів, що стає додатковим рушієм для продовження боротьби. M. Barrett зазначає, що цей мотив часто підживлюється інтенсивними емоційними переживаннями і є типовим для тих, хто втратив близьких у конфліктах. Військові прагнуть відплати, що надає їм додаткової мотивації у продовженні боротьби. Цей мотив задовольняє потребу у справедливості та компенсує переживання втрат через активну участь у бойових діях [7].

Крім того контент-аналіз вказує на зміни в мотивації протягом війни, які особливо гостро проявляються у респондентів, що були мобілізовані в різні роки (2022-2023). На початку війни, коли йшли добровольці, спостерігалася сильна патріотична мотивація, заснована на прагненні вигнати ворога з території України. Однак загальна мобілізація знизилася рівень мотивації серед тих, хто був призваний пізніше. Це пов'язано з відчуттям безвиході та невідповідністю між цивільним життям і військовими реаліями. Як зазначають J. Ugarriza та M. Craig обов'язкові методи залучення до збройних сил викликають опір та знижують внутрішню мотивацію до виконання бойових завдань. Військові, що потрапили в армію примусово, часто мають нижчу бойову активність і виражену пасивність [4]. Як зауважує R. Naer тип залучення в збройні сили (добровільний або примусовий) значно впливає на поведінку та мотивацію військових під час виконання бойових завдань [1].

Окремі респонденти відзначали негативний вплив бюрократичних процедур на мотивацію. Формальні та стандартизовані військові процедури можуть уповільнювати виконання бойових завдань і демотивувати тих, хто звик до більш гнучких цивільних процесів. Мобілізовані військові, зокрема, часто відчують фрустрацію через жорсткі стандарти, що не завжди відповідають бойовій ефективності. Як зазначає R. Haer, надмірна стандартизація та бюрократія знижують автономність військових, що негативно впливає на їхню мотивацію [1]. Згідно з результатами аналізу інтерв'ю, військові відчують демотивацію через неможливість оперативного прийняття рішень, що відповідає також спостереженням D. Subedi [5]. Бюрократія не тільки уповільнює виконання бойових завдань, але й знижує загальну ефективність колективу, порушуючи робочі процеси.

Таким чином, аналіз мотивів військовослужбовців, заснований на результатах інтерв'ю, виявляє різноманіття мотиваційних факторів, що впливають на особистісний розвиток і бойову активність військових. Ці фактори можна розглядати крізь призму діяльнісного опосередкування особистості, де мотивація виступає основним рушієм, що впливає на ефективність виконання завдань, емоційний стан і здатність адаптуватися до умов бойових дій. Мотивація військовослужбовців є надзвичайно важливим елементом, що впливає на їхню бойову активність та ефективність виконання завдань у надзвичайних умовах війни. Дослідження показують, що мотиваційні чинники формуються під впливом як особистісних переконань і виховання, так і зовнішніх факторів, таких як бюрократичні процеси або мобілізаційна політика.

Позитивні мотиваційні чинники, такі як захист сім'ї, патріотичні цінності, лідерство і згуртованість колективу, відіграють вирішальну роль у підтримці високого рівня бойової активності. Негативні чинники, такі як бюрократизація та загальна мобілізація, знижують бойовий дух і вимагають від командирів адаптивного підходу до підтримки мотивації.

Для підвищення бойової ефективності, необхідно зміцнювати позитивні мотиви через посилення ролі лідерства, забезпечення підтримки сімей та уникнення надмірної стандартизації процесів. Важливим є також розвиток системи заохочень та залучення фахівців з тимбилдингу для роботи з колективами.

Список використаних джерел

1. Haer R., Hermenau K., Elbert T., Moran J. & Hecker T. The role of intrinsic and extrinsic rewards in committing violence during combat: A cross-sectional study with former combatants in the DR Congo : *Aggressive Behavior*, 43(3), 2017. P. 241-250.

2. Henriksen R., Vinci A. Combat motivation in non-state armed groups. *Terrorism and Political Violence*, 20(1), 2007. P. 87-109.

3. Williamson H. Towards an understanding of combatants' motivations: The implications of the links between gender bias and political violence : Arizona State University, 2019. 258 p.

4. Ugarriza J., Craig M. The relevance of ideology to contemporary armed conflicts: A quantitative analysis of former combatants in Colombia : *Journal of Conflict Resolution*, 57(3), 2013. P. 445-477.

5. Subedi D. Why people choose to become a combatant? In *Combatants to civilians: Rehabilitation and reintegration of Maoist fighters in Nepal's peace process*, 2018. P. 43-70.

6. De Posada C. Motives for the enlistment and demobilization of illegal armed combatants in Colombia. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 15(3), 2009. P. 263-280.

7. Barrett R. Interviews with killers: Six types of combatants and their motivations for joining deadly groups. *Studies in Conflict & Terrorism*, 34(10), 2011. P. 749-764.

Дзира І. Я.,

канд. філол. наук, д-р іст. наук, професор,
професор кафедри філології та перекладу,
Київський національний університет
технологій та дизайну, м. Київ

УДК 811.161.2'37 "1843"

"СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ" ПАВЛА БІЛЕЦЬКОГО-НОСЕНКА ЯК ДЖЕРЕЛО ДЛЯ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВНИЧОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Як відомо, здійснювана Російською імперією після ліквідації Української гетьманської держави послідовна асиміляційна політика призвела до витіснення староукраїнської книжної мови з усіх сфер суспільного життя. А це, у свою чергу, спричинило стильову обмеженість нової української літературної мови початкового періоду. Через нерівноправне становище в Російській імперії української науки, освіти та мови тривалий час гальмувалося й становлення української термінології, зокрема юридичної. "Остання, – як наголошує І. Усенко, – є не просто формальним атрибутом державності, але й орієнтиром для розв'язання інших термінологічних проблем, важливим чинником розвитку всієї ділової лексики" [3, с. 242]. Незважаючи на несприятливі обставини,

спорадична робота в галузі української правничої термінології, зокрема й збирання необхідного матеріалу, проводилася з середини ХІХ ст. Так, в укладеному в 1838–1843 рр. П. Білецьким-Носенком "Словаре малороссийского или юго-восточнорусского языка..." відображено значний масив української правничої термінологічної лексики, передусім успадкованої від попередніх епох.

Метою запропонованого дослідження є характеристика правничої термінології, зафіксованої у словнику П. Білецького-Носенка, що дасть змогу пролити світло на окремі питання генези української юридичної мови як щодо структурно-семантичної організації, так і лінгвокультурної специфіки.

Джерелами правничої термінології для П. Білецького-Носенка слугували зводи законів Великого князівства Литовського, ділова документація Гетьманщини, а також юридична лексика, почерпнута безпосередньо з уст народу.

У словнику найповніше представлена термінологія цивільного права, що охоплює насамперед майнову лексику (*вира, вывинити, власность, глоба, датокъ, дидизна, подушне, тяглость* тощо), термінологію процесуальних заходів (*варовати, дило, досвядченье, допевненье, зкладати, позиватися, процессъ і под.*), а також найменування різноманітних документів (*декретъ, листъ, реестръ, суплика, тестаментъ* тощо). Порівняно рідко засвідчені позначення учасників процесу (*кривдячій, укривжоный, прохачъ, свідокъ*) дозволяють стверджувати, що на середину ХІХ ст. відповідна номенклатура була розроблена недостатньо. Крім спеціальних понять правової сфери, у словнику також широко відображена притаманна юридичним текстам суспільно-політична лексика, зокрема найменування органів, установ і урядів Української гетьманської держави: *бурмистръ, индутный, коморникъ, митниця, пидкоморый, подписокъ* та ін. Серед використаної П. Білецьким-Носенком лексики цивільного права помітне місце посідають абстрактні іменники з суфіксом **-ость**: *дбалость, доскональность, зверхность, маетность, належитость, повинность* тощо.

Другу за чисельністю групу складають кримінально-процесуальні терміни. Здебільшого це найменування злочинів (*гвалтованье, здирство, злодійство, мордерство, мошенство, обцованье, пидпаль, розбій* тощо), правопорушників (*заводця, злодій, зябрь, згубецъ, привидецъ, проступецъ, розбійникъ, утикачъ* тощо), потерпілих (*залигъ, ошуканный, рабованный, скривженный*), видів (*банизировати, батожити, вижа, гарло, головщина, карати горломъ, пляга, хліора* тощо) і об'єктів покарань (*баниційный, виволанецъ, вязень, кайданный, катиржный* тощо), а також процесуальні терміни (*запинанье, зкладати, зправа, инстигаторъ, контроверсія, освядченье, позиватися, препрошенье* та ін.). Терміногрупи, що дають уявлення про виконавців покарання (*катъ, справецъ*) та форми звільнення від юридичної відповідальності (*миловати*), представлені в пам'ятці одиничними прикладами. Для творення назв суб'єктів кримінального процесу активно залучалися субстантивовані прикметники й дієприкметники, що

під час виокремлення зі складу зворотів конкретизували та звужували своє лексичне значення. Пор.: *баницинный, выволанный, рабованный, скривженный* й под.

Для масиву юридичної термінології словника П. Білецького-Носенка була притаманною яскраво виражена поліномія. Причиною такого надмірного наповнення лексичними засобами галузевої термінології послужила недостатня урегульованість правових понять на тогочасному етапі розвитку юридичної думки. Основним проявом поліномії виступає синонімія. Важливим лінгвістичним фактором, що спричинив синонімію юридичних термінів у праці П. Білецького-Носенка, була взаємодія різних за походженням лексем, передусім українізмів і полонізмів. Пор.: *голдovanje – панщина – сербщина, досвядчати – допевняти, жалобница – доношение – суплика, ченшь – роковщина* тощо. Поряд із нею часто фіксується дериваційна варіативність, що полягає у використанні різних афіксів при однакових твірних основах, а також морфологічного, семантичного й лексико-синтаксичного типів словотворення. Пор.: *заводця – завидчикъ – заводень, привидець – привидця, радець – раець – райця, розбійця – розбійникъ, втикачь – побигачь, злодійство – крадижъ, рабунокъ – плюндрование, гарло – карати горломъ* тощо. Наведені приклади дозволяють стверджувати, що поступова українізація широко розповсюджених в українській актовій мові XVI–XVII ст. полонізмів продовжувалася ще в першій половині XIX ст. Першим її етапом стала заміна польського суфікса **-ця** українським відповідником **-ець**, а наступним як першого, так і другого формантом **-ник** [4, с. 108]. Поряд із дублетами (*варовати – ветовати, выволанець – выгнанець, компуть – реестръ* і под.) нерідко подибуємо синонімічні ряди з багатозначними та стилістично забарвленими лексемами, що потрапили до мови права з живого буденного спілкування (*розбійця – розбійникъ – розбишака – гайдамака, воръ – злодій – проступець – лиходій* тощо). Присутність термінологізованих одиниць, які не відповідали вимогам змістової однозначності й функціональної сталості, відображала стихійний характер термінотворення. Наявність у термінологічній системі дублетів також потрактовується науковцями як ознака її невпорядкованості [1, с. 261]. Поліномія так само виявляється в нечіткій диференційованості термінологічних значень. Пор. види злочинів: *злодійство, злуданье, крадижъ, плюндрование, рабунокъ*.

Як зазначає П. Білецький-Носенко, "Я не вносив до свого словника тих слів, що належать без усякої відмінності мові великоросійській та малоросійській, а лише ті, які або цілком відмінні або відрізняються вимовою, а отже й правописом" [2, с. 18]. Через диференційну природу лексикографічної праці до її реєстру введені ті юридичні терміни, що лексично, фонетично та словотвірною відмінні в обох мовах. Натомість активне використання упорядником пам'яток діловодства Гетьманщини спричинило потрапляння на сторінки словника багатьох запозичень з польської мови, а також з латині. Так, В. Вітковський зараховує до полонізмів абстрактні іменники з суфіксами **-ость**, **-ство** та **-нье** [4, с. 109], серед яких помітне місце займають юридичні терміни.

Загалом завдяки копіткій п'ятирічній роботі П. Білецькому-Носенкові вдалося зібрати репрезентативний термінологічний матеріал, що відображає взаємодію професійної й буденної правосвідомості. Однак, через значні книжні й іншомовні впливи суттєва частина вміщеного до словника масиву юридичної лексики в майбутньому виявилася історично не перспективною.

Список використаних джерел

1. Красницька А. В. Юридичні документи: техніка складання, оформлення та редагування: посібник. Київ: Парламентське видавництво, 2003. 500 с.
2. Німчук В. В. Перший великий словник української мови Павла Білецького-Носенка // Білецький-Носенко П. П. Словник української мови / відп. ред. К. К. Цілуйко. Київ: Наукова думка, 1966. С. 5–37.
3. Усенко І. Українська юридична термінологія *Мала енциклопедія етнодержавознавства* / відп. ред. Ю. І. Римаренко. Київ: Генеза, Довіра, 1996. С. 242–244.
4. Witkowski W. Słownik Pawła Biłeckiego-Nosenki. *Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace językoznawcze*. 1971. T. CCLXIX. Z. 35. S. 99–113.

Жилінська О. І.,

УДК 331.5

д-р екон. наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ

Дроб Н. Р.,

здобувач першого
(бакалаврського) рівня освіти,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ

ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ ПРАЦІВНИКІВ ЯК УПРАВЛІНСЬКА ПРОБЛЕМА

Професійне вигорання стає все більш поширеним явищем, що негативно впливає як на ментальне здоров'я працівників, так і на ефективність організацій. Особливий інтерес це питання викликає у зв'язку зі змінами, які відбулися через пандемію COVID-19, зокрема масовий перехід на дистанційну роботу, а надалі повномасштабне вторгнення держави-агресорки із цілодобовою напругою всього населення України під час повітряних тривог, блекаутів, психологічного

виснаження від звісток про втрати наших героїв-захисників і мирного мешканців, що багаторазово підвищує рівень стресу і ризику вигорання.

Метою роботи є вивчення феномену професійного вигорання працівників з позицій менеджменту організації.

Професійне вигорання, або 'burnout', – це стан фізичного, емоційного та інтелектуального виснаження працівника. Власне термін "вигорання" вперше застосував Ґрем Ґрін у романі "Вигорілий випадок" [1]. До наукової і прикладної проблематики психіатрії цей термін увів американський психіатр Герберт Фрейденберґ (Freudenberger H.) у 1974 році, коли він у своїй статті 'Staff Burn-out' у науковому часописі 'Journal of Social Issues' описав симптоми виснаженості та втоми у волонтерів і медперсоналу через рік від початку їх роботи у безкоштовній клініці. Терміном 'burnout' дослідник позначив психічний стан здорових людей, які постійно перебувають в емоційно перенавантаженій атмосфері через їх професійну діяльність з інтенсивним спілкуванням, насамперед у таких сферах як медична та соціальна робота [2]. До кола таких емоційно насичених професій типу "людина-людина" пізніше були долучені представники професій у банківництві, педагогіці, психіатрії, торгівлі, юриспруденції, а також менеджери, працівники сервісних служб, поліцейські тощо.

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), як це засвідчує 11 видання Міжнародної класифікації хвороб (МКХ-11), не визначає синдром вигорання як медичний стан чи діагноз, а визначає як явище, що виникає у працівника внаслідок хронічного стресу на робочому місці. Серед головних ознак професійного вигорання визначено втрату працівником енергійності та появу відчуття виснаження, підвищення психологічного дистанціювання від роботи разом із негативними і песимістичними думками про роботу, а також зниження професійної ефективності [3].

Причому наслідки синдрому професійного вигорання найбільше позначаються на рівні організацій, де реалізують таку емоційно насичену професійну діяльність відповідні категорії працівників, насамперед йдеться про найвищий рівень плинності персоналу (аж до 100 % впродовж одного календарного року), катастрофічне зниження мотивації до праці з довготривалими перервами робочого процесу на "каву" або "перекури" (понад 30 % робочого часу), висока конфліктогенність колективу та важкий морально-психологічний клімат в організації, зниження рівня емпатії у персоналу у найкомунікабельніших видах діяльності, що спричиняє зниження рівня якості послуг у найрізноманітніших сферах тощо. Отже, професійне вигорання як феномен виникає у працівників емоційно насичених професій, відтак вирішення цієї проблеми має відбуватися на рівні організацій, на кшталт розв'язання таких проблем, як скорочення робочого часу або ж навчання персоналу [2].

У науковій літературі при розгляді феномену професійного вигорання сформувалися три напрями:

- перший напрям розглядає цей феномен як цілісний прояв синдрому хронічної втоми, стану фізичного, психічного й емоційного виснаження унаслідок тривалого перебування в емоційно перевантажених ситуаціях спілкування;
- другий напрям концентрує увагу на двовимірній моделі цього феномену, що складається з емоційного виснаження та деперсоналізації;
- третій напрям представляє цей феномен як трикомпонентну систему, що охоплює емоційне виснаження, деперсоналізацію; редукцію особистісних прагнень [4, с. 55].

Зокрема третій напрям наукових досліджень уособлює одна з найавторитетніших дослідниць феномену професійного вигорання американська психіатриня С. Maslach (1982), яка описує цей синдром із позицій соціально-психологічного підходу як порушення психіки, що не виходить за межі психічної норми; як реакцію-відповідь на тривалі професійні стреси міжособистісних комунікацій, що містить: емоційне виснаження, деперсоналізацію та редукцію персональних досягнень, які можуть виникати в осіб, задіяних у соціальній сфері. Українська дослідниця Т.Калтунович підкреслює внесок у розширенні трактування поняття "вигорання" С.Maslach, яка запропонувала розглядати його як "індекс дислокації між тим, ЩО людина є, і ЩО вона повинна робити", як "ерозію цінностей, гідності, духу та волі", як "хворобу, яка поширюється поступово та безперервно протягом довгого часу, поставивши людей у спадну спіраль, з якої важко піднятися" [6, с. 145].

Більшість дослідників небезпідставно вважає професійне вигорання тривалим процесом, що розвивається поступово, з інтенсивнішими симптомами на наступному етапі. Структуризацію розгортання професійного вигорання здійснили Джеймс Веніг та Маршал Спредлі, які виділили п'ять стадій вигорання – від першої стадії "медовий місяць" до прикінцевої стадії "хронічне вигорання" (див. рис. 1), що підкреслює важливість раннього розпізнавання симптомів цієї проблеми у працівників для своєчасної профілактики насамперед на організаційному рівні.

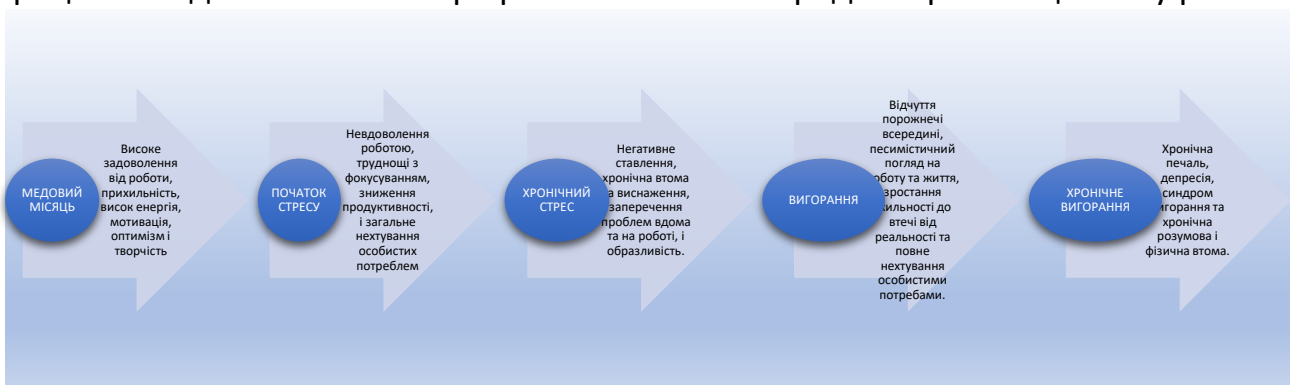

Рис. 1. Структуризація процесу професійного вигорання за Дж. Венігом і М.Спредлі [7]

Професійний стрес і професійне вигорання тісно пов'язані та мають спільні риси, зокрема у частині схожості фізичних, емоційних, поведінкових, рольових, інтелектуальних симптомів, стадій перебігу та відповідних ефектів, що супроводжують ці стадії. І водночас вони відрізняються, насамперед стрес може бути тимчасовим і контрольованим, тоді як вигорання — це хронічний стан, що вимагає глибших змін у робочих умовах. Розуміння різниці між ними дозволяє ефективно управляти стресом, запобігати вигоранню та створювати здорове робоче середовище, що підвищує ефективність роботи працівників в організаціях [6].

Іще одне співвідношення – це професійне вигорання і прокрастинація, що разом негативно впливають на психічне здоров'я і продуктивність працівників, особливо в умовах дистанційної роботи. Дослідження цих явищ потребує оновлення діагностичних методик для виявлення нових симптомів, серед яких емоційне виснаження, деперсоналізація, зниження мотивації та продуктивності. Метою діагностики є своєчасне виявлення симптомів, що дозволяє розробити стратегії підтримки: розвиток стресостійкості, поліпшення умов праці та психічного здоров'я. ВООЗ, визнавши професійне вигорання у 2019 році (МКХ-10), відзначає важливість таких заходів на глобальному рівні [7].

Методи діагностування проблеми професійного вигорання такі, як шкала Масlach чи метод Бойка, дозволяють ідентифікувати ризикові групи й розробляти програми для профілактики вигорання працівників у відповідних організаціях. Дослідження також вказують на важливість балансування різних сфер життя за моделлю "Колесо життя", що сприяє емоційному комфорту [7]. Прокрастинація, як ірраціональне відкладання завдань, поглиблює вигорання, знижуючи продуктивність і підвищуючи стрес на робочому місці. Розуміння цих процесів є ключовим для розробки комплексних підходів до профілактики, включаючи навчання, розвиток та управління стресом.

Таким чином, розвиток наукових розвідок проблематики професійного вигорання автори вбачають у розширенні наукових підходів до вивчення цього феномена – від соціально-психологічних до організаційно-управлінських, що дасть змогу не лише виявляти й діагностувати проблему на рівні організацій, а насамперед вирішувати на основі розробки програм стрес-менеджменту.

Список використаних джерел

1. Burnout: A Review of Theory and Measurement. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2022. URL: https://www.researchgate.net/publication/358359425_Burnout_A_Review_of_Theory_and_Measurement#pf16 (дата звернення: 26.10.2024).
2. Burnout Research: Emergence and Scientific Investigation of a Contested Diagnosis. 2017. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/2158244017697154> (дата звернення: 26.10.2024).

3. Професійне вигорання – явище, а не хвороба: Що насправді затвердили в МКХ-11. URL: <https://moz.gov.ua/uk/profesijne-vigorannja---javische-a-ne-hvoroba-scho-naspravdi-zatverdili-v-mkh-11> (дата звернення: 26.10.2024).

4. Психологія стресу та стресових розладів : навч. посіб. / уклад. О. Ю. Овчаренко. Київ : Університет "Україна", 2023. 266 с. URL: https://uu.edu.ua/upload/Nauka/naukovi_vydannia/psihologija_stresy_2023_compressed.pdf (дата звернення: 26.10.2024).

5. Калтунович Т. А. Сутність і співвідношення понять "професійне вигорання" та "професійний стрес". *Гуманітарний вісник ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди"*. 2014. Додаток 4 до Вип. 31. Тематичний випуск "Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання". С. 142–153. URL: <https://chelpanov.eeipsy.org/index.php/eeip/article/download/774/779> (дата звернення: 26.10.2024).

6. Калтунович Т. А. Сутність і співвідношення понять "професійне вигорання" та "професійний стрес". *Гуманітарний вісник ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди"*. 2014. Додаток 4 до Вип. 31. Тематичний випуск "Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання". С. 142–153. URL: <https://chelpanov.eeipsy.org/index.php/eeip/article/download/774/779> (дата звернення: 26.10.2024).

7. Burnout Syndrome: Exploring its Origin and Definition. 2023. URL: <https://charlenegisele.com/burnout-syndrome-exploring-its-origin-and-definition> (дата звернення: 26.10.2024).

Корсак К. В.,

д-р філос. наук, професор,
ПВНЗ "Київський медичний
університет", м. Київ

Корсак Ю. К.,

канд. філос. наук,
Інститут вищої освіти НПН України, м. Київ

УДК 504+140.8+330.366+378.1(100+477)

МЕГАРЕВОЛЮЦІЯ В СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ НАУКАХ ТА ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

Спершу — два факти з невеликими поясненнями і зауваженнями щодо можливої термінології. Перший полягає в тому, що провідний автор надіслав на попередню конференцію 16 грудня 2023 року інноваційну статтю "**Наука та освіта України в умовах викликів ноомайбутнього**", яка стоїть у збірнику [1], але

й досі відсутня в інтернетній індексації. Ми можемо пояснити це тільки тим, що Гугл-пошук одразу ж погоджується працювати по словах "майбутнє" чи "нове майбутнє", пропонуючи десятки мільйонів праць чи матеріалів, але з виразним небажанням і тільки "під натиском" знаходить щось щодо "ноомайбутнього" (але не енциклопедію "Nooglossary").

Другий факт стосується вже спільних тез обох авторів з назвою **"Ми пропонуємо мудротехнології для порятунку всього людства і прогресу Вітчизни"**, скерованої на II Всеукраїнську науково-практичну конференцію "Глобальний світ і Україна: сучасні виклики та пошук відповідей", яку проводить провідний у нас Аналітичний центр сучасної гуманітаристики спільно з Харківською асоціацією політологів. Після невеликих сумнівів й потрібного аналізу організатори прийняли наш матеріал, побіжно вказавши, що "його унікальність дорівнює 97%". Ми були вражені цим зауваженням, але через притаманну нам критичність мислення поєднали радість від "97%" з сумом від того, що наш матеріал виявився переповненим непоширеними словами і поняттями й став надмірно складним для "миттєвого сприйняття і негайного практичного застосування". Він є по-справжньому "проблемним" в первинному (з часів Еллади) значенні цього слова як "надзвичайно складного для зрозумілого пояснення практично всім іншим людям".

Для потрібного семантичного пояснення цієї суперечливої ситуації з нашим впертим бажанням будь-що поширити рятівну для всього людства нооінформацію й наростанням в Україні виразного спротиву і появи на Заході повного відторгнення всіх наших ноопропозицій використовувати ноотехнології і ноонауки тільки тому, що в цих і >200 "слів з майбутнього" є префікс "ноо", ми пропонуємо всім нашим читачам останній варіант рис. 1.

Висловлюючись критично і об'єктивно — рис. 1 є тим найціннішим, що ми можемо запропонувати не тільки студентам як можливий засіб підвищення в умовах війни психічної стійкості, а й лідерам України та всім співгромадянам для формування правдивої картини прадавнього минулого (Prehistory), сьогодення і навіть віддаленого майбутнього для появи позитивної есхатології й фактів для стратегічних індивідуальних і колективних планів прогресу.

Шлях до спільного створення рис. 1 як можливого ефективного засобу підвищення психологічної стійкості українців (студенти підтвердили це наше припущення) був насправді дуже довгим, адже він є одним з наслідків того, що ми вже 2/3 століття (а в сумі — більше 100 років) постійно на відомих нам мовах і в усіх доступних джерелах ведемо критичний аналіз усіх головних світових наукових й технологічних інновацій. Це сприяло фаховим успіхам, створенню

понад тисячі наукових праць на десятки тем (узагальнення "новин" містить стаття [2]), багатьох власних відкриттів та ін. Ми вважаємо своїм фаховим і громадянським обов'язком поширювати нооінформацію про великі і малі відкриття, адже з багатьох моральних і фахових причин не можемо їх приховувати і використовувати тільки для індивідуальних заробітків.

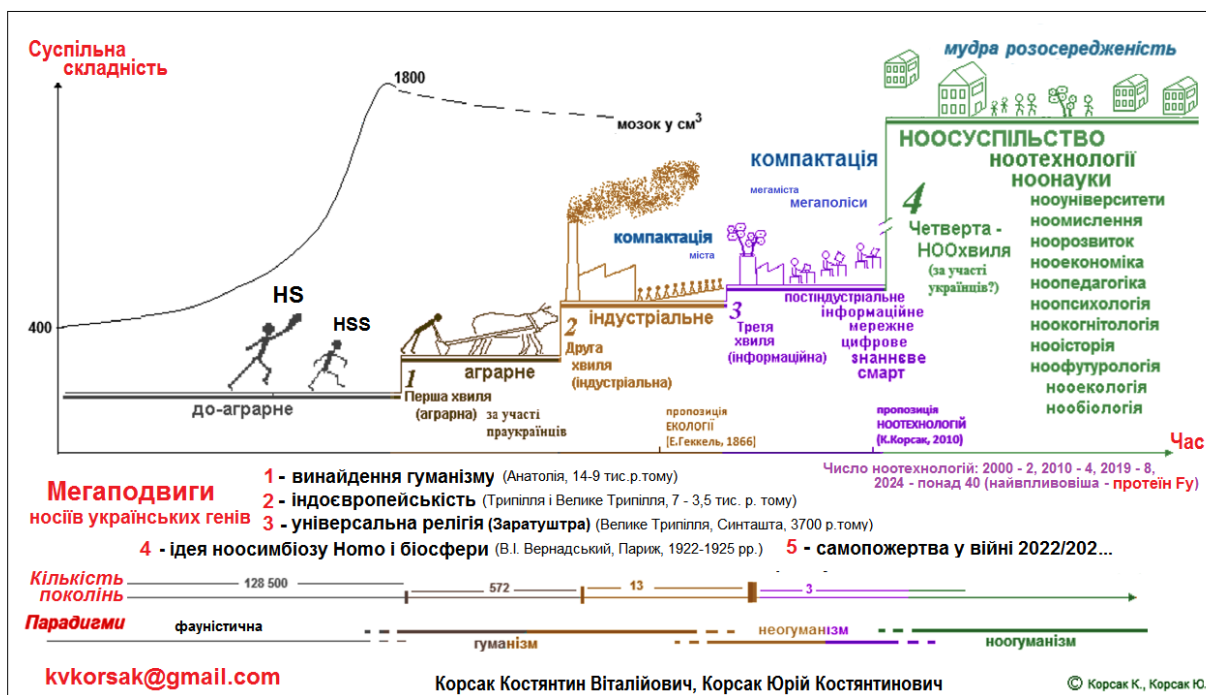
Психозахист-2023 громадян України на основі ноофактів про минуле і майбутнє

Мегачинниками впливу на всіх Ното є невідомі для ЗМІ ноореволюції №1 і №2, до яких приєдналась №3

№1 полягає в заміні екодеструктивних наявних виробництв ноотехнологіями, що надають людям потрібне і лікують довкілля (пошук - по Nooglossary)

№2 менш помітна і полягає в створенні правдивої картини всієї еволюції на основі ізотопного та іншого датування і секвенування органічної складової музейних і нових артефактів. Вже довела, що Доля (чи Бог?) доручила носіям українських генів рятувати людство

№3 найстарша і стосується Штучного інтелекту. Вона різко прискорила восени 2022 року і йде на допомогу ноореволюціям №1 і №2

P.S. Хочемо попередити всіх про те, що на Заході з певних причин ще півстоліття тому вирішили заборонити всі слова з літерами "ноо" у виданнях зі світу Sciences&Arts за єдиним винятком. Цей виняток - термін "ноосфера", що означає уявну "шарденівську" навколосезону спірит-оболонку, яку формують взаємопов'язані думки мільярдів Ното. Тому ноореволюція рухається з України і від нас у черговий раз залежить все майбутнє людства.

Рис. 1. Уточнена "тоффлерівська хвильова модель еволюції людства", що враховує головні ноонаукові досягнення на момент створення цих тез

Вказаний моніторинг світових наукових досягнень дав змогу в 2000 році здійснити головне відкриття — виявлення в потоці сотень нанотехнологій перших двох екологічно ідеальних (нанофотокаталізації і отримання від ціанобактерій "природних" біопластиків зі швидким розпадом у довкіллі). Вони та їм подібні надають Ното потрібне і одночасно виліковують біосферу від уже накопичених і майбутніх індустріальних пошкоджень. Ми назвали їх "**ноотехнологіями**" (на знак приходу їх з майбутнього — з епохи побудови ноосфери), але цей вибір виявився невдалим через існування на Заході неформальної (але категоричної!) заборони використовувати слова з префіксом

"ноо-" в усіх виданнях з надширокого світу Sciences&Arts. Детальні результати дослідження цього термінологічного феномену читачі знайдуть у статті [3], а тут вкажемо тільки те, що Захід й установи України забороняють ноотерміни й гальмують цим початок порятунку людства від усього комплексу створених ним загроз для свого існування. Вже майже чверть століття ми марно намагаємося перевершити шведську школярку Грету Тундберг в увазі ЗМІ і наукової громадськості до вказаних екоідеальних **ноотехнологій** (інша можлива назва — **мудротехнологій**), які вже розпочали надавати людству потрібне й одночасно виліковувати біосферу, хоч світ цього ще не помічає.

Сьогодні у нашому списку мудротехнологій вже більше 40, маємо сотні наукових праць, створили енциклопедію "слів з майбутнього", отримали авторські свідоцтва (радимо пошук по слову "Nooglossary"), але загалом помічаємо ріст опору і відмов від опублікування і рис. 1, і подібних. Наростання супротиву нашій "нооактивності" переконливо ілюструють матеріали [4; 5]. Міністерство освіти і наук України на основі рецензій з трьох провідних університетів для нашої великої статті з рис. 1 і всіма детальними поясненнями безапеляційно відповіло, що всі поняття з префіксом "ноо-" не стосуються наук. Для посилення цієї "аргументації", зроблений наголос на неможливості екологічно ідеальних процесів [4].

Такою ж негативною була реакція на наші ноопропозиції багатьох інших державних установ і керівництв університетів. Та існує єдиний виняток — Національна академія наук України, яка після доволі тривалих роздумів і вагань поставила в свій основний орган "Світогляд" нашу статтю "Реальний ноошлях до повної ліквідації загрози Колапсу-XXI через розвиток ноонаук" [5]. Припускаємо, що академіків переконав перелік десяти важливих ноотехнологій.

Коли сьогодні студенти запитують "Яка з усіх мудротехнологій найвпливовіша?", ми вказуємо не перші дві, а бактеріальну ноотехнологію "протеїн Fy" — отримання з допомогою гейзерного мікрогрибка Fy (*Fusarium yellowstonensis*) за 3-4 доби в побутових умовах без біореакторів з довільних "органічних відходів" ідеального білкового мікрофаршу. Очевидно, що поширення по планеті спор Fy неминуче ліквідує все індустріальне тваринництво, а тому Номо перестануть з'їдати щосекунди понад 3300 живих істот, *більшість з яких мають свідомість*. У США використання Fy жорстко обмежене ринком веганських продуктів. В Європі минулої весни ЄС проголосив "прогрес" у розвитку бактеріальних та інших ноотехнологій. Галас є, а справ ще немає, якщо не рахувати кредиту "аж на 30 млн. євро" — смішна сума на тлі намірів виділити сотні мільярдів на "боротьбу з небезпеками від глобального

потепління". Це сьогодні найбільший на планеті міф, бо насправді невелике підвищення температури тропосфери має наслідком приріст на одну третину продуктивності біосфери, "позеленіння" більшості суходолу, перетворення напівпустель у степи і навіть початок "скоцюрблення" пустель.

Колись людство аж 90 років ігнорувало пропозицію німця Е. Геккеля розвивати екологію і всі екологічні науки. Наші мудротехнології і мудронауки не набули поширення — ще рано. Але, сподіваємося, їх невдовзі помітять.

На закінчення просимо звернути увагу не тільки на попередження про рух по планеті трьох глобальних революцій (у виробництві, в гуманітаристиці і Штучному Інтелекті), а й перший наслідок "мегареволюції-2" — виявлення **доказів** того, що в головних цивілізаційних подіях останніх десятків тисяч років провідну роль зіграли носії українських генів з Ефіопії й Алтаю. Перша "лінія" належить напівпігмеям, фізико-біологічні риси яких сприяли феноменальній красі жінок, але не дали змоги "чоловікам-котигорошкам" надійно захистити коханих від удвічі важчих агресорів. "Наші" спершу сховалися з дельті Нілу, потім через тимчасово "позеленілу" Синайську пустелю втекли в Анатолію, винайшли там спершу **гуманізм** і майже одразу **сільське господарство**, але врешті ще в неоліті змушені були покинути Анатолію і "піти в Європу".

Для "наших" дельти Дунаю, Дністра і Дніпра виявились тимчасовою домівкою, бо заповнення солоною водою прісної Понтіди змусило тікати в чорноземний лісостеп до височин, де вони зустріли "удвічі важчих" аріїв, які прийшли за теплом і щастям аж з Алтаю. Це випадкове поєднання двох цілковитих "досконалостей" сформувало фантастичну і рекордну за досягненнями і стійкістю Трипільську цивілізацію, тривалий вплив якої мав наслідком появу всього, що охоплюється терміном "Індоєвропейство". Наслідки вказаних явищ ми пропонуємо вважати "1-м одуховленням Ното", а процес сьогодняшнього поширення по планеті нооідей — нооодуховленням-2. Україна все ще "невідома" для світу, але поширення правди дасть надію на успіхи на Самітах миру, на аплодисменти учасників при появі українців у залі.

Пропонуємо приєднуватися до ноодосліджень (kvkorsak@gmail.com).

Список використаних джерел

1. Materials of the International Scientific and Practical Conference "Science and Education in the Conditions of Today's Challenges". Chernihiv, December 16, 2023. (URL: <https://researcheurope.org/book-36/>); (URL: <chrome-extension://efaidnbnmn nibpcajpcgclcfindmkaj/https://researcheurope.org/wp-content/uploads/2023/12/re-16.12.2023.pdf>).

2. Korsak K.V., Korsak Yu.K. (2024). The salvation of humanity is possible only on the basis of the use of eco-ideal wisetechnologies / *Innovative scientific research. Proceedings of the X International Scientific Conference. July 9-10, 2024. Stockholm, Sweden. Pp. 8-29.* (DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.12745671>) (URL: <https://www.sconferences.com/wp-content/uploads/2024/07/Stockholm.Sweden-10.pdf>) (in Ukrainian).

3. Korsak, K.V. & Korsak, Yu.K. (2021). Semantic and Cognitive Barriers to the Noosymbiosis of Humanity and Biosphere / *Ideas. Philosophical journal: international multilingual theoretical scientific application*, No. 1(17)-2(18), June-November, pp. 65-77 (DOI: [https://doi.org/10.34017/1313-9703-2021-1\(17\)-2\(18\)-65-77](https://doi.org/10.34017/1313-9703-2021-1(17)-2(18)-65-77)) (URL: <https://ideas.academyjournal.org/index.php/IDEI/article/view/260/192>).

4. Kurbatov D. I. Ministry of Education and Science. No. 1/5967-23 dated 04/27/2023.

5. Korsak K., Korsak Y. (2024). A real path to the complete elimination of the threat of Collapse-XXI due to the development of noosciences / *Svitoglyad*. 2004, No. 2, p. 49-51 (URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.mao.kiev.ua/biblio/jscans/svitoglyad/svit-2024-19-2/svit-2-2024-korsak-012.pdf>).

Лазоренко Л. В.,

д-р екон. наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту,
маркетингу та публічного управління,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту, м. Київ

Пархоменко В. В.,

канд. екон. наук, доцент,
декан фінансово-економічного факультету,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту, м. Київ

УДК 001.891

ВИКОРИСТАННЯ СИНЕРГЕТИЧНОГО ПІДХОДУ У МЕТОДОЛОГІЇ ПРОВЕДЕННЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В УПРАВЛІННІ

Наукові дослідження різних видів діяльності, у тому числі управлінської, будь-якого підприємства чи організації є засобом її пізнання, що в умовах постійних змін навколишнього середовища відіграє важливу роль для управління ефективністю та визначення шляхів її підвищення.

Наукове дослідження як особливий вид людської діяльності, спрямоване на здобуття нових, більш глибоких знань, що служать практичним цілям для створення нових або вдосконалення старих [1].

Обов'язковими ознаками наукових досліджень виступають: новизна та унікальність, творчий характер, взаємозв'язок теорії та практики, оригінальні підходи та технології, зв'язок з іншими науками та самостійність [2].

Методологія виступає способом, з одного боку, одержання наукових знань, а з іншого – дає можливість введення нової інформації, її уточнення, збагачення, систематизації [3].

Для того, щоб оцінити ситуацію, зібрати необхідну інформацію, проаналізувати її, розробити певне рішення для подолання проблеми або досягнення найкращого результату, оцінити його і впровадити у життя слід використовувати відповідні методи, сукупність яких разом з принципами, засобами і формами організації та проведення наукового пізнання формують методологію наукових досліджень [4].

Існують різні методологічні підходи наукових досліджень, однак для наукових досліджень в системі управління найбільше використання мають термінологічний та системний підходи. Перший – спрямований на розкриття сутності досліджуваних явищ за допомогою виявлення та уточнення значень і смислів термінів (понять), що їх позначають, а другий – полягає у дослідженні певних об'єктів як складних систем.

Однак у сучасній методології все більшого поширення набуває синергетичний підхід, який базується на теорії самоорганізації системи. Особливого значення ця теорія набуває для проведення наукових досліджень в управлінні та маркетингу, оскільки включає в себе концепцію нестабільного, невірноваженого світу, невизначеності та багатоальтернативності його розвитку та ідею виникнення порядку із хаосу.

Науковці різних галузей розглядають синергетику як міждисциплінарний напрям наукових досліджень, який дає можливість досліджувати процеси переходу від порядку до хаосу і навпаки у відкритих нелінійних середовищах різного походження та природи. І оскільки процеси управління та організації пов'язані із людською діяльністю, яка часто є непередбачуваною, але у кінцевому підсумку спрямована на розвиток, і для якої притаманні процеси самовільного підвищення складності, синергетичний метод дає можливість раціонально пояснити нераціонально влаштований світ, дослідити ефект виникнення з хаосу, безпорядку і дезорганізації самоорганізуючих структур [5].

Синергетичний підхід як методологічна орієнтація в пізнавальній і практичній діяльності, передбачає розгляд всіх соціальних систем як відкритих, нестійких, нелінійних середовищ, які постійно перебувають у стані хаосу та порядку і завдяки свідомій спільній дії елементів цих систем прагнуть до самоорганізації.

Синергетика – може виступати універсальною методологією як для природничих і гуманітарних сфер, так і для сфер економіки та управління, оскільки вивчає універсальні закони розвитку систем.

Синергетичний підхід, детермінує ідею відкритості і творчого характеру, а отже може бути націлений на розвиток творчих, проблемних підходів, які забезпечують формування креативного, творчого мислення управлінців, прийняття нестандартних, багатовимірних рішень при формуванні управлінських стратегій та пошуку альтернативних шляхів розвитку. Більше того, розуміння тенденцій до самоорганізації системи, дає можливість не тільки керувати розвитком складних систем час-від часу підштовхуючи їх у точках біфуркації, а й прискорити її еволюцію.

Наукові дослідження відіграють значну роль у практичній діяльності в будь-якій галузі. Саме в результаті наукових досліджень розробляються нові технології, методи, способи ведення діяльності, аналізу показників і ситуації в цілому, впроваджуються інновації та здійснюються відкриття. Використання синергетичного підходу у дослідженні процесу управління є доцільним з точки зору наукових уявлень про світ як взаємодію складних систем, здатних до самоорганізації.

Список використаних джерел:

1. Конверський А.Є. Основи методології та організації наукових досліджень. Запоріжжя. ЗНТУ. 2010. URL: <https://studfile.net/preview/5083948/page:3/>
2. Мантур-Чубата О. С., Дубілей Ю. А., Міхалець А.В. Особливості наукового дослідження у сучасному світі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 21. С. 9-11
3. Чмиленко, Ф.О. Посібник до вивчення дисципліни "Методологія та організація наукових досліджень" Дніпро: РВВ ДНУ, 2014. 48 с
4. Методологія наукових досліджень у галузі: практикум. уклад.: Н.І. Бурау, В.С. Антонюк, Д.О. Півторак. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 58 с.
5. Пархоменко В. В., Г. Б. Черушева. Синергетичний підхід як методологічна основа педагогічних досліджень. *Гуманітарний вісник*. 2012. Вип. 27. Т. V (38). С. 371-381.
6. Каламбет С.В. Методологія наукових досліджень: навч. посіб. Дніпро: Вид-во Маковецький, 2015. 191 с.

Супрун А. Г.,

УДК 304/316.7

канд. філос. наук, доцент,
доцент кафедри філософії
та міжнародної комунікації,
Національний університет біоресурсів
та природокористування України, м. Київ

Онипа С.,

здобувач вищої освіти,
Національний університет біоресурсів
та природокористування України, м. Київ

РОЗУМІННЯ СВОБОДИ В УМОВАХ ДЕСТРУКТИВНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Деструктивна реальність сучасної людини, а саме українців в Україні та поза її межами – це надзвичайний стан, який потребує максимальної мобілізації всіх можливих та неможливих зусиль. Він повною мірою розгортається у всіх сферах життя окремого індивіда та цілого соціуму. Саме в таких обставинах ми живемо досить тривалий час. Новий тип буття, інколи, на межі існування, примушує нас по іншому ставитися до питання свободи, яке було, є і буде актуальним у всі часи.

Війна принесла нам надзвичайно болючі деструктивні зміни, такі як: зміна звичної реальності, постійні загрози життю та здоров'ю, безперспективність власного розвитку, зневіра та страх перед невідомістю майбуття. Людина відчуває гостру обмеженість у своїх свободах: як внутрішніх, так і зовнішніх її складових. Розуміння свободи і безпеки стають ключовими в процесі осмислення в умовах деструктивної реальності, яка призводить до обмеження демократичних прав та свобод громадян. Звідси витікає, що вкрай важливо зуміти зберегти раціональний баланс між свободою і безпекою, не допустити надмірного обмеження й порушення прав і свобод людини. Відтак, актуальність даного дослідження визначається у тому числі необхідністю проаналізувати ці фундаментальні проблеми та окреслити оптимальні шляхи їх вирішення.

Проблема співвідношення свободи та безпеки має багатоаспектний характер та може розглядатися з різних ракурсів. З філософської точки зору, свобода та безпека є базовими екзистенційними потребами людини. Філософи різних епох намагалися осмислити оптимальне співвідношення цих феноменів. Культурологічний же підхід дозволяє проаналізувати розуміння свободи та безпеки в різних культурах та цивілізаціях. Адже уявлення про безпеку та прийнятні обмеження свободи істотно відрізняються залежно від культурного

контексту. Українська культура традиційно приділяє значну увагу цінності свободи. Це пов'язано з історичним досвідом українського народу, який протягом століть мав боротися за свою незалежність і самовизначення.

Війна негативно впливає не лише на те, що руйнуються традиційні інститути культурної пам'яті, відбувається роз'єднання суспільства через контroversійні дії влади. Під час війни посилюється тиск на суспільство через так звану інформаційну війну. Тут порушується ще одне закріплене Конституцією право – на свободу думки та слова (стаття 34). Інформаційна війна передбачає цілеспрямовані маніпуляції масовою свідомістю з боку держави чи певних політичних сил. Вона загрожує обмеженням свободи в таких аспектах, як свобода думки (через пропаганду та фейки нав'язуються певні стереотипи, які обмежують незалежність мислення людей); свобода слова (інакомислення придушується, вільний обмін думками унеможлиблюється, влада прагне монополізувати інформаційний простір); свобода вибору (маніпуляції громадською думкою обмежують свободу вибору людей, формуючи лояльність до певних сил); свобода об'єднань (інакомислення переслідуються, громадська активність придушується, люди бояться об'єднуватися через загрозу репресій) [1, с. 4–6]. Отже, інформаційна війна створює атмосферу страху і недовіри, що дозволяє владі контролювати суспільство і обмежувати демократичні права та свободи. Це загроза особистій свободі кожного.

Як висновок, можна стверджувати, що війна спричинила масове переселення людей, в тому числі з різних регіонів, так званих малих батьківщин, що послаблює зв'язок з культурними традиціями. Країна агресор агресивними способами викоринює національну складову, нав'язуючи свої власні наративи через засоби масової інформації, залякування тощо. Це і є справжньою небезпекою, яка обмежує права та свободи людини в умовах деструктивно, спотвореної ворогом реальності.

Список використаних джерел

1. Малий Я. Інформаційна війна і Україна. URL: <https://science.lpnu.ua/uk/dg/vsi-vypusky/vypusk-15-2015/informaciyna-viyna-i-ukrayina> (дата звернення: 30.01.2024).
2. Супрун А., Прудченко І., Тесленко В. Управління знаннями як нова стратегія інноваційного розвитку. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/2625> (дата звернення: 30.01.2024).
3. Супрун А. Г. Світоглядні основи української філософської думки в контексті сучасних процесів самоідентифікації. URL: <https://periodicals.karazin.ua/thcphs/article/view/2132> (дата звернення: 30.01.2024).
4. Савицька І. М., Супрун А. Г. Нова свобода в умовах нової реальності. URL: [https://doi.org/10.31548/hspedagog14\(3\).2023.231-236](https://doi.org/10.31548/hspedagog14(3).2023.231-236) (дата звернення: 30.01.2024).

Fuchylo, A.,

УДК 378.169

Master's degree student,
Kyiv National University of
Trade and Economics, Kyiv

Academic adviser:

Tonkonoh, I.,

Associate professor,
State University of Trade
and Economics, Kyiv

PERCULIARITIES OF COMPOSING STORIES BASED ON VIDEO MATERIALS IN ENGLISH

Introduction. For high-quality material delivery, modern educational methods incorporate multimedia resources to enhance language skills. Storytelling using video materials in English is one of the most effective methods for developing speaking and listening skills, expanding vocabulary, and building cultural awareness. Multimedia content helps immerse learners in a language environment, providing context that aids in a deeper understanding of English language meaning.

Aim. The main purpose of this thesis is to investigate the peculiarities of composing stories based on video materials in English and to determine the effectiveness of this method.

Materials and Methods. In the course of this research, were used theoretical qualitative methods including literature review and case studies on the main topic. The analysis of authenticity, lexical complexity and appropriateness of the cultural context was investigated using the methods of thematic literature analysis, induction, deduction and comparison, which made it possible to highlight the key stages and strategies of building a video-based story. In particular, the works of such scientist as Vira Borysova, focused on strategies and technologies of learning foreign languages, were considered. These researches discuss strategies and technologies for teaching people [1].

Results and Discussion. Among the problems that theoretically and experimentally solve the methodology of foreign languages, this one of the most relevant is communicative competence and ways to achieve it.

In today's technological world, implementing innovative approaches in education is crucial for the successful acquisition of foreign languages. In the context of globalization and international communication, foreign language proficiency has gained particular importance in education. Learning English as a foreign language, in

particular, has become an effective tool for fostering cultural exchange and strengthening international connections. Modern interactive technologies, such as multimedia resources, virtual platforms, educational games, social networks, and online courses, can significantly enhance the process of learning English as a foreign language, making it both more engaging and effective.

The use of multimedia tools contributes to the more effective acquisition of vocabulary, grammar, and navigation within the language environment. Video and audio materials allow learners to see and hear the language in real-life situations, enhancing comprehension and retention. These tools stimulate visual and auditory memory, significantly simplifying the learning process.

Psychological features of the influence of educational videos on students contribute to the intensification of the educational process and create favorable conditions for the formation of students' communicative competence.

One of the biggest advantages of using video materials for stories in English is the opportunity to practice and hear English in real life situations.

The first stage of writing stories based on video materials is pre-viewing preparation, which helps to familiarize yourself with the material before starting a detailed analysis. After that, it is worth reviewing and selecting the necessary information - this should be done with the help of notation. The next stage can be the analysis and discussion of what has been seen, because in order to highlight all theses, it is necessary to record the main ones and analyze them more deeply. Approaching the process of creating a story, it is worth converting the received information into text and describing the main events. The final stage is the correction and final editing of errors - this is important for a complete understanding of the information.

Conclusions. Compiling stories based on video materials in English is an extremely effective tool for developing speaking skills. Thanks to the opportunity to see and hear the language in action, students are better able to learn new vocabulary, sentence structures and cultural aspects of the English-speaking environment. Interactive approaches and the use of multimedia resources contribute to the deep involvement of students in the learning process, develop their confidence in their own language abilities and create conditions for more effective learning.

As a form of visualization, audiovisual aids during explanatory and illustrated training contribute to the conscious assimilation of knowledge, increase the number of associative paths, and facilitate the transition from the concrete to the abstract. Video recording is able to combine and synthesize different sources of information.

Modern education is rapidly developing in the direction of interactivity and multimedia, which is especially relevant for learning foreign languages. Using video

materials as a basis for writing stories in English is one of the effective methods of developing language skills, expanding vocabulary, training context understanding, and cultural awareness. This approach ensures not only the study of theoretical aspects of the language, but also the consolidation of practical skills necessary for communication.

References

1. The 15th International scientific and practical conference "New knowledge: strategies and technologies for teaching young people" (April 16 – 19, 2024) Lisbon, Portugal. International Science Group. 2024. 314 p.
2. Pavlysh Nataliia - Using video materials at the lessons of English. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-using-video-materials-at-the-lessons-of-english-79402.html>.
3. Allan, M. Teaching English with Video. – Longman, 1986.
4. Cooper, Richard; Lavery, Mike; Rinvoluceri, Mario. Video. – Oxford University Press, 1996.
5. Freebairn, Brian and Ingrid. Video Teaching Tips – Longman, 1996.

Шевченко Н. Ф.,

д-р психол. наук, професор,
професор кафедри психології,
Запорізький національний
університет, м. Запоріжжя

Горбань Г. О.,

д-р психол. наук, доцент,
професор кафедри психології,
Запорізький національний
університет, м. Запоріжжя

УДК 159.922.73:159.942

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ТРИВОЖНОСТІ В ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Актуальність дослідження із теоретико-методологічним обґрунтуванням проблеми. Економічні, політичні та соціальні зміни стимулюють активізацію ресурсів, підвищують активність та рівень свободи особистості, але водночас призводять до збільшення агресії, конфліктності та напруженості у взаєминах, зокрема в родинному просторі. Актуальності набуває проблема тривожності дитини в родинному просторі. Тривожність у дітей може мати різні прояви, від

незначних до серйозних, і великою мірою залежить від атмосфери, що панує в сімейному середовищі.

В психологічній науці проблема тривожності та негативних переживань особистості висвітлена в роботах вітчизняних (О. Басенко, Г. Гулько, (М. Папуча, О. Саннікова, О. Склярєнко, Т. Титарєнко, М. Шпак та ін.) та зарубіжних (Г. Крайг, Ч. Спілбергер, Е. Фромм, К. Хорні, Х. Хекхаузен та ін.) дослідників. Науковцями вивчались психологічні особливості негативних переживань у молодших школярів (Г. Гуд; Н. Сургунд, В. Баля), тривожність як одна з детермінант шкільних страхів (О. Склярєнко). Водночас аналіз наукової літератури засвідчив дефіцит праць стосовно прояву тривожності в молодших школярів у зв'язку з вихованням у родинному просторі.

Мета дослідження: представити результати емпіричного дослідження особливостей прояву тривожності в дітей молодшого шкільного віку.

Методика та організація дослідження. Дослідження проводилося на базі Запорізької гімназії № 8. В дослідженні взяли участь 24 дітини молодшого шкільного віку (7 – 8 років). В дослідженні використано методику "Тест тривожності" (Р. Темл, М. Доркі, В. Амен).

Результати дослідження. Вивчення праць науковців Г. Гуд, Я. Омельченко і З. Кісарчук, К. Роджерс, О. Турчак, Е. Фромм, Роровуш І. із співат [1,2,3,4,5] дозволило виокремити три основні підходи до розуміння феномену тривожності: 1) тривожність як відносно стійка індивідуальна психологічна особливість, що визначає готовність відчувати особистісну тривожність, параметри стану тривоги та форми поведінки для подолання цих станів; 2) тривожність як послідовність когнітивних, поведінкових та афективних реакцій, що активізуються під впливом стресових факторів; 3) тривожність як негативний психологічний стан, що виникає внаслідок негативного очікування щодо майбутнього в емоціогенній ситуації.

Згідно з даними діагностики, для більшості досліджуваних дітей молодшого шкільного віку характерний значний рівень тривожності (M=6,51 балів; 45,83% респондентів). Основні характеристики такого рівня тривожності включають: емоційні прояви, такі як підвищена нервозність, часто без видимої причини, страхи та фобії, надмірні або непропорційні ситуації, сльозливість і плаксивість, чутливість до невдач та критики; поведінкові прояви, включаючи уникнення певних ситуацій або діяльності, що викликають тривогу, надмірну старанність і прагнення до досконалості, що супроводжується страхом зробити помилку; когнітивні прояви, такі як негативні думки про себе, свої здібності, відсутність впевненості у власних силах, проблеми з увагою і зосередженістю; соціальні

прояви, що включають труднощі у взаємодії з однолітками, сором'язливість, уникання соціальних контактів.

Для 41,67% досліджуваних характерний середній рівень тривожності, що проявляється у помірних емоційних, поведінкових, фізичних, когнітивних та соціальних ознаках. Емоційні прояви включають періодичну нервозність і хвилювання в нових або стресових ситуаціях, а також незначні страхи та занепокоєння, пов'язані зі школою або спілкуванням з однолітками. Поведінкові прояви характеризуються униканням деяких ситуацій, що викликають дискомфорт. Когнітивні прояви середнього рівня тривожності включають епізодичні негативні думки про себе та свої здібності. Соціальні прояви включають деяку сором'язливість у нових ситуаціях або з новими людьми.

В найменшій кількості респондентів (4,17%) діагностовано низький рівень тривожності, що характеризується стабільним емоційним станом, високою впевненістю в собі та відсутністю значних страхів чи занепокоєнь. Такі діти зазвичай демонструють позитивний настрій, легко адаптуються до нових ситуацій і викликів, рідко відчують нервозність чи стрес.

В 8,33% дітей виявлено високий рівень тривожності, що проявляється через інтенсивні емоційні, поведінкові, фізичні, когнітивні та соціальні ознаки, що суттєво впливають на їхнє повсякденне життя та розвиток. Емоційні прояви включають постійну нервозність, часті та сильні страхи і фобії, сльозливість, підвищену чутливість до невдач і критики. Поведінкові прояви характеризуються униканням різних ситуацій, що викликають тривогу, таких як відповіді на уроках, участь у групових іграх або нових видах діяльності. Ці діти можуть проявляти перфекціонізм. Когнітивні прояви включають постійні негативні думки про себе та свої здібності, труднощі з концентрацією уваги. Соціальні прояви характеризуються значними труднощами у взаємодії з однолітками, сором'язливістю, униканням соціальних контактів та конфліктами.

Висновки. Одним з ключових факторів, що впливають на формування тривожності у дитячому віці, є сім'я як перша соціальна група, з якою взаємодіє дитина. Серед негативних тенденцій, які суттєво впливають на формування особистості дитини, її емоційні переживання (тривожність) та загалом на її життя можна віднести: зайнятість батьків, особливо матері, що призводить до браку спілкування, турботи та ласки; неправильне виховання, яке може проявлятися в неприйнятті дитини з боку батька, гіперсоціалізації з боку матері, формалізації контактів з дитиною в поєднанні з підвищеною вимогливістю; зростання кількості розлучень та сімейних конфліктів, які створюють атмосферу напруги та неспокою в сім'ї. В досліджуваних дітей молодшого шкільного віку діагностовано

значний рівень тривожності. Основні характеристики такого рівня тривожності включають: емоційні прояви, такі як підвищена нервозність, часто без видимої причини, страхи та фобії, надмірні або непропорційні ситуації, слюзовість і плаксивість, чутливість до невдач та критики.

Список використаних джерел

1. Гуд Г. О. Структурно-компонентна модель негативних переживань у молодшому шкільному віці. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та перспективи*: зб. наук. праць. Львів : Кельце, 2017. Вип.1. С.401- 404.
2. Омельченко Я., Кісарчук З. Психологічна допомога дітям з тривожними станами. К. : Шк. світ, 2008. 112 с.
3. Турчак О. М. Психологічні особливості вербальних проявів тривожності студентів у ситуаціях емоційної напруги : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 ; Нац. ун-т "Остроз. акад.". Острог, 2015. 194 с.
4. Фромм Е. Втеча від свободи / Пер. з англ. М. Яковлев. Харків: "КСД", 2019. 288 с.
5. Popovych I., Rodchenkova I., Lukjanchenko M., Yurkiv Y., Bilous R., Shevchenko N., Hoian I. Anxiety as a multifaceted phenomenon within the motivational orientation of junior athletes. *Journal of Physical Education and Sport (JPES)*. 2024. T. Vol. 24 (issue 3). № Art 63. P. 521–532.

Ярославський М. В.,
здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, м. Київ

УДК 316.4:334.7-029:39

ЕТНІЧНИЙ БІЗНЕС: ТЕМАТИЧНЕ СТРУКТУРУВАННЯ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ

Перед тим, як відтворити структурування соціологічного дискурсу з проблем етнічного бізнесу пропонуємо взяти до уваги кілька загальних зауваг: 1) поширеним визначенням феномена "етнічний бізнес" є таке (на ньому ми спираємося у наших дослідженнях): "терміном "етнічний бізнес" позначається, з одного боку, підприємництво, що характерне для представників етнічних спільнот, а з другого, – культивування традиційних промислів, які властиві тій чи іншій

етнічній спільноті, або її частині, розташованій у іншоетнічному довкіллі" [1, с. 42]; до цього додаються й інші характеристики, як то пов'язані з концентрацією етнічно маркованої робочої сили, зі зв'язками з країнами виходу іммігрантів, з зусиллями відтворення і підтримки своєрідного етнокультурного середовища в іншоетнічному довкіллі тощо [3; 4]; 2) зародження цього роду бізнесу пов'язане передусім з іммігрантами [7]; 3) дискурс стосовно етнічного бізнесу був започаткований у другій половині ХХ-го століття працями американської соціологині Едни Бонасіч (Bonacich Edna) і її колег Айвона Лайта (Ivan Light) і Джона Моделла (John Modell) [2; 5; 6]; 4) сьогодні до нього долучилися соціологи США, Канади, країн Західної Європи та Азії; поступово у нього включаються українські науковці; 5) на нинішньому етапові він відзначається особливою динамікою, зокрема що стосується розмаїття його тематики.

Характеристику тематичного структурування дискурсу щодо соціологічного бізнесу доцільно розділити на два кластери: 1) на його початковому етапові та 2) на траєкторії у процесі його розвитку.

Отже, на першому його етапові дослідження прив'язувалося до особливостей функціонування ринку праці у США, який був розділений на два сегменти: в одному сегменті зосереджувалася високооплачувана робоча сила, а в іншому низькооплачувана; при цьому останній був досить очевидно насичений представниками іммігрантських етнічних спільнот з невисокою заробітною платнею; зазначимо, що і сьогодні маркер розділеності ринку праці є однією з характерних рис його функціонування, хоча, на наш погляд, не такою визначальною, як у перші періоди започаткування етнічного бізнесу; 2) міграція спричинилася до появи і розвитку етнічного бізнесу; 3) у працях згаданих дослідників увага концентрується на посередницьких меншинах, які утворюють своєрідний проміжний шар (або "буфер") між капіталом і працею.

На другому етапові соціологічного дискурсу стосовно етнічного бізнесу сформувався цілий пул його дослідників. Це зокрема Т. Байкан-Левент (T. Baycan-Levent), Дж. Блашке (J. Blaschke), З. Вальдес (Z. Valdez), Б. Вонг (B. Wong), Р. Ворд (R. Ward), Дж. Коллінз (J. Collins), Р. Клостерман (R. Kloosterman), Е. Мазурел (E. Masurel), С. Маурісіо (S. Mauricio), П. Ніджкамп (P. Nijkamp), С. Олівейра (C. Oliveira), А. Портес (A. Portes), Г. Фернандес (G. Fernandes), Ф. Хіллман (F. Hillman), А. Ховард (A. Howard), Р. Уолдінгер (R. Waldinger), М. Шровер (M. Schrover) та інші.

Завважимо, що серед перелічених авторів є ті, котрі активно працювали ще і у минулому столітті, однак ми можемо їх відносити до сучасних учасників соціологічного дискурсу, оскільки на їхні ідеї спираються і їх використовують у своїх інтерпретаціях значення етнічного бізнесу для функціонування спільнот, які знаходяться в іншому соціокультурному довкіллі, сьогоднішні науковці.

Аналіз праць згаданих дослідників дає підстави сформулювати тематику кластера сучасного дискурсу таким чином: 1) опрацювання поняттєво-термінологічного апарату з особливим акцентом на співвідношенні понять і термінів "етнічна економіка", "етнічний бізнес", "етнічне підприємництво", "іммігрантський бізнес", "іммігрантське підприємництво"; тут можна зазначити, що часто-густо ці терміни вживаються як синоніми, хоча, на нашу думку, між деякими з них є різниця, скажімо, термін "етнічна економіка" охоплює значно ширше поняття, ніж перераховані інші поняття; 2) окреслення соціокультурних просторів практикування етнічно маркованого господарювання; йдеться передовсім про компактні поселення іммігрантів у великих містах країн Північної Америки та Західної Європи (наприклад, Нью Йорк, Сан Франциско, Берлін, Відень, Лондон, Монреаль тощо), а також деяких регіонів цих країн; 3) дослідження етнічного бізнесу, який здійснюється on-line; до цього спонукають інтенсифікація використання сучасних технологій в усіх сферах суспільного життя і етнічний бізнес не є винятком; 4) значення етнічного бізнесу для функціонування етнічних спільнот як структурних компонентів суспільства проживання; тут мова йде про те, що етнічний бізнес певною мірою забезпечує деякі потреби життєдіяльності членів цих спільнот, скажімо у продуктах харчування, повсякденному одязі; 5) роль етнічного бізнесу у контактах іммігрантів з країнами виходу, а для етнічних (національних) спільнот з своїми етнічними батьківщинами; це здійснюється зокрема завдяки обміну етнічно маркованої продукції (за нашими спостереженнями переважно у бік спільнот, які перебувають в іншоетнічному доквіллі); 6) етнічний бізнес як джерело формування етнокультурницького капіталу; тією чи тією мірою частину прибутку від продукції, виробленої у контексті етнічного бізнесу, йде на потреби діяльності етнокультурницьких організацій, наприклад, на проведення фестивалів етнічної культури, на підтримку функціонування шкіл своєї спільноти, на етнічну пресу; 7) явище гетеролокалізації у просторовому розміщенні етнічного бізнесу; ця тема, що була започаткована ще наприкінці ХХ-го століття, активно розробляється і сьогодні; 8) етнічний бізнес у контексті глобалізації та глокалізації; ця тема є чи найостаннішим трендом у дослідженні феномена етнічного бізнесу, та й взагалі етнічності, оскільки у зарубіжному науковому дискурсі утверджується думка про те, що через глокалізацію реалізується глобалізація; зауважимо, що таке гіпотетичне твердження надає своєрідної динаміки сучасному соціологічному дискурсові довкола явища етнічного бізнесу; 9) останнім часом дослідження концентрують увагу на такому підході, за яким групі характеристики слід розглядати у зв'язку з їхньою взаємодією з

навколишнім середовищем, зі структурованими утвореннями, включаючи ситуацію на ринку праці; 10) продовжується дослідження теми, яка була предметом дискурсу і на його початкові, – це вплив етнічного фактора на соціальну мобільність, зокрема іммігрантів.

Список використаних джерел

1. Євтух В. Етнічність: Енциклопедичний довідник. Київ : Фенікс. 2012. 396 с.
2. Bonacich E. A Theory of middlemen minorities. *American Sociological Review*. 1973. Vol. 38 (5). P. 583–594.
3. Fernandes G., Marques C., Silva R. Ethnic entrepreneurship: A bibliometric review and future research agenda. *Article in Strategic Change*. 2022. URL: <https://doi.org/10.1002/jsc.2516> (дата звернення: 20.10.2024).
4. Immigrant entrepreneurs: Venturing abroad in the age of globalization / Eds. R. Kloosterman, J. Rath. Oxford : Berg, 2003. URL: https://www.researchgate.net/publication/254769213_Immigrant_entrepreneurs_Venturing_abroad_in_the_age_of_globalization (дата звернення: 07.03.2024).
5. Light I. Immigrant and ethnic enterprise in North America. *Ethnic and Racial Studies*. 1984. Vol. 7. P. 195–216. URL: <https://doi.org/10.1080/01419870.1984.9993441> (дата звернення: 23.10.2024).
6. Modell J. Class and ethnic solidarity: The Japanese American Company Union. *Pacific Historical Review*. 1969. Vol. 38 (2). P. 193–206. URL: <https://doi.org/10.2307/3636186> (дата звернення: 07.03.2024).
7. Waldinger R., Aldrich H., Ward R., Stanfield J. Ethnic entrepreneurs: immigrant business in industrial societies. *Contemporary Sociology. A Journal of Reviews*. 1991. Vol. 69 (3). URL: <https://doi.org/10.2307/2072935> (дата звернення: 23.10.2024).

СЕКЦІЯ 7. ЕКОНОМІКА ТА ТЕХНОЛОГІЇ

SECTION 7. ECONOMICS AND TECHNOLOGY

Білан Є. В.,
здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Херсонський національний технічний
університет, м. Хмельницький

УДК 330.341

**ВІДНОВЛЕННЯ ЖИТЛОВОГО БУДІВНИЦТВА УКРАЇНИ:
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ КЛАСТЕРІВ РЕГІОНІВ ТА ПІДПРИЄМСТВ**

В умовах високого попиту на житло в Україні, необхідності повертати населення з закордону, особливо актуальним постає питання формування національної моделі розвитку житлового будівництва. Ключовим питанням в розширеному відтворенні будівельної галузі, її потенціалу швидкого будівництва житла постає ресурсне забезпечення та врахування умов діяльності підприємств в кожному конкретному регіоні країни.

Нове будівництво житла повинно мати стратегічного бачення дій влади, програмування діяльності у відповідності до потреб та цільової моделі кожного регіону (стандарти, нормативи, фінансування), або кластеру регіонів. Наприклад, кластерами регіонів, які мають схожі умови та особливості ресурсного забезпечення можуть бути:

Західний (Тернопільська, Львівська, Хмельницька, Закарпатська, Чернівецька, Івано-Франківська, Рівненська, Волинська області); Південний (Херсонська, Запорізька, Миколаївська, Одеська області);

Центральний (Київська, Дніпропетровська, Вінницька, Чернігівська, Черкаська, Кіровоградська, Сумська області та м. Київ);

Східний (Луганська, Донецька, Харківська обл.) та АР Крим.

Угрупування є умовним, бо це складне питання балансу інтересів регіонів, особливо в питанні розподілу грошей та керування фінансовими потоками.

Для кожного кластеру регіонів рекомендуємо враховувати реальну потребу цільових сегментів житлового будівництва, що буде покладено в основу моделі відтворення житла. А саме – соціальне, багатоквартирне, індивідуальна забудова за принципом "котеджне містечко", креативно-інноваційне для молоді, підвищеної безпеки (прикордонні території до рф). Рекомендований перелік можливо розширювати – екологічним та розумним житлом, преміум або

еліт класу. Також свого врахування потребує досвід країн, які вже мали такі проблеми, успішно їх вирішили на основі цільової державної політики, стимулювання організації кластерів підприємств.

За основу розрахунків нормативів житла брати європейський підхід, як ідеалізований варіант (для кожного регіону-кластеру можливі свої показники, або відхилення від нормативів), що враховує стандарти Європейської соціальної хартії, практики Європейського комітету з соціальних прав (ЄКСП), які гарантують право на житло в Європі, а також плану дій Ради Європи для України "Стійкість, відновлення та відбудова" на 2023-2026 роки [1].

Моделювання кластерів регіонів сформує групи пріоритетів соціально-економічного розвитку регіонів, сценарування розвитку міст та селищ на умовах моделей "розумне місто", цифрового прогресу. Кожна модель повинна бути сформованою за принципами ефективної регіонально-кластерної політики, дотримання національних соціальних та економічних інтересів, врахування загальних тенденцій суспільного прогресу.

Таке моделювання прискорить в повоєнні часи вирішення питань в соціальній сфері: повернення мігрантів з закордону (хоча б тієї частки яка має орієнтацію на житло та роботу в Україні); запобігання бездомності та усунення процесу зростання маргінальних груп; формування моделей співфінансування житла; забезпечення захисту вразливих категорій та осіб із важкими формами інвалідності.

В сфері будівництва такі процеси прискорять: зростання фінансування цільових проєктів; інтегрування діяльності підприємств за моделлю кластероутворення; інвентаризацію житлового фонду в регіонах; комплексне антикризове відновлення підприємств галузі; залучення міжнародних компаній до виконання проєктів; зростання зайнятості в галузі; залучення інноваційних проєктів та технологій; скорочення обсягів незавершеного житлового будівництва; нарощення виробництва будівельних матеріалів національними виробниками; нарощення потенціалу будівельного ринку та посилення конкуренції між підприємствами будівельної сфери.

Моделювання розвитку ринку житла в повоєнні часи відкриває нові перспективи оздоровлення економіки та системного залучення іноземних інвестицій. Такі проєкти повинні мати загальнодержавне значення та бути довгостроковими.

Список використаних джерел

1. Звіт щодо права на житло в контексті європейських стандартів та кращих європейських практик. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/report-on-the-right-to-housing-in-the-light-of-european-standards-and-european-good-practices> (дата звернення: 26.10.2024).

Боровік Л. В.,

УДК 338.432:631

д-р екон. наук, доцент,
професор кафедри економіки,
підприємництва та економічної безпеки,
Херсонський національний технічний
університет, м. Херсон

Задумін Д. О.,

здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Херсонський національний технічний
університет, м. Хмельницький

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ЯК ФАКТОР СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Забезпечення оптимального розвитку сучасного суспільства і реалізація всіх соціальних та виробничих проєктів без урахування можливих екологічних наслідків є складним завданням. Особливо під час планування масштабних народногосподарських програм важливо враховувати демографічні, енергетичні, технологічні, соціально-гігієнічні, соціологічні та інші аспекти, що потребує узгодження з екологічними нормативами. Природні екосистеми розглядаються як фундаментальна цілісність, до якої інтегровані виробничі та соціальні системи. Оскільки здатність екологічних систем підтримувати життя обмежена, важливо визначити еколого-економічні межі, в рамках яких економіка може бути стійкою.

Економічна підсистема є частиною глобальної екологічної системи, що потребує наукового аналізу. Усі елементи природи, включаючи суспільство, є органічно пов'язаними, тому дослідження фізичних, хімічних і біологічних процесів, що регулюють Землю, а також впливу людської діяльності, є надзвичайно актуальними. Наразі переважає економічна оцінка природоперетворювальної діяльності без врахування екологічних аспектів, хоча негативні наслідки свідчать про необхідність узгодження економічного розвитку з екологічним потенціалом, який забезпечує стійкість природного середовища і відтворення ресурсів [1].

На сьогодні немає однозначних свідчень про те, що небезпечна критична межа вже перевищена, проте навколишнє середовище демонструє нестабільність і загрозу руйнування. Вважається, що подальше економічне зростання разом із зростанням споживання енергії і природних ресурсів може призвести до колапсу і деградації багатьох біотичних систем. Незважаючи на те, що сучасна економічна наука приділяє увагу екологічному фактору, зв'язок між такими економічними категоріями, як "прибуток", "ефективність виробництва", "життєвий рівень" і функціонування екологічних систем залишається

недостатньо вивченим. Прибуток, будучи важливою категорією в економічній теорії, зазвичай розглядається в контексті соціально-економічних відносин. Дж.Р. Хікс ще в 1946 році визначив прибуток як максимальну кількість капіталу, яку спільнота може спожити, зберігаючи добробут на одному рівні. Для підтримки цього добробуту частина капіталу має бути інвестована для отримання прибутку, незалежно від сфери використання [2]. Оскільки природний капітал сьогодні втрачає свою доступність, важливо враховувати його разом із фізичним капіталом, що означає необхідність збереження обох видів капіталу для стабільності прибутків. Ігнорування взаємозв'язків між економікою та екологією може призвести до екологічних криз. Очевидно, що економічні системи не можуть отримувати прибуток без використання ресурсів природи, а якщо споживання ресурсів перевищує їх відновлення, це призводить до деградації природних систем і, як наслідок, зниження економічних прибутків [3].

Отже, екологічний фактор має критичне значення для функціонування суспільного виробництва та регулювання попиту й пропозиції. Для підтримки рівноваги між цими величинами потрібні постійні витрати на речовину, енергію та інформацію, що зростають. Навіть для збереження стабільного капіталу необхідно витратити дедалі більше ресурсів на підтримку його працездатності і компенсацію втрат. При цьому витрати на оновлення капіталу перевищують первісні витрати на його створення, оскільки ресурси вичерпуються, а заміна капіталу вимагає додаткових енергетичних затрат [4].

У реальному світі відбувається взаємодія потоків речовини, енергії та інформації між природними і антропогенними системами [5]. Виробництво завжди базується на природокористуванні, що передбачає перетворення природних ресурсів, які є частиною екологічної підсистеми. Потoki речовини і енергії у виробничій системі зазвичай не мають зворотного негативного зв'язку: на вході відбувається зростаюче споживання ресурсів та енергії, що веде до деградації природних систем, а на виході — утворюється велика кількість відходів, які забруднюють навколишнє середовище. Зростання використання природних ресурсів також збільшує різноманітність людських потреб, на задоволення яких орієнтоване виробництво.

Список використаних джерел

1. Іванова Т.В. Теоретичні засади організації еколого - економічної безпеки. *Інвестиції: практика та досвід*. №6. 2011. С. 86 – 88.
2. Петіна Л. В. Напрями розвитку фінансової та інвестиційної політики в аграрному секторі економіки. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*. 2013. №2(7). С. 228-234.
3. Танклевська Н.С. Боровік Л.В., Концептуальні засади удосконалення інвестиційної політики розвитку сільського господарства. *Науковий вісник*

Ужгородського національного університету. Серія Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2019. Вип.26. Ч.1. С. 24-28.

4. Шандова Н.В. Особливості розвитку корпоративної соціальної відповідальності. *Вісник ЖДТУ. 2016. № 1(75). С. 123 – 128.*

5. Олійник Н.М. Концептуальні засади "зеленої" економіки в контексті сталого розвитку. *Соціальна економіка. 2020. Вип.60. С. 19 – 28.*

Гудзь О. Є.,

УДК 338.24

д-р екон. наук, професор,
професор кафедри менеджменту,
Державний університет інформаційно-
комунікаційних технологій, м. Київ

Коровін В. О.,

здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Державний університет інформаційно-
комунікаційних технологій, м. Київ

Тяжина А. М.,

здобувачка третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Державний університет інформаційно-
комунікаційних технологій, м. Київ

Шавловський П. В.,

здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Державний університет інформаційно-
комунікаційних технологій, м. Київ

НАПРЯМИ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Організаційний розвиток підприємства – це процес, спрямований на підвищення ефективності та прибутковості підприємства, зміну його організаційного дизайну, культури, процесів і технологій для досягнення визначених стратегічних цілей.

Фактично, метою організаційного розвитку вважається вдосконалення діяльності, "однак удосконалення діяльності може означати різні речі для різних підприємств, використання різних методів та інструментів організаційного впливу на життєвий

цикл підприємства та його конкурентоспроможність" [1-4]. Водночас, акцентуємо, що організаційний розвиток підприємства є складним процесом, на який впливають численні зовнішні та внутрішні чинники. Розглянемо їх, так до ключових зовнішніх чинників впливу на організаційний розвиток віднесемо:

- економічне середовище (інфляція, ринкові умови, зміни у попиті та пропозиції, макроекономічні показники);
- соціальні зміни (демографічні коливання, культурні тенденції, ставлення споживачів до товарів і послуг тощо);
- технологічні інновації, оскільки нові технології змінюють структуру виробництва та інформаційно-комунікаційні ланцюги, зменшують витрати, підвищують якість продукції;
- загострення конкурентної боротьби (поява нових гравців на ринку, зміни в стратегії конкурентів впливають на конкурентоспроможність підприємства);
- регуляторно-нормативний ландшафт (закони, нормативні й регуляторні акти впливають на ведення бізнесу (оподаткування, екологічні норми, трудове законодавство)).

До ключових внутрішніх чинників впливу на організаційний розвиток віднесемо:

- організаційний дизайн та організаційні структури підприємства, які визначають розподіл функцій, компетенцій та процедури ухвалення рішень:
- організаційна культура, яка формує спільні цінності, переконання та норми, які впливають на поведінку співробітників;
- лідерство, організаційна поведінка, управлінські практики, стиль управління і здатність керівників та фахівців до впровадження інноваційних змін;
- кваліфікація, мотивація, задоволеність персоналу, їх готовність до новацій;
- наявність та ефективність використання фінансових ресурсів для інвестицій в розвиток підприємства;
- наявні інформаційні системи та забезпечення доступу до актуальної інформації та цифрових технологій, які сприяють обґрунтованості управлінських рішень;
- співпраця та партнерство, взаємодія з іншими підприємствами, постачальниками та споживачами;
- інноваційність та креативність, готовність підприємства адаптуватися та впроваджувати нові ідеї, продукти та процеси.

Таким чином, переконуємось, що визначення напрямів організаційного розвитку потребує комплексного підходу та врахування всіх вказаних чинників та їх взаємодії. Окреслимо основні доцільні напрями організаційного розвитку підприємства:

- оптимізація організаційного дизайну та організаційної структури підприємства, впровадження сучасних методів управління (зокрема, проектного управління, крос-менеджменту, agile, кейс-менеджменту);

– удосконалення організаційної культури, формування нових цінностей і норм організаційної поведінки, підвищення мотивації співробітників, розвиток командної роботи та співпраці;

– автоматизація і цифровізація бізнес-процесів, впровадження нових інформаційних систем (ERP, CRM тощо), оптимізація виробничих процесів для підвищення ефективності;

– підвищення кваліфікації, розробка траєкторій професійного розвитку співробітників, впровадження програм наставництва і коучингу, створення системи безперервного навчання;

– розробка і впровадження нових управлінських практик, методів, механізмів, підходів, інвестування наукових досліджень та інноваційних рішень, стимулювання креативності та генерування ідей серед співробітників;

– оптимізація внутрішніх і зовнішніх комунікацій, використання сучасних цифрових і медіа платформ для спілкування та співпраці, організація зворотного зв'язку і залучення співробітників до підготовки й ухвалення рішень;

– модернізація та реалізація стратегічних цілей організаційного розвитку, здійснення SWOT-аналізу і планування розвитку, моніторинг результатів і коригування стратегії.

Переконані, що реалізація зазначених напрямів організаційного розвитку дозволить підприємству адаптуватися до нових реалій діяльності, ринкових змін, сприятиме генеруванню додаткових конкурентних переваг, підвищить конкурентоспроможність та забезпечить його стійкий розвиток.

Список використаних джерел

1. Дорошук Г. А. Управління організаційним розвитком: теоретичні та концептуальні основи : монографія / під ред. С. К. Харічкова. Одеса : Бондаренко М. О., 2016. 196 с.

2. Курепін В. М. Особливості прийняття управлінських рішень в умовах організаційного розвитку підприємства. *Економіко-правові дискусії* : матеріали II міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції студентів, аспірантів та науковців. Кропивницький : ЛА НАУ, 2021. С. 29–32.

3. Котенко С. І. Управління конкурентоспроможністю на різних етапах життєвого циклу організації. *Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка*. 2021. Вип. 1. С. 269–281.

4. Швіндіна Г. О. Ідентифікація сутності стратегії організаційного розвитку. *Інтелект XXI*. 2016. № 6. С. 153–160. URL: http://www.intellect21.nuft.org.ua/journal/2016/2016_6/15.pdf (дата звернення: 12.09.2020).

Лесюк В. С.,

УДК 631.1:338.43

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Полтавський державний аграрний
університет, м. Полтава

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ КРИЗЬ ПРИЗМУ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ

Сучасний ринок висуває перед аграрними підприємствами нові вимоги щодо функціонування для необхідності забезпечення їхньої економічної ефективності. Діяльність економічно неефективного аграрного підприємства в кінцевому результаті принесе лише збитки та не дозволить досягнути поставлених цілей.

Для того, щоб зрозуміти, чи є аграрне підприємство економічно ефективним потрібно провести дослідження його економічних показників. До найважливіших показників діяльності належать дохід та прибуток.

Проаналізуємо чистий дохід від реалізації продукції досліджуваних аграрних підприємств за 2021 – 2023 рр. (табл. 1).

Таблиця 1

Чистий дохід від реалізації продукції досліджуваних аграрних підприємств, 2021 – 2023 рр., тис. грн

Підприємство	Роки			Абсолютне відхилення 2023 р. від 2021 р.
	2021	2022	2023	
ВСК "Злагода"	123461	96881	99938	-23523
ПП "Імені Калашника"	145464	147606	186957	41493
ТОВ "Востокстройгаз"	455227	465949	361790	-93437
ТОВ "Гарант-2005"	121149	96808	417979	296830
ТОВ "Елеватор "Чиста криниця"	303439	440879	260688	-42751

Джерело: розраховано автором на основі звітів підприємств.

Аналізуючи табл. 1 можна стверджувати, що троє з п'яти аграрних підприємств отримали зменшення чистого доходу в 2023 р. порівняно з 2021 р. Чистий дохід збільшився лише в ПП "Імені Калашника" на 41493 тис. грн та в ТОВ "Гарант-2005" на 296830 тис. грн. Зменшення чистого доходу можна пояснити впливом сучасного соціально-економічного стану України на діяльність аграрного ринку.

Проведемо аналіз чистого прибутку від реалізації продукції досліджуваних аграрних підприємств за 2021 – 2023 рр. (табл. 2).

Таблиця 2

Чистий прибуток від реалізації продукції досліджуваних аграрних підприємств, 2021 – 2023 рр., тис. грн

Підприємство	Роки			Абсолютне відхилення 2023 р. від 2021 р.
	2021	2022	2023	
ВСК "Злагода"	23303	-3731	-21063	-44366
ПП "Імені Калашника"	30904	482	9200	-21704
ТОВ "Востокстройгаз"	309144	214673	30085	-279059
ТОВ "Гарант-2005"	37838	1220	42817	4979
ТОВ "Елеватор "Чиста криниця"	233503	126220	41749	-191754

Джерело: розраховано автором на основі звітів підприємств.

Табл. 2 демонструє зменшення чистого прибутку в 2023 р. порівняно з 2021 р. одразу в чотирьох з п'яти аграрних підприємств. Цього разу, незважаючи на збільшення чистого доходу, ПП "Імені Калашника" зазнало зменшення чистого прибутку на 21704 тис. грн. Єдиним прибутковим залишилося ТОВ "Гарант-2005", яке збільшило чистий прибуток за цей період на 4979 тис. грн.

Рентабельність є одним з найважливіших показників, який демонструє економічну ефективність [1]. Зокрема, рентабельність дозволяє визначити міру ефективності [2, с. 116].

На основі показників доходу та прибутку можна визначити рентабельність продажу. Дослідимо рентабельність продажу досліджуваних аграрних підприємств за 2021 – 2023 рр. (табл. 3).

Таблиця 3

Рентабельність продажу досліджуваних аграрних підприємств, 2021 – 2023 рр., %

Підприємство	Роки			Абсолютне відхилення 2023 р. від 2021 р.
	2021	2022	2023	
ВСК "Злагода"	18,9	-3,9	-21,1	-40,0
ПП "Імені Калашника"	21,2	0,3	4,9	-16,3
ТОВ "Востокстройгаз"	67,9	46,1	8,3	-59,6
ТОВ "Гарант-2005"	31,2	1,3	10,2	-21,0
ТОВ "Елеватор "Чиста криниця"	77,0	28,6	16,0	-61,0

Джерело: розраховано автором на основі звітів підприємств.

Отримані дані в табл. 3 показують, що всі досліджувані аграрні підприємства протягом 2021 – 2023 рр. стали менш рентабельними. Найбільшого падіння рентабельності продажу зазнало ТОВ "Елеватор "Чиста криниця" – на 61 %. Водночас, незважаючи на падіння рентабельності продажу в 2023 р. порівняно з 2021 р., чотири з п'яти аграрних підприємств при щорічному аналізі є рентабельними. Лише ВСК "Злагода" останні два роки є збитковим досягнувши в 2023 р. збитку в розмірі 21,1 %. Це можна пояснити внутрішніми проблемами на підприємстві.

Проаналізувавши рентабельність, можна впровадити терміновий перелік заходів для поліпшення поточної ситуації на аграрних підприємствах, для уникнення погіршення ситуації в майбутньому. До заходів, які можна застосувати, належать: відмова від нерентабельних та малорентабельних видів продукції, зменшення витрат, оптимізація виробничих процесів, диверсифікація діяльності тощо.

Отже, дослідження рентабельності аграрних підприємств дозволяє краще зрозуміти та поглянути з іншого боку на такі показники як дохід та прибуток. Тому рентабельність продовжує залишатися одним з найважливіших показників, що характеризують економічну ефективність.

Список використаних джерел

1. Лесюк В. С. Концептуальний аналіз економічної ефективності та її значення для економіки. *Ефективна економіка*. 2023. № 11. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.11.87> (дата звернення: 10.10.2024).
2. Бондаренко Н., Кудлай А. Прибутковість сільськогосподарських підприємств України: сучасний стан, динаміка та шляхи підвищення. *Галицький економічний вісник*. 2022. № 4 (77). С. 110–119.

Правдін М. О.,
здобувач (другого)
магістерського рівня вищої освіти,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ

УДК 339.92

ВЗАЄМОДІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ТА ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В НОВИХ РИНКОВИХ ЕКОНОМІКАХ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Актуальність теми. Інвестиційні процеси відіграють важливу роль у розвитку нових ринкових економік. Взаємодія національного та іноземного капіталу є важливою для стимулювання економічного зростання та інтеграції у світову

економіку. Глобалізація сприяє руху капіталу, відкриваючи нові можливості для інвестування, зокрема для економік, що розвиваються. За даними UNCTAD, обсяги прямих іноземних інвестицій (ПІІ) у розвинуті країни зросли на 30% у 2022 році, що вказує на зростання інтересу інвесторів після пандемії COVID-19 [1].

Постановка проблеми. Інтеграція національного та іноземного капіталу має потенційні переваги, але стикається з проблемами, такими як регуляторні бар'єри, економічні ризики (валютні коливання, інфляція) та культурні відмінності. Для подолання цих викликів необхідно розробити ефективні механізми співпраці, включаючи спільні підприємства, стимулювання інвестицій у пріоритетні галузі та вдосконалення інституційної інфраструктури.

Огляд літератури. Основні теорії ПІІ (зокрема еkleктична парадигма Даннінга) пояснюють інвестування як засіб передачі технологій і знань від розвинених країн до тих, що розвиваються [2]. Дослідження підтверджують позитивний вплив ПІІ на економічне зростання та продуктивність праці [3], хоча ефективність ПІІ залежить від розвитку фінансової системи та інституційної спроможності країни-приймача [4].

Виявлення прогалін. Попри значний інтерес до теми ПІІ, недостатньо дослідженою залишається специфіка взаємодії національного та іноземного капіталу в умовах глобалізації, особливо вплив цифровізації та четвертої промислової революції. Сучасні тенденції, такі як зміни у глобальних ланцюгах постачання та зростання протекціонізму, вимагають переосмислення підходів до вивчення ПІІ.

Мета та завдання дослідження. Метою є визначення оптимальних шляхів взаємодії національного та іноземного інвестування для стимулювання економічного зростання в нових ринкових економіках.

Основні завдання включають:

1. Аналіз сучасного стану інвестиційних процесів, визначення обсягів та динаміки національних і іноземних інвестицій.
2. Визначення факторів, що впливають на ефективність взаємодії (економічні, політичні, соціальні чинники).
3. Розробка рекомендацій для покращення співпраці (практичні заходи для урядів і бізнесу).

Виклад матеріалу. Аналіз сучасного стану інвестиційного клімату.

Статистичні дані щодо обсягів національних та іноземних інвестицій.

За даними Світового банку, обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІІ) у країни з новими ринковими економіками досяг \$685 млрд у 2022 році, що свідчить про зростання на 20% порівняно з попереднім роком [5]. Національні інвестиції також демонструють позитивну динаміку, проте їх обсяги залишаються недостатніми для забезпечення стійкого економічного зростання.

Оцінка інвестиційної привабливості нових ринкових економік.

Індекс глобальної конкурентоспроможності від Всесвітнього економічного форуму показує, що багато нових ринкових економік покращують свої позиції, зосереджуючись на інноваціях та інфраструктурі [6]. Проте, корупція та недостатня захищеність прав інвесторів залишаються ключовими проблемами.

Вплив глобалізації на інвестиційні процеси.

Позитивні та негативні аспекти глобалізації для інвестування.

Глобалізація відкриває нові можливості для інтеграції економік, сприяє технологічному обміну та підвищенню ефективності виробництва. Інвестори отримують доступ до нових ринків та ресурсів, що стимулює конкуренцію та інновації [7]. Однак, глобалізація також може призводити до фінансової нестабільності, швидкого відтоку капіталу та загострення соціально-економічних нерівностей.

Роль міжнародних фінансових інституцій.

Міжнародні фінансові інституції, такі як МВФ та Світовий банк, надають фінансову та технічну допомогу країнам, що розвиваються. Вони сприяють впровадженню структурних реформ, покращенню інституційної спроможності та створенню сприятливого інвестиційного клімату [8].

Механізми взаємодії національного та іноземного капіталу.

Співпраця через спільні підприємства, технологічний обмін.

Спільні підприємства дозволяють поєднувати місцеве знання ринку з іноземним капіталом та технологіями. Це сприяє підвищенню конкурентоспроможності та виходу на міжнародні ринки. Технологічний обмін підвищує рівень інноваційності та продуктивності національних компаній [9].

Державна політика щодо залучення іноземних інвестицій.

Уряди можуть стимулювати іноземні інвестиції через податкові пільги, спрощення регуляторних процедур та гарантування прав власності. Наприклад, створення індустріальних парків та спеціальних економічних зон приваблює інвесторів завдяки інфраструктурі та сприятливим умовам ведення бізнесу [10].

Практичні приклади.

Кейси успішних та неуспішних інвестиційних проектів.

Успішний кейс: Індія залучила значні ПІІ в ІТ-сектор завдяки сприятливій політиці та висококваліфікованій робочій силі. Компанія Microsoft інвестувала в дослідницькі центри, що сприяло розвитку технологічного сектору країни [11].

Неуспішний кейс: У Зімбабве націоналізація ресурсів та нестабільна політика призвели до відтоку іноземних інвестицій, особливо в гірничодобувній галузі. Це негативно вплинуло на економіку та рівень зайнятості [12].

Аналіз факторів, що визначили результативність взаємодії.

В Індії ключовими факторами успіху були стабільна політика, інвестиції в освіту та інфраструктуру, а також відкритість до іноземного капіталу. У Зімбабве ж негативний вплив мали політична нестабільність, корупція та недостатній захист прав інвесторів.

Висновки. Проведене дослідження показало, що ефективна взаємодія національного та іноземного інвестування є ключовим фактором економічного зростання нових ринкових економік. Основними чинниками успіху є:

1. Сприятливий інвестиційний клімат: стабільна політика, прозора правова система та захист прав інвесторів [13].

2. Розвинута інфраструктура: інвестиції в транспортну, енергетичну та цифрову інфраструктуру [14].

3. Кваліфікована робоча сила: наявність освічених кадрів підвищує продуктивність та інноваційність [15].

4. Державна підтримка та стимули: податкові пільги, спрощення процедур [16].

Оцінка гіпотези дослідження.

Гіпотеза про те, що оптимізація взаємодії національного та іноземного капіталу сприяє економічному зростанню, підтверджується практичними кейсами та статистичними даними.

Рекомендації.

1. Покращення регуляторного середовища: спрощення реєстраційних процедур та забезпечення прозорості [17].

2. Захист прав інвесторів: гарантії прав власності та ефективна боротьба з корупцією [18].

3. Розвиток фінансового ринку: стимулювання банківського сектору та ринку цінних паперів [19].

4. Стратегії співпраці: створення спільних підприємств для обміну технологіями та досвідом [20].

5. Інвестиції в освіту та науку: розвиток університетів та дослідницьких центрів [21].

6. Підтримка МСБ: надання доступу до фінансування та ринків [22].

Перспективи подальших досліджень:

1. Глибший аналіз специфіки взаємодії в окремих галузях (високі технології, аграрний сектор, енергетика).

2. Вивчення впливу нових глобальних викликів (кліматичні зміни, пандемії, геополітична напруженість) на інвестиційні процеси.

Список використаних джерел

1. UNCTAD. World Investment Report 2023. URL: <https://unctad.org/wir> (дата звернення: 23.10.2024).
2. Dunning, J. H. The Eclectic Paradigm of International Production: A Restatement and Some Possible Extensions // Journal of International Business Studies. 1988. Vol. 19, No. 1. P. 1-31.
3. Borensztein, E., De Gregorio, J., Lee, J-W. How does foreign direct investment affect economic growth? // Journal of International Economics. 1998. Vol. 45, No. 1. P. 115-135.
4. Alfaro, L., Chanda, A., Kalemli-Ozcan, S., Sayek, S. FDI and economic growth: the role of local financial markets // Journal of International Economics. 2004. Vol. 64, No. 1. P. 89-112.
5. World Bank. World Development Indicators. URL: <https://data.worldbank.org> (дата звернення: 20.10.2024).
6. World Economic Forum. Global Competitiveness Report 2022. URL: <https://www.weforum.org/reports> (дата звернення: 22.10.2024).
7. Stiglitz, J. Globalization and Its Discontents Revisited: Anti-Globalization in the Era of Trump. W.W. Norton & Company, 2018.
8. International Monetary Fund. Annual Report 2023. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/AREB> (дата звернення: 21.10.2024).
9. UNCTAD. World Investment Report 2022. URL: <https://unctad.org/wir> (дата звернення: 23.10.2024).
10. OECD. Investment Policy Reviews. URL: <https://www.oecd.org/investment/countryreviews.htm> (дата звернення: 22.10.2024).
11. Nayar, B. R. India's Globalization: Evaluating the Economic Consequences. Georgetown University Press, 2015.
12. Carmody, P. The Rise of the BRICS in Africa: The Geopolitics of South-South Relations. Zed Books, 2016.
13. World Bank. Ease of Doing Business Index. URL: <https://www.worldbank.org/en/programs/business-enabling-environment> (дата звернення: 20.10.2024).
14. Asian Development Bank. Infrastructure Development Strategies. URL: <https://www.adb.org/publications> (дата звернення: 21.10.2024).
15. OECD. Education at a Glance 2023. URL: <https://www.oecd.org/education/education-at-a-glance/> (дата звернення: 22.10.2024).
16. UNCTAD. Incentives and Foreign Direct Investment. URL: <https://unctad.org/> (дата звернення: 23.10.2024).

17. Transparency International. Corruption Perceptions Index. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi> (дата звернення: 22.10.2024).

18. International Finance Corporation. Investment Climate Reforms. URL: <https://www.ifc.org/> (дата звернення: 21.10.2024).

19. IMF. Global Financial Stability Report. URL: <https://www.imf.org/en/publications/gfsr> (дата звернення: 22.10.2024).

20. European Bank for Reconstruction and Development. Joint Ventures and Partnerships. URL: <https://www.ebrd.com/> (дата звернення: 23.10.2024).

21. UNESCO. Science, Technology and Innovation. URL: <https://en.unesco.org/themes/science-technology-innovation> (дата звернення: 21.10.2024).

22. World Bank. Small and Medium Enterprises (SMEs) Finance. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/smefinance> (дата звернення: 20.10.2024).

СЕКЦІЯ 8. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ

SECTION 8. PHYSICAL CULTURE AND SPORT

Кондрацька Г. Д.,

УДК 615.82

д-р пед. наук, професор,
завідувач кафедри фізичної
терапії, ерготерапії та здоров'я,
Дрогобицький державний педагогічний
університет ім. І. Франка, м. Дрогобич

**МАСАЖ У КОМПЛЕКСНОМУ ПРОЦЕСІ ВІДНОВЛЕННЯ
ЗДОРОВ'Я, ФІЗИЧНОГО СТАНУ ТА ПРАЦЕЗДАТНОСТІ**

Фізична терапія займається покращенням якості життя людини. Фізична терапія покращує функціонування організму людини у потенційно можливих межах. У фізичній терапії використовуються методи обстеження та оцінка для лікування або втручання і реабілітації пацієнтів. Цей процес спрямований на досягнення фізичного, психологічного, емоційного і соціального добробуту. Фізична терапія використовує вправи, масаж і фізіотерапевтичні процедури для відновлення функцій організму. У цій статті ми розглянемо масаж і його користь, а також надамо корисні поради щодо його застосування [1,2].

Сучасний масаж - це метод лікування, який заснований на теорії внутрішніх органів та меридіанів традиційної медицини в поєднанні з патологічним діагнозом, анатомією та знаннями доказової західної медицини для діагностики та лікування пацієнтів [1,2].

У міжнародних протоколах не завжди присутній масаж тому, що його відносять до методів альтернативної медицини. В останній час з'явилися публікації і дослідження стосовно доказової бази щодо ефективності цього методу лікування, який використовується в комплексній програмі фізичної реабілітації [3,4,5].

Якщо відштовхуватися від цілей прив'язаних до МКФ, то мета фізичної терапії - це комбінація пасивних та активних заходів, враховуючи контекстуальні чинники, які ведуть до покращення параметрів структури, функції, активності та участі у чіткій оцінці після функціональної діагностики. Наприклад, біль та обмеження руху в плечі, ентезопатія надостного м'яза створює порушення функції, активності та участі. Таким чином використання локального масажу ведене до відновлення її частин [1,2,3,4,5].

Крім вправ, масаж також може бути ефективним способом полегшення болю. Масаж допомагає розслабити напружені м'язи, поліпшити кровообіг і зняти стрес.

Класичні і лікувальні масажі схожі і відрізняються тільки тривалістю курсів та інтенсивністю впливу на тіло пацієнта. Класичний масаж використовується в якості профілактики та для поліпшення самопочуття. Лікувальний призначається лікарем після діагностики захворювань. Сприятливий вплив цих методів не відрізняється, так як вони надають розслаблюючий або тонізуючий вплив, покращують кровообіг, активізують роботу внутрішніх органів і систем [1,2].

Лікувальний масаж використовується при певних захворюваннях, його призначають лікарі при вже існуючій проблемі. Він виступає у вигляді певного методу лікування, при якому зникають болі і їх глибинні причини. Курс масажу призначається як процедура при захворюваннях опорно-рухового апарату, патологіях легень, поганому самопочутті, постійних болях у спині в результаті малорухливого способу життя [1,2].

Є два основних види лікувального масажу: загальний і локальний. При загальному відбувається вплив на всю поверхню тіла людини. Локальний передбачає роботу з окремими частинами тіла: руками, ногами, шиєю, головою, ділянками спини і так далі.

Загальний масаж або релакс масаж ефективний для отримання максимального розслаблення та зняття стресу як фізичного, так і емоційного. Такий масаж рекомендується робити щодня.

Локальний масаж виконується на окремих частинах тіла: руках, ногах, шиї, голови, ділянках спини. За способом виконання лікувальний масаж є мануальним і апаратним. Рекомендується проводити сеанс від 3-4 хвилин до 1,5 годин. Тривалість підбирають індивідуально для кожного пацієнта [1,2].

Масаж локальний допомагає зняти напруження, покращити кровообіг та відновлення певних зон. Локальний масаж розслаблює та має терапевтичний ефект.

Ми рекомендуємо звернути увагу на локальний масаж нижніх кінцівок. Масаж особливо корисний для покращення роботи системи кровообігу. Як відомо, що до розширення вен (варикозу) призводять застої крові у кровоносних судинах. Масаж посилює циркуляцію крові і, тим самим, попереджає утворення тромбів у судинах. Масаж також сприяє циркуляції лімфатичної рідини і виведенню токсинів з організму. Масаж ніг позбавляє пацієнта від целюлітних скупчень, робить шкіру ніг здоровою та еластичною [1,2].

Також локальний масаж спини використовується у профілактиці остеохондрозу хребта, для активації регенеративних процесів, також дозволяє зняти м'язову та емоційну напругу, зануритися у стан спокою та досягнути повної релаксації [1,2].

Локальний масаж стоп стимулює рефлекторні зони стопи людини. Він необхідний для покращення та стабілізації роботи репродуктивної системи та шлунково-кишкового тракту [1, 2].

Актуальним є локальний масаж комірцевої зони. Він ефективний для зниження гіпертонусу і розслаблення напружених м'язів шийного відділу, покращення мозкового кровопостачання, профілактики шийного остеохондрозу [1, 2].

Також локальний масаж пов'язаний з спортом. Під час масажу глибоко розминаються м'язи та застосовується пасивна лікувальна гімнастика, що забезпечує позитивний вплив на опорно-руховий апарат. Гармонійне використання цих двох складових надає можливість відчувати себе більш енергійним, гнучким та рухливим у повсякденному житті. Спортивний масаж незамінний у період тренувань, на початку та після фізичних навантажень, що дозволяє уникнути мікротравм та покращити роботу опорно-рухового апарату [1, 2].

Таким чином локальний масаж призначається у комплексному процесі відновлення здоров'я, фізичного стану та працездатності пацієнта.

У статті нами узагальнено інформацію про масаж як засіб що покращує функціонування організму людини у потенційно можливих межах. З'ясовано, що масаж призначається як процедура при захворюваннях опорно-рухового апарату, патологіях легень, поганим самопочуттям, постійних болях в спині в результаті малорухливого способу життя. Визначено переваги локального масажу в комплексній терапії для відновлення здоров'я, фізичного стану та працездатності пацієнта.

Список використаних джерел

1. Бондарчук, В. І., Миндзів, К. В., Гулей А. О. Роль масажу у фізичній терапії пацієнтів зі сколіотичною поставою. *Rehabilitation and Recreation*, (17), 2023. 32–38.
2. Філак Я.Ф., Філак Ф.Г. Алгоритм проведення масажу в фізичній терапії з поєднаними патологіями. Актуальні питання сучасного масажу Збірник статей XI міжнародної науково-практичної конференції 24 -25 квітня 2020. Харків: ХДАФК, 2020. С.88-94.
3. Jianfeng Shu, Dong Li, Weijing Tao, Shu Chen (2021) "Observation on the Curative Effect of Massage Manipulation Combined with Core Strength Training in Patients with Chronic Nonspecific Low Back Pain", *Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine*, vol. 2021. 24.
4. Gashi, A. I., Azemi, A. (2019). The effect of physical therapy in patients with chronic low back pain. *Sport Mont*, 17(1), 51-54.
5. Majchrzycki, M., Kocur, P., Kotwicki, T. (2014). Deep tissue massage and nonsteroidal anti-inflammatory drugs for low back pain: a prospective randomized trial. *TheScientificWorldJournal*, 2014. 123.

СЕКЦІЯ 9. КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

.....

SECTION 9. CULTURE AND ART

Князев В. Ф.,

УДК 785:780.647.2

канд. мистецтвознавства,
доцент кафедри музичної україністики
та народно-інструментального мистецтва,
Навчально-науковий інститут мистецтв,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАЛЬНО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ІНСТРУМЕНТАЛЬНОМУ АНСАМБЛЕВОМУ КОЛЕКТИВІ

Гра в ансамблі, порівняно з оркестром, має відмінності психологічного порядку. Тут завдяки звуженому і безпосередньому розташуванню музикантів, під час гри, встановлюється тісніший слуховий і зоровий контакт, активізується увага, швидше здійснюється реакція на спільні дії. Поняття "спільна мета" набирає тут більш конкретної, близької і навіть наглядної для всіх ансамблістів форми.

"В оркестрі одну і ту ж саму партію виконує декілька виконавців. Від цього оркестр звучить більш насичено і могутньо ніж ансамбль. Зрозуміло, що великій кількості виконавців для координації колективних дій та формування єдиного трактування твору потрібен диригент" [1, с. 316]. Ансамблі ж складаються не більш ніж із 10 музикантів. В них часто немає музикантів, які б виконували (дублювали) в унісон ту чи іншу партію.

Практика засвідчує, що професійною якістю музикантів-ансамблістів мусить бути не лише досконала індивідуальна майстерність, але й здатність до емоційного та творчого спілкування. Артистична і творча відповідальність ансамбліста значно більша, ніж у оркестранта, бо він відкритіший перед слухачем і частіше виступає в ролі соліста. Безсумнівно, при цьому слід врахувати ту обставину, що для успішного функціонування будь-якого ансамблю потрібна внутрішня готовність його учасників до спільного музикування. Адже багато-хто з музикантів бачить себе лише індивідуальним виконавцем-солістом, і з огляду на це, не здатний до активної творчої взаємодії з партнерами – під час виконання вслуховуватись в загальне звучання ансамблю та співставляти з ним свою гру.

Часто повне і яскраве розкриття особистості музиканта відбувається саме в ансамблевому, а не сольному, виконавстві. Відомо, якщо в індивідуальній грі учень виконує невпевнено, то після гри в ансамблі він починає відчувати себе на сцені комфортніше. Від тривалого спілкування один з одним, більш слабкі учасники підтягуються до рівня більш сильних, виховуються такі якості як взаємоповага, взаєморозуміння, почуття колективізму.

Навики ансамблевої гри не набуваються так швидко як здається. Для того, щоб добре грати потрібно добре відчувати партнерів. Залежність виконавців один від одного залишається завжди, в іншому випадку це був би не ансамбль, а поєднання солістів і якщо на перших порах це скоує музиканта то з часом це відчуття минає.

Актуальним питанням залишається наступне: чи можливо, граючи у ансамблі, зберегти свою індивідуальність, або ансамбліст тільки супутник, що сліпо слідує за своїми партнерами? Тут варто дати уточнення. Ансамбль – це не тільки група музикантів, що виконують разом, а така форма колективного музикування, де кожен, зберігаючи свою індивідуальність, підкоряється спільним завданням та вимогам у відображенні авторського задуму.

Ансамбліст повинен добре розуміти виконавську психологію своїх партнерів. Навіть одночасна гра окремих партій, ще не забезпечує органічної єдності і цілісності ансамблевого звучання. І не обов'язково вміти грати на інструментах партнерів (якщо колектив не однорідний), проте знати характерні особливості звуковидобування на них, прийоми та виконання штрихів, безумовно, потрібно.

Тут головне слухати та вчасно реагувати. В процесі індивідуального виконавства музикант скерований на сприйняття суто власного звучання. Це відбувається завдяки домінуванню концентрованої уваги під час сольного музикування. Ансамблісту потрібно навпаки, користуватись розподіленою увагою, оскільки він має сприймати та аналізувати звучання партнерів по ансамблю і корегувати їх зі своєю грою. Така звукова багатоплановість ансамблевої діяльності зумовлює розвиток ансамблевого слуху, який відрізняється від виконавського більшою вагомістю тембрально-динамічного начала та більшою об'єктивністю метроритмічної складової. Ці навички, здебільшого, є визначальними для якісного колективного виконавства.

Для специфічного спілкування, що спостерігається в ансамблі, бажано мати добре розвинені міміку та пантоміміку. Саме вони слугують ансамблістам своєрідною "мовою" спілкування: як для внутрішніх потреб – узгодження і корегування спільної гри; так і для зовнішніх ефектів – сценічно-образного відтворення і артистичного втілення художнього змісту музичного твору. Наприклад, непомітний виразний дихальний жест, у поєднанні з кивком голови, або піднятий для атаки звука смичок, виконують в ансамблі роль ауфтакту, який

в оркестрі здійснює диригент. Серед основних правил ансамблю – "успіх або невдача одного, є успіхом або невдачею всіх", "один за всіх, всі за одного".

Існує думка, що якщо музикант не може стати яскравим солістом, то він повинен іти в оркестр або ансамбль. Поміж тим, для гри у колективі потрібен особливий талант – талант ансамбліста. У колективному виконавстві часто можна спостерігати переконливу діяльність музикантів із середніми (в контексті сольного виконавства) фаховими даними. Проте, вони мають всі необхідні якості для гри в колективі та виступають на рівних з іншими ансамблістами. Це можна пояснити тим, що в ансамблевому виконавстві наглядність та вагомість певних елементів, що є визначальними в сольному виконавстві, послаблюється, натомість зростає важливість інших. Зокрема швидкісна техніка має менше значення, аніж відчуття ритму; артикуляційна різноманітність замінюється комплексними штрихами; складна фактура може бути рівномірно розподілена по партіям; а емоційність у колективному виконавстві може виявлятися значно яскравіше.

Формувати ансамбль потрібно не тільки за професійними якостями, але, що дуже суттєво, по принципу психологічної сумісності. Його учасники повинні бути поєднані почуттям взаємної симпатії. Ідеальний варіант, якщо вони вже тривалий час знають один-одного. Важливу роль відіграє вміння володіти собою коли є необхідність нормалізувати стосунки після якоїсь напруженої ситуації, проте, по змозі, такі ситуації краще не допускати.

Іншим важливим чинником для успішного функціонування колективу є дисципліна. Без неї якісна творча робота стає неможливою. Кожен учасник ансамблю повинен розуміти складнощі колективної роботи, важливість згуртованості колективу та робити все залежне від нього для оптимізації його діяльності. В цьому контексті однією із важливих вимог є початок репетиції у точно призначений час. Ансамблісти повинні усвідомлювати, що запізнення, пропуски, неухважність під час роботи, невивченість партій завдають шкоди спільній праці. Почуття відповідальності кожного учасника є запорукою успішної творчої діяльності колективу.

Список використаних джерел

1. Дрига К. Ансамбль скрипалів як жанровий різновид виконавської культури. URL: <http://num.kharkiv.ua/intermusic/vypusk39/vypusk39-312-323.pdf> (дата звернення: 21.10.2024).

2. Федоришин В. І. Формування виконавської майстерності студентів інститутів мистецтв в умовах навчального камерно-оркестрового колективу. *Академічне народно-інструментальне мистецтво та вокальні школи Львівщини: збірник матеріалів науково-практичної конференції*. Дрогобич, 2005. С. 270–276.

**Research
Europe.org**